

Српско археолошко друштво

Народни музеј Лесковац

СРПСКО АРХЕОЛОШКО ДРУШТВО

XLIX СКУПШТИНА И ГОДИШЊИ СКУП

Лесковац, 4–6. јун 2026. године

Програм, извештаји и апстракти

Република Србија

Лесковац 2026

Организациони одбор скупа

Бојан Марчић, већник за културу града Лесковца
Небојша Димитријевић, директор Народног музеја Лесковац
Срђан Митић, помоћник директора Народног музеја Лесковац
Ана Гавриловић МА, секретар Српског археолошког друштва
др Војислав Филиповић, потпредседник Српског археолошког друштва
др Адам Н. Црнобрња, председник Српског археолошког друштва

Научни одбор скупа

проф. др Душан Михаиловић, Филозофски факултет, Београд
др Драган Милановић, Археолошки институт, Београд
др Надежда Гавриловић Витас, Археолошки институт, Београд
Ивана Грујић, Музеј Херцеговине, Требиње
др Драгана Вуловић, Археолошки институт, Београд
др Видан Димић, Археолошки институт, Београд
мр Александар Алексић, Завод за заштиту споменика културе Ниш
др Драгана Антоновић, Београд
др Тамара Шаркић, Медицински факултет, Београд
др Марија Кречковић Гавриловић, Филозофски факултет, Београд
др Веда Микашиновић, Биолошки факултет, Београд
др Ксенија Ђукић, Биолошки факултет, Београд
Ана Гавриловић, Београд
Ненад Јончић, Панчево
др Војислав Филиповић, Археолошки институт, Београд
др Адам Н. Црнобрња, Народни музеј Србије

Приредили: Адам Црнобрња, Војислав Филиповић и Ана Гавриловић
Издавач: Српско археолошко друштво, Београд и Народни музеј Лесковац
За издавача: Адам Црнобрња и Небојша Димитријевић
Штампа: БироГраф, Земун
Тираж: 200

Бесплатан примерак • ISBN 978-86-80094-34-2

Република Србија

XLIX скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва
и штампање ове публикације финансирани су средствима
Министарства културе Републике Србије.

САДРЖАЈ

Програм XLIX годишњег скупа.....	4
Извештај о раду Управног одбора САД.....	19
Извештај о финансијском пословању САД.....	24
Извештаји о раду секција САД.....	26
Одбрањени радови на катедри за археологију.....	37
Записник са XLVIII скупштине САД.....	41
Самостални стручњаци у култури.....	48
Апстракти.....	55

ЧЕТВРТАК, 4. ЈУН 2026.

- од 10h Пријављивање учесника, преузимање идентификационих картица и штампаног материјала. Хол Народног музеја Лесковац, ул. Стојана Љубића 2, уплата обавезне котизације од 2.500 дин. за учеснике који нису чланови САД, и 3.635 дин. за **заједничку вечеру** (салате, гурманска плескавица, сељачко месо, јагњетина испод сача, домаћа погача + неограничено алкохолно и безалкохолно пиће и кафе).
- 13h **Свечано отварање скупа – Скупштинска сала града Лесковца, ул. Пана Ђукића 11**
Представник града Лесковца
Небојша Димитријевић, директор Народног музеја Лесковац
Адам Црнобрња, председник Српског археолошког друштва
- 14h *Пауза за ручак*
- 15h **Рад по секцијама и сесијама**
Секција за класичну археологију
Секција за средњовековну археологију
Сесија Нови хоризонти археолошке интерпретације:
AI као помоћ у даљинској детекцији
Сесија Видљивост прошлости: савремени изазови промоције и популаризације археологије
- 19h Отварање изложбе: **Шакасте гривне – монументални накит праисторијског Балкана**, аутор Јован Д. Митровић, Народни музеј Србије

СЕКЦИЈА ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Н. Гавриловић - Витас)

15h - Конференцијска сала Народног музеја Лесковац, II спрат

Петар Којадиновић, Саша Рецић, Младен Јовичић, Илија Данковић, НОВА САЗНАЊА О АРХИТЕКТУРИ ГРАДСКОГ ЈЕЗГРА ВИМИНАЦИЈУМА У КОНТЕКСТУ МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИХ ИСТРАЖИВАЊА

Бебина Милованоић, Ивана Косановић, Бојан Поповић, СИСТЕМАТСКА ИСТРАЖИВАЊА РИМСКОГ УТВРЂЕЊА ГЕРУЛАТА У СЕЛУ МИРОЧ ТОКОМ 2025 ГОДИНЕ

Марија Јовић, Игор Бјелић, Љубомир Јевтовић, Гордан Јањић, ФОРТИФИКАЦИЈА У СЛУЖБИ КОМФОРА: СЛУЧАЈ ЈУГОЗАПАДНЕ КУЛЕ ВРЕЛА-ШАРКАМЕНА

Душан Рашковић, *PRAESIDIUM DASMINI*, СТЕЦИШТЕ КОМУНИКАЦИЈА НА МОРАВСКОМ ПУТУ

Јелена Цвијетић, *AMANTISSIMI* – ПОСВОЈЕНА И БИОЛОШКА ДЕЦА КРОЗ ПРИЗМУ ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА У ДАЛМАЦИЈИ

16:30h Дискусија / Discussion

Милорад Игњатовић, НОВИ ОБЛИК РАНИХ „ВАНДАЛСКИХ“ СВЕТИЉКИ ИЗ БЕОГРАДА – ЦРТИЦА О АНТИЧКИМ СВЕТИЉКАМА КРУНИЋ – ТИП XXIII

Надежда Гавриловић Витас, Веселинка Нинковић, РИМСКА СКУПТУРА ИЗ ВИНЧЕ У БЕОГРАДУ

Игор Бјелић, ОДНОС КУПАТИЛА И ТРИКЛИНИЈУМА ПРЕМА УНУТРАШЊОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ ВИЛЕ РУСТИКЕ У ГОРЊЕМ НЕРОДИМЉУ

B Marin Iulian Neagoe, Paul Dinulescu, NEW ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS IN THE AREA OF DACIAN FURNACES FOR REDUCING IRON ORE OF CIREȘU, MEHEDINȚI COUNTY, ROMANI

СЕКЦИЈА ЗА СРЕДЊЕВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, И. Грујић)

15h - Хол Народног музеја Лесковац, приземље

Марина Бунарџић, НЕКА РАНО СРЕДЊЕВЕКОВНА НАЛАЗИШТА У ПУСТОЈ РЕЦИ

Душан Николић, КЕРАМИКА ПРАШКОГ ТИПА НА ТЕРИТОРИЈИ ВОЈВОДИНЕ

Невена Марјановић, Неда Мировић Марић, НОВИ РЕЗУЛТАТИ АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА ТЕМПЛОМРОМ КОД ФЕКЕТИЋА

Анђела Гачевић, „REGNUM ERAT OPTISSIMUM ET GENIBUS VASUATUM“ ИЛИ ИПАК НЕ? ЗНАЧАЈ СРЕДЊЕВЕКОВНИХ ЛОКАЛИТЕТА ИСТРАЖЕНИХ НА ТРАСИ ГАСОВОДА ГОСПОЋИНЦИ – БАНАТСКИ ДВОР

16h Дискусија / Discussion

Александар Ђукић, НОВИ ПОГЛЕДИ НА ЦРКВУ ЧЕЛНИКА ВЛГДРАГА У СЕЛУ ДИЋИ КОД ЉИГА

Викторија Узелац, СРЕДЊЕВЕКОВНЕ ОСТАВЕ НОВЦА ИЗ СТАНИШИЋА И СВЕТОЗАР МИЛЕТИЋА У НУМИЗМАТИЧКОЈ ЗБИРЦИ ГРАДСКОГ МУЗЕЈА СОМБОР

Рашко Рамадански, ВЕЛИМИРОВИ ДВОРИ КОД КЉУЧА – НОВА ЗАПАЖАЊА

Николина Адамовић, НАЛАЗИ ОТОМАНСКЕ КЕРАМИКЕ НА ЛОКАЛИТЕТУ АНТИЧКИ СИНГИДУНУМ -ВЛАЈКОВИЋЕВА

**СЕСИЈА: ИНОВАТИВНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ ДАЉИНСКЕ
ДЕТЕКЦИЈЕ У АРХЕОЛОГИЈИ: САТЕЛИТСКИ СНИМЦИ,
ЛИДАР, ТЕРМАЛНА КАМЕРА, МУЛТИСПЕКТРАЛНА
КАМЕРА, 3Д ФОТОГРАМЕТРИЈА, НЕРФ И GAUSSIAN
SPLATTING**

(сесија, Н. Јончић)

15h - Центар за стручно усавршавање и образовање, сала 1

Адам Н. Црнобрња, Ненад Јончић, ПРИМЕНА LiDAR СНИМАЊА У МОНИТОРИНГУ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА: ПРИМЕР РИМСКИХ РУДНИКА НА КОСМАЈУ

Мирослав Кочић, Неда Мирковић-Марић, Мирослав Марић, Стефан Тодоровић, Душан Пауновић, Ана Кочић, Марија Каличанин-Крстић, УПОТРЕБА СПРЕГНУТИХ МЕТОДА НА ИСТРАЖИВАЊУ ЛОКАЛИТЕТА 222 У КАЊИЖИ

Момир Митровић, Игор Недељковић, ДУНАВ ИСПОД ПОВРШИНЕ: MULTIBEAM БАТИМЕТРИЈА КАО ПОДРШКА АРХЕОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

Ксенија Зелић Михајловић, Ксенија Ђукић, Веда Микашиновић, Даница Поповић Антић, Аида Селманагић, Роберто Камеријере, ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ДЕНТАЛНОЈ ПРОЦЕНИ СТАРОСТИ: НОВИ ПРИСТУПИ У БИОАРХЕОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

16h Дискусија / Discussion

Александар Тасић, Душан Обрадовић, Филип Савић, RTK SLAM ТЕХНОЛОГИЈА У АРХЕОЛОГИЈИ: ПРИНЦИП РАДА И ПРВИ РЕЗУЛТАТИ ПРИМЕНЕ У СРБИЈИ

Ненад Јончић, ДА ЛИ СУ МОБИЛНИ ПАМЕТНИ УРЕЂАЈИ И ДАЉЕ РЕЛЕВАНТАН ИЗБОР ЗА АРХЕОЛОШКУ ДОКУМЕНТАЦИЈУ И ПРЕЗЕНТАЦИЈУ?

Milena Rakovac Jončić, Miroslav Kočić, SKRIVENO U BANATSKOJ RAVNICI IZMEĐU OKA I PIKSELA: UTRINA, PANČEVO

Драган Б. Јовановић, Ивана Пантовић, Мирослав Кочић, Милена Раковац-Јончић, Лана Јовановић, ИНТЕГРАЦИЈА AI И ДАЉИН-

СКИХ МЕТОДА У АРХЕОЛОШКОЈ ПРОСРЕКЦИЈИ: ПРИМЕР
ТУМУЛА И НАСЕЉА СРЕДЊЕГ БРОНЗАНОГ ДОБА У ОКО-
ЛИНИ ВРШЦА

17:30h Дискусија / Discussion

Горан Гојић, Марко Пантић, Огњен Здравковић, ИНТЕГРАЦИЈА
ЛАСЕРСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ КУЛ-
ТУРНОГ НАСЛЕЂА

Ненад Јончић, Адам Црнобрња, МЕТОДЕ ДАЉИНСКЕ ДЕТЕК-
ЦИЈЕ У ДИГИТАЛНОЈ АРХЕОЛОГИЈИ: ОД ПОДАТАКА ДО
ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ У ПРОЈЕКТУ „ИЗГУБЉЕНИ ГРАДОВИ“

Неда Мирковић Марић, Мирослав Марић, Ненад Јончић, ПРЕ-
ВЕНТИВНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ТРАСИ У-
КРАКА; МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП

Марија Каличанин-Крстић, Мирослав Кочић, Катарина Вељко-
вић, Ана Стојановић, Јована Илијевски, Растко Андрејевић, Луна
Стојановић, ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПРОЈЕКТА ТИМА ПРВЕ КРА-
ГУЈЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ – АЈОН

18:30h Дискусија / Discussion

**СЕСИЈА: ВИДЉИВОСТ ПРОШЛОСТИ: САВРЕМЕНИ
ИЗАЗОВИ ПРОМОЦИЈЕ И ПОПУЛАРИЗАЦИЈЕ
АРХЕОЛОГИЈЕ**

(сесија, Т. Шаркић, М. Кречковић Гавриловић,
Д. Марковић, М. Амзирков)

15h - Центар за стручно усавршавање и образовање, сала 2

Владо Лутовац, ДА ЛИ ВИДЉИВОСТ ЗНАЧИ И РАЗУМИЈЕ-
ВАЊЕ?

Милан Савић, ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОШКОГ
НАСЛЕЂА КУРШУМЛИЈСКОГ КРАЈА

Лидија Милашиновић, Софија Стефановић, Југослав Пендић,
ИСКУСТВО ПРОЈЕКТА „PREHISTORIC METANUMAN“ У
ПРАКСИ НАРОДНОГ МУЗЕЈА КИКИНДА

Ивана Минић, ВИДЉИВОСТ ПРОШЛОСТИ : МЕЂУНАРОДНА
СМОТРА АРХЕОЛОШКОГ ФИЛМА - ПРОМОЦИЈА АРХЕО-
ЛОГИЈЕ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ

16h Дискусија / Discussion

Неда Мирковић Марић, ПРОЈЕКАТ „МАЛА ШКОЛА АРХЕОЛ-
ГИЈЕ“ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ МЗЗСК СУБОТИЦА НА ПО-
ПУЛАРИЗАЦИЈИ И ПРОМОЦИЈИ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА

Софија Авејић, Огњен Гавранић, Ђорђе Петровић, Ангелина Сте-
фановић, Растко Марковић, Зорана Лакетић, Милица Станковић,
Гала Глишин, Анђелија Станковић, Емилија Вукелић, ПРОГРАМ
АРХЕОЛОГИЈЕ У ПЕТНИЦИ КАО ЈЕДИНСТВЕН ПРИМЕР
НАУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА МЛАДИХ И ЊЕГОВА УЛОГА У
ВРШЊАЧКОЈ ЕДУКАЦИЈИ И ПРОМОЦИЈИ АРХЕОЛОГИЈЕ У
СРБИЈИ

Marija Krečković Gavrilović, Tamara Šarkiћ, Dimitrije Marković,
Nemanja Pavlović, Predrag Đerković, Mila Mitrović, „BEOGRAD
ISPOD TEBE“: KAKO SREDNJOŠKOLCIMA PRIBLIŽITI
ARHEOLOGIJU KROZ NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Анђела Гачевић, Невена Марјановић, Анастасија Стојановић,
ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОГИЈЕ У ЈАВНОМ ПРОСТОРУ:
ИСКУСТВА СА ОТВОРЕНЕ РАДИОНИЦЕ

17:30h Дискусија / Discussion

Теодора Б. Бранковић, ИНТЕРПРЕТАЦИЈСКЕ ШЕТЊЕ У КОН-
ТЕКСТУ ВИДЉИВОСТИ ПРОШЛОСТИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА
„СИМБОЛИКА СВАКОДНЕВНИХ ПРЕДМЕТА“

Tamara Šarkiћ, Marija Krečković Gavrilović, Dimitrije Marković,
Nevena Marjanović, Predrag Đerković, Mina Amzirkov, Mila
Mitrović, RUDARENJE PROŠLOSTI - PEJZAŽI BUDUĆNOSTI:
ARHEOLOŠKA MULTIDISCIPLINARNOST U NEFORMALNOM
OBRAZOVANJU

Немања Павловић, Анастасија Стојановић, Симеун Срдановић,
Мила Митровић, Борис Ранчев, Југослав Пендић, „НЕ САМЕЉИ-
МО ПРОШЛОСТ“: АРХЕОЛОШКА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА, МА-

ПИРАЊЕ И ЕДУКАЦИЈА КРОЗ РЕВИТАЛИЗАЦИЈУ ВОДЕНИ-
ЧАРСКОГ НАСЛЕЂА У СЕНОКОСУ

18:30h Дискусија / Discussion

ПЕТАК 5. ЈУН 2026.

9–12h Рад по секцијама и сесијама

Секција за праисторијску археологију

Секција за заштиту археолошког наслеђа

Сесија *Археологија и јавност 2026. године у Србији*

Сесија *Скелетни знаци раног стреса као показатељи услова живота и здравља људи у прошлости*

12:15h Одржавање XLIX редовне Скупштине САД, Скупштинска сала града Лесковца, ул. Пана Ђукића 11

14:30h *Пауза за ручак*

15h Рад по секцијама и сесијама

Секција за заштиту археолошког наслеђа

Секција за биоархеологију

Секција за археометрију, археотехнологију, геоархеологију и експерименталну археологију

Сесија *Трагови старог рударства на Балкану*

19:30h **Округли сто**

20h **Заједничка вечера, Ресторан Етно брвнара Грош, ул. Светозара Милетића 66 (www.restorangros.com)**

СЕКЦИЈА ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Д. Милановић)

9h - Хол Народног музеја Лесковац, приземље

Олга Бајчев, Славиша Перић, Ђурђа Обрадовић, Ивана Димитријевић, Ружица Савић, РАНОНЕОЛИТСКО НАСЕЉЕ У МЕЂУРЕЧУ КОД ЈАГОДИНЕ: РЕЗУЛТАТИ ИСКОПАВАЊА 2025. ГОДИНЕ

Драган Милановић, Маринко Антонијевић, Магдалена Селаковић, ОГРАЂЕНО КАСНОНЕОЛИТСКО НАСЕЉЕ У БРАДАРЦУ КОД АЛЕКСИНЦА: АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА 2017–2024 . ГОДИНЕ

Ружица Савић, ТРАГОВИ У ЛЕПУ: ШТА НАМ АРХИТЕКТУРА ГОВОРИ О ЗАЈЕДНИЦИ У ДРЕНОВЦУ КОД ПАРАЋИНА

Драган Милановић, Маринко Антонијевић, Магдалена Селаковић, КАРАКТЕР БАДЕНСКОГ НАСЕЉА У КЛЕНКУ КОД ШАПЦА НА ОСНОВУ ПРОСТОРНОГ РАСПОРЕДА АРХИТЕКТОНСКОГ ОСТАКА

10h Дискусија / Discussion

Анђелка Путица, Кристина Пенезић, Маја Гајић Квашчев, Викторија Узелац, Ивана Живаљевић, ВИШЕСЛОЈНИ ЛОКАЛИТЕТ МАГАРЕЋИ МЛИН: ПРОСТОР И ВРЕМЕ ЈЕДНОГ ДУГОГ ТРАЈАЊА. РЕЗУЛТАТИ НОВИХ ИСТРАЖИВАЊА

Јелена Марковић, Дејан Миловановић, Сања Црнобрња, Неда Мирковић Марић, Андреј Старовић, Мирослав Марић, АРХЕОЛОШКО НАЛАЗИШТЕ ПЛОЧНИК КОД ПРОКУПЉА – НОВА ЕТАПА ИСТРАЖИВАЊА

Адријана Ћебеџић, Војислав Филиповић, ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ДИСТРИБУЦИЈЕ И ТИПОЛОГИЈЕ ПОЈАСНИХ КОПЧИ ТИПА ЛАМИНЦИ

11:45h Дискусија / Discussion

СЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА

(секција, А. Алексић)

9h - Центар за стручно усавршавање и образовање, сала 1

Владимир Стевановић, РЕКОГНОСЦИРАЊЕ АРХЕОЛОШКИХ
ЛОКАЛИТЕТА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

Данијела Петковић, Марина Бунарџић, АРХЕОЛО МЕТАЛУРШКИ
ЛОКАЛИТЕТ НА РАДАНУ

Весна Бикић, Емил Цабунац, Горан Илијић, Милица Радишић,
Соња Јовановић, Саша Живић, Угљеша Војводић, Данијела Пе-
тковић, Драган Ћирковић, Александра Суботић, Јована Мија-
товић, Снежана Николић, Ненад Васовић, Павле Марјановић,
ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ТРАСИ
ПРИБАЛНОГ БЕДЕМА БЕОГРАДСКЕ ТВРЂАВЕ

Александар Алексић, ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИ-
ВАЊА ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ
У ПЕРИОДУ 2020 – 2025 - РЕТРОСПЕКТИВА

10h Дискусија / Discussion

Милена Муминовић Божић, Петар Милојевић, Војислав Фили-
повић, Срећко Живановић, ГРАДИНСКА НАЛАЗИШТА СОКО-
БАЊСКОГ И КЊАЖЕВАЧКОГ КРАЈА У СВЕТЛУ LiDAR ПРО-
СПЕКЦИЈЕ

Невена Павловић, Срећко Живановић, Радивоје Арсић, Војислав
Филиповић, ПРИМЕНА LiDAR СИСТЕМА, ТЕРМОВИЗИЈЕ
И ФОТОГРАМЕТРИЈСКОГ ПРИНЦИПА У ДЕТЕКТОВАЊУ
ОШТЕЋЕЊА И ЗАШТИТИ СРЕДЊОВЕКОВНОГ УТВРЂЕЊА
ЈЕРИНИН ГРАД У СЛОВЦУ

Јована Бојанић, Данијел Бјелић, Сергеј Вукчевић, Ивана Панџић,
ТРАГОВИ РИМСКОГ ВРЕМЕНА: АРХЕОЛОШКО НАСЛЕЂЕ
БАЊАЛУЧКЕ РЕГИЈЕ У КОНТЕКСТУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И
ЗАШТИТЕ

Неда Мирковић-Марић, Гордана Пендић, Душанка Веселинов,
ЗАШТИТА АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА У ПРОЦЕСУ ИЗРА-
ДЕ ПРОСТОРНО-ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ – СТУДИЈА

ЗАШТИТЕ НКД: ППППН НАФТОВОДА НОВИ САД – ГРАНИЦА СА МАЂАРСКОМ

11:30h Дискусија / Discussion

Гордана Гаврић, НЕ/БРИГА ИНСТИТУЦИЈА ЗАШТИТЕ ЗА АРХЕОЛОШКО НАСЛЕЂЕ НА ПРИМЕРУ БАЊЕ КОВИЉАЧЕ

Saša Živić, Milorad Ignjatović, PREVENTIVNA KONZERVACIJA I PRIVREMENO IZMEŠTANJE DELA RIMSKOG VODOVODA SA TALOŽNIKOM I OSTALIH NEPOKRETNIH I POKRETNIH ARHEOLOŠKIH NALAZA, ARHEOLOŠKO NALAZIŠTE ANTIČKI SINGIDUNUM – UGAO VLAJKOVIĆEVE I KOSOVSKE ULICE

Александар Алексић, АРХЕОЛОШКИ ЦЕНТРИ КАО РЕГИОНАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМИ ПОКРЕТНОГ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА – ПРИЛОГ РАЗМАТРАЊУ ПРОБЛЕМА ТРАЈНОГ ЧУВАЊА ПОКРЕТНИХ АРХЕОЛОШКИХ НАЛАЗА СА ЗАШТИТНИХ АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА

17h Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: АРХЕОЛОГИЈА И ЈАВНОСТ У СРБИЈИ 2026. ГОДИНЕ

(сесија, А. Гавриловић)

9h - Центар за стручно усавршавање и образовање, сала 2

Јован Ђајић, Маја Миљевић-Ђајић, Срећко Живановић, СТЕЋИЦИ КАО СВЕТСКА БАШТИНА: УЗРОЦИ, ОБРАСЦИ И ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ ПРОПАДАЊА У ОКОЛИНИ СКЕЛАНА

Ана Гавриловић, Орданче Петров, Ивана Грујић, РАЗМЕНА ЗНАЊА У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА CROSS-BORDER HERITAGE BRIDGE

Ненад Јончић, Адам Црнобрња, ОД ПОДАТАКА ДО НАРАТИВА: ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ И ЈАВНА АРХЕОЛОГИЈА У ПРОЈЕКТУ „ИЗГУБЉЕНИ ГРАДОВИ СРБИЈЕ“

Александар Ђукић, НАРОДСКА И АКАДЕМСКА АРХЕОЛОГИЈА

Duška Radosavljević, MIT O KOLATERALNOJ ŠTETI: DA LI JE NASLEĐE KOLATERALNA ŠTETA RATA U LIBANU

10:30h Дискусија / Discussion

Duška Radosavljević, TOKSIČNA VEZA ARHEOLOGIJE I NASELJENIČKOG KOLONIJALIZMA: SLUČAJ SEBASTIJE

Peđa Perić, KOMODIFIKACIJA I KOMERCIJALIZACIJA RIMSKOG NASLEĐA U SRBIJI – ETIČKI PROBLEMI, STRUČNA ODGOVORNOST I POGLLED U BUDUĆNOST

Мирјана Ђорђевић, АРХЕОЛОГИЈА НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА: ПСЕУДОНАУЧНИ НАРАТИВИ И МАНИПУЛАЦИЈА ИЗВОРИМА

Срећко Живановић, ПРВО СУ НАМ УЗЕЛИ ЕГИПАТ - ЈОВАНКА ЈОЛИЋ ИЗМЕЂУ АРХЕОЛОГИЈЕ И ЈАВНОСТИ

11:30h Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: СКЕЛЕТНИ ЗНАЦИ РАНОГ СТРЕСА КАО ПОКАЗАТЕЉИ УСЛОВА ЖИВОТА И ЗДРАВЉА ЉУДИ У ПРОШЛОСТИ

(сесија: В. Микашиновић и К. Ђукић)

9h - Конференцијска сала Народног музеја Лесковац, II спрат

Веда Микашиновић, СКЕЛЕТНИ ТРАГОВИ СТРЕСА: ПОРОТИЧНЕ ЛЕЗИЈЕ НА КРАНИЈУМУ И ИЗАЗОВИ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ У АРХЕОЛОШКИМ ПОПУЛАЦИЈАМА

Ксенија Зелић Михајловић, Наташа Пејчић, ЛИНЕАРНА ХИПОПЛАЗИЈА ЗУБНЕ ГЛЕЂИ И АМЕЛОGENESIS IMPERFECTA У АНТРОПОЛОШКОЈ ПЕРСПЕКТИВИ - ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Кристина Пенезић, Марко Порчић, Софија Стефановић, ФИЗИОЛОШКИ СТРЕС КОД ЖЕНА ТОКОМ НЕОЛИТА

Марија Марин, Бојан Петровић, Марко Порчић, Софија Стефановић, МЕТАБОЛИЧКИ ПОРЕМЕЋАЈИ КОД ДЕЧЈЕ ПОПУЛАЦИЈЕ НА НЕКРОПОЛИ ОСТОЈИЋЕВО (1650–1550. П. Н. Е.): РАХИТИС И СКОРБУТ

10h Дискусија / Discussion

Jelena Marković, Marija Krečković Gavrilović, Mina Amzirkov, Marko Porčić, Sofija Stefanović, SIGNALI STRESA: KOMBINOVANI PRISTUP ANALIZE DUŽINE DOJENJA, HIPOPLAZIJE ZUBNE GLEDI I HARISOVIH LINIJA KOD DEČAKA I DEVOJAČICA SA NEKROPOLE MOKRIN (2100-1800 PNE)

Mario Novak, Mario Carić, Miran Čoklo, Antonija Jonjić, Anna J. Osterholtz, TROVANJE OLOVOM KAO POTENCIJALNI FAKTOR LOŠEG ZDRAVLJA DJECE U RIMSKOJ PROVINCIJI DALMACIJI

Marija D. Marić, Ksenija Đukić, Mario Novak, OD GLADI DO SOLIDARNOSTI: SKELETNI MARKERI RANOG STRESA KAO INDIKATORI “ZAJEDNICE BRIGE” U PERIODU SEOBE NARODA. STUDIJA SLUČAJA NEKROPOLE KORMADIN U JAKOVU

Драгана Вуловић, CRIBRA ORBITALIA KAO INDIKATOR СУБАДУЛТНОГ СТРЕСА НА ПРИМЕРУ СРЕДЊОВЕКОВНИХ ПОПУЛАЦИЈА

Ксенија Ђукић, ПОРОТИЧНА ХИПЕРОСТОЗА У БИОКУЛТУРНОМ КОНТЕКСТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ МОНАШКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ: НЕКРОПОЛА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА

11:30h Дискусија / Discussion

СЕКЦИЈА ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Д. Вуловић)

15h - Конференцијска сала Народног музеја Лесковац, II спрат

Jelena Jovanović, Tamara Blagojević, Maja Kokanović, Mario Novak, Maja Krznarić-Škrivanko, Dragana Rajković, Anđelka Putica, Andrej Starović, Lidija Balj, Darko Radmanović, Branislav Vasov, Camille de Becdelièvre, Guy Andre, Gwenaëlle Goude, OBRASCI ISHRANE I NASELJAVANJA U JUŽNOM DELU KARPATSKOG BASENA TOKOM NEOLITA

Ђурђа Обрадовић, Драган Милановић, ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ МАКРОБИЉНИХ ОСТАТАКА СА ЛОКАЛИТЕТА АЦИНЕ ЊИВЕ – БРАЈКОВО КОД КЛЕНКА

Ивана Димитријевић, ЕКСПЛОАТАЦИЈА ЖИВОТИЊА У ВИН-
ЧАНСКОМ НАСЕЉУ ДИВЉЕ ПОЉЕ–РАТИНА КОД КРАЈЕВА

Марија Марин, Бојан Петровић, Марко Порчић, Софија Стефа-
новић, ИНДИКАТОРИ МАЛАРИЈЕ НА СКЕЛЕТНИМ ОСТА-
ЦИМА ДЕЦЕ СА ЛОКАЛИТЕТА ОСТОЈИЋЕВО (1650–1550
Г. П. Н. Е.): ПРИМЕНА СМИТ-ГУЗМАН МЕТОДОЛОШКОГ
ПРИСТУПА

16:30h Дискусија / Discussion

Веда Микашиновић, Ксенија Ђукић, БИОАРХЕОЛОШКА ЕВА-
ЛУАЦИЈА ЗДРАВЉА И УСЛОВА ЖИВОТА СТАНОВНИКА
АНТИЧКОГ СИНГИДУНУМА

Маја Милјевић-Ђајић, Tino Tomas, ZDRAVLJE, BOLESTI I
TRAUME: ANTROPOLOŠKA ANALIZA LJUDSKIH SKELETNIH
OSTATAKA IZ RANOHRISTIĆANSKE CRKVE U CIMU (MOSTAR)

Немања Марковић, Неда Мирковић Марић, КОШТАНЕ АЛАТ-
КЕ ОД РЕБАРА КРУПНИХ СИСАРА СА ЛОКАЛИТЕТА МАЛИ
ИЋОШ – КРИВАЈА: ТИПОЛОШКА И ТРАСЕОЛОШКА АНА-
ЛИЗА

17:30h Дискусија / Discussion

Димитрије Марковић, Соња Вуковић, Ивана Живаљевић, СУСРЕ-
ТИ У ДИВЉИНИ: БИОДИВЕРЗИТЕТ И ИНТЕРАКЦИЈЕ ЉУДИ
И ДИВЉИХ ЖИВОТИЊА У ЂЕРДАПУ У ПОСЛЕДЊИХ 12.000
ГОДИНА

Ана Вучуревић, Жељка Матић, Ксенија Ђукић, Веда Микаши-
новић, Вујадин Вујадиновић, Милица Кеџкаревић Марковић,
Душан Кеџкаревић, ИДЕНТИФИКАЦИЈА MYCOBACTERIUM
LEPRAE У СКЕЛЕТНИМ ОСТАЦИМА СА ЛОКАЛИТЕТА
УЛИЦА БАТЕ ЈАНКОВИЋА (ЧАЧАК) ИЗ 14. ВЕКА

Драгана Вуловић, ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ АНТРОПО-
ЛОШКЕ АНАЛИЗЕ ХУМАНОГ ОСТЕОЛОШКОГ МАТЕРИЈА-
ЛА СА СРЕДЊОВЕКОВНЕ НЕКРОПОЛАЕ ДУБЉЕ ИЗНАД
КУЋЕ, НОВИ ПАЗАР

18:15h Дискусија / Discussion

Постер: Теодора Младеновић, Младен Младеновић, Катарина
Дмитровић, ЖИВОТИЊСКИ ОСТАЦИ ИЗ ОТПАДНИХ ЈАМА
ОСМАНСКОГ ПЕРИОДА (16–18. ВЕК) У ЧАЧКУ

**СЕКЦИЈА ЗА АРХЕОМЕТРИЈУ, АРХЕОТЕХНОЛОГИЈУ,
ГЕОАРХЕОЛОГИЈУ И ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ АРХЕОЛОГИЈУ**

(секција, В. Димић)

15h - Хол Народног музеја Лесковац, приземље

Михаило Радиновић, ПОТЕНЦИЈАЛ ГЕОМЕТРИЈСКЕ МОР-
ФОМЕТРИЈЕ У АРХЕОЛОГИЈИ

Видан Димић, Кристина Шарић, Владица Цветковић, ИНДУС-
ТРИЈА ГЛАЧАНОГ КАМЕНА НА КАСНОНЕОЛИТСКОМ НА-
СЕЉУ АЦИНЕ ЊИВЕ – БРАЈКОВО 2

15:30h Дискусија / Discussion

СЕСИЈА: ТРАГОВИ СТАРОГ РУДАРСТВА НА БАЛКАНУ

(сесија: Д. Антоновић)

15:45 - Хол Народног музеја Лесковац, приземље

Драгана Антоновић, ТРАГОВИ СТАРОГ РУДАРСТВА НА БАЛ-
КАНУ

Даница Михаиловић, Тристан Картер, Теодора Муцио, БИХЕ-
ВИОРАЛНЕ РАЗЛИКЕ У ИЗБОРУ СИРОВИНА КОД РАНИХ
ЉУДИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА СА ЛЕЖИШТА КРЕМЕНА СТЕ-
ЛИДА, НАКСОС (ГРЧКА)

Јелена Марковић, ЕКСПЛОАТАЦИЈА КАМЕНА ЗА ИЗРАДУ
АРТЕФАКАТА ТОКОМ СРЕДЊЕГ ПАЛЕОЛИТА НА ТЕРИТО-
РИЈИ СРБИЈЕ

Селена Витезовић, Видан Димић, Даница Михаиловић, Драгана
Антоновић, ГДЕ СУ ПРАИСТОРИЈСКИ КАМЕНОЛОМИ: ПРЕ-
ЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ РЕКОГНОСЦИРАЊА У ШУМА-
ДИЈИ

17h Дискусија / Discussion

Марија Марић, АРХЕОЛОШКО ПРАЋЕЊЕ ГЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА КАО ИЗВОР ПОДАТАКА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ СТАРИХ РУДАРСКИХ РАДОВА НА КОПАНИКУ

Драгана Антоновић, Видан Димић, Селена Витезовић, Даница Михаиловић, ПЛАНИНА РУДНИК: РУДАРСТВО ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО ДАНАС

Мирко Вранић, ТРАГОВИ ПОДЗЕМНОГ РУДАРСТВА У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ СРБИЈИ

Александар Ђукић, РУДНИК ГВОЖЂА У СЕЛУ БА КОД ЉИГА

18:15h Дискусија / Discussion

СУБОТА 6. ЈУН 2026.

9h Полазак испред Народног музеја Лесковац

Обилазак Царичиног града

Предавање академика Вујадина Иванишевића и др Ивана Бугарског

Обилазак Вучја и Скобаљих града

Повратак у Лесковац планиран је у поподневним часовима (до 17h)

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ УПРАВНОГ ОДБОРА СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА ОД ЈУНА 2025. ДО МАЈА 2026. ГОДИНЕ

Извештај о раду Управног одбора Српског археолошког друштва започећемо кратким извештајем о XLVIII Скупу САД одржаном у Требињу од 29. до 31. маја 2024. године, који је организован у сарадњи са Музејом Херцеговине. Укупно су одржана 88 излагања, а учешће је узело око 180 колегиница и колега.

Конкурси

Друштво је крајем 2024. и почетком 2025. године конкурисало на више јавних конкурса код надлежних министарстава, али су средства одобрена и уплаћена тек у другој половини године. Код Министарства науке, технолошког развоја и иновација конкурисали смо са пројектом XLVIII скупштина и скуп САД (тражено 300.000,00 рсд – није подржан). Код Министарства културе конкурисали смо са четири пројекта: Издавање часописа Гласник САД 41/2025 (тражено 714.875,00 рсд, одобрено 600.000,00 рсд, руководилац Драгана Антоновић), Подизање свести о значају археолошког наслеђа и унапређење рада Српског археолошког друштва (тражено 632.000,00 рсд, одобрено 400.000,00 рсд, руководилац Адам Црнобрња), Вршење поверених послова репрезентативног удружења (одобрено 487.500,00 рсд) и ”Година археологије 2025” - Припрема и промоција пројекта (тражено 1.710.000,00 рсд, одобрено 700.000,00 рсд, руководилац Кристина Пенезић). За све пројекте реализоване током 2025. године Друштво је ажурно поднело исцрпне извештаје Министарству културе и Министарству науке, технолошког развоја и иновација.

Почетком 2026. године Друштво је конкурисало код Министарства науке, технолошког развоја и иновација конкурисали смо са

пројектом XLIX скупштина и скуп САД (тражено 300.000,00 рсд). Код Министарства културе конкурисали смо са четири пројекта: Издавање часописа Гласник САД 42/2026 (тражено 752.035,00 рсд, руководилац Драгана Антоновић), Подизање свести о значају археолошког наслеђа и унапређење рада Српског археолошког друштва (тражено 576.400,00 рсд, руководилац Адам Црнобрња), Вршење поверених послова репрезентативног удружења (одобрено 1.000.000,00 рсд)

Поред наведених конкурса код министарстава, Друштво је, на иницијативу секретара Ане Гавриловић, конкурисало на позиву UNESCO - Culture and Creativity for Western Balkans (CC4WBS) са пројектом Cross-Border Heritage Bridge у сарадњи са Музејом Херцеговине и Македонским археолошким друштвом (тражено 8.262,56 евра односно 969.775,61 рсд). Пројекат ће бити подржан од стране Фонда за западни Балкан (Western Balkans Fund) и Унеска, а информације о одобреним средствима имаћемо приликом закључивања уговора (до 1. јуна 2026).

Издавачка делатност

Гласник Српског археолошког друштва

Крајем 2025. године из штампе је изашао Гласник САД број 41, који садржи 19 прилога (15 стручних и научних радова, један приказ књиге и три некролога) на 467 страна.

Посебна издања

Током 2025. године из штампе су изашла два посебна издања:

1) *Како сачувати археолошко наслеђе: приручник за локалне самоуправе, планере, доносиоце одлука и друге заинтересоване (треће допуњено издање)*, Адам Н. Црнобрња (аутор), Београд: Српско археолошко друштво, Београд 2025 [127 стр.] ISBN 978-86-80094-29-8

2) *Година археологије 2025: време је за прошлост*, Кристина Пенезић (ур.), Београд: Српско археолошко друштво, Београд 2025 [99 стр.] ISBN 978-86-80094-33-5

Зборници апстраката

Током 2025. године из штампе су изашла два зборника апстраката. Поред зборника апстраката са XLVIII скупштине и скупа САД, ту је и зборник радова са посебног састанка Секције за средњовековну археологију (више о том састанку видети у извештају председника секције):

1) *XLVIII скупштина и годишњи скуп Српско археолошког друштва, Требиње 29. – 30. мај 2025. године*, Адам Н. Црнобрња, Војислав Филиповић и Ана Гавриловић (ур.), Београд: Српско археолошко друштво; Требиње: Музеј Херцеговине. Требиње 2025. [133 стр.] ISBN 978-86-80094-31-1 (САД)

2) *Српско археолошко друштво (Београд). Средњовековна секција, Јесењи састанак 2025 (Бач)*, Ивана Грујић и Слађана Делић (ур.), Београд: Српско археолошко друштво; Петроварадин: Покрајински завод за заштиту споменика културе. Бач 2025. [25 стр.] ISBN 978-86-80094-32-8

Поверени послови репрезентативног удружења у култури

Самостални стручњаци у култури

Од маја 2025. до маја 2026. године није поднет ни један захтев за утврђивање статуса самосталног стручњака у култури. Тренутно имамо једног активног стручњака у култури, колегиницу Јовану Мијатовић, и то у подручју научноистраживачке и едукативне делатности у култури. Услови и процедуре за стицање статуса самосталног стручњака у култури, за подручја непокретног културног наслеђа и научноистраживачке и едукативне делатности у култури, објављени су и у овом програму скупа Друштва.

Признања за врхунски допринос националној култури

Конкуришући преко Српског археолошког друштва, као репрезентативног удружења у култури за област научноистраживачке и едукативне делатности у култури, признање за врхунски допринос националној култури (у јавности познатије као тзв. Национална пензија) добио је колега др Миомир Кораћ.

Остали послови репрезентативног удружења

У последњих годину дана настављена је интензивна сарадња са другим репрезентативним удружењима у култури, ради организовањег приступа решавању заједничких проблема.

Разно

Током протекле године Друштво је више пута реаговало на случајеве уништавања и оштећивања археолошког наслеђа, путем медија али и путем званичних дописа надлежнима. Друштво је примило и више дописа институција, удружења грађана и појединаца поводом угрожавања археолошког наслеђа, те је у оквирима својих могућности и реаговало на исте. Издвојили бисмо неколико таквих случајева. Септембра 2025. године Друштву је упућен допис поводом пљачке Народног музеја Врање. Друштво је тим поводом упутило дописе Народном музеју Србије и Министарству културе, са захтевом за што хитније реаговање. Уследили су рекације две наведене институције. Октобра 2025. године Друштво је, у оквиру раног јавног увида, упутило приговор на „План детаљне регулације подручја Института за сточарство Градске општине Земун и Сурчин“, будући да је у истом наведено да се у оквиру обухвата плана не налази ни један археолошки локалитет, а заправо се обухват плана налази унутар археолошког локалитета. Фебруара 2026. године Друштво је упутило дописе Министарству рударства и енергетике и Министарству културе

поводом измене одлуке којом је избрисана обавеза израде Студије заштите непокретних културних добара за стратешки пројекат „Панонски коридор“ ЕМС-а. Новембра 2025. године УО је донео одлуку о пружању пуне подршке запосленима у Републичком заводу за заштиту споменика културе и Заводу за заштиту споменика културе града Београда као потписницима Јавног Апела против гласања за усвајање предлога Закона о посебним поступцима ради реализације пројекта ревитализације и развоја локације у Београду између улица Кнеза Милоша, Масарикове, Бирчанинове и Ресавске.

Друштво је већину својих издања до сада чувало у просторијама Археолошког института. Услед новонасталих околности, мањка простора и предстојећег реновирања просторија Института, све наше публикације су морале да буду пресељене. За те потребе Друштво је закупило мањи контејнер код фирме ToroBox на Лединама, где ће се чувати сва наша издања до даљњег (цена закупа за 7 месеци износи 59.180,78 рсд).

За бољи рад Друштва било би неопходно и укључивање већег броја чланова у његов редован рад. Свака иницијатива је добро дошла, и свако од чланова може предложити неку нову активност и преузети на себе њену реализацију, а на Управном одбору је одговорност да изабере и одобри те активности, као и да помогне у обезбеђивању услова за њихове реализације. Молили бисмо вас да о томе размишљате, и да и на тај начин помогнете да Друштво што боље ради у наредном периоду. На крају, Управни одбор Српског археолошког друштва захваљује се нашем овогодишњем домаћину, Народном музеју Лесковац, на суорганизацији XLIX годишњег скупа и скупштине САД.

др Адам Н. Црнобрња
председник Српског археолошког друштва

**ИЗВЕШТАЈ О ФИНАНСИЈСКОМ ПОСЛОВАЊУ
СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА**

За период од 1.1. – 31.12.2025. године

Приходи:

1. Донације :	
- Министарство културе	1.987.852,51
2. Чланарине	271.500,00
Укупно	2.259.352,51

Расходи: (буџетски рачун - Мин. културе Гласник)

Штампа „Гласник САД“	248.123,04
Ауторски хонорари	351.875,32
Укупно.....	599.988,36

Расходи: (буџетски рачун - Мин. културе Подизање свести)

Ауторски хонорари	59.983,98
Уговори о делу	37.006,18
Дневнице за сл.пут	13.520,00
Услуге смештаја	4.270,00
Одржавање базе	80.000,00
Употреба соп.аутомобила	6.732,00
Укупно.....	201.512,16

Расходи: (буџетски рачун- Мин. културе Репрезентативност)

Уговори о делу	284.500,00
Адвокатске услуге	150.000,00
Завршни рачун	50.000,00
Укупно.....	487.500,00

**Расходи: (буџетски рачун- Мин. културе Година археологије
2025)**

Дневнице	81.120,00
Рекламни материјал.....	140.000,00
Штампа публикације	132.000,00
Трошкови репрезентације.....	79.730,00
Припрема за штампу	164.000,00

Организација скупа	72.000,00
Ауторски хонорар	29.991,99
Укупно.....	698.841,99

Расходи: (сопствени рачун)

Канцеларијски материјал	2.823,25
Штампа публикације	34.306,80
Рефундација ситних трошкова.....	16.138,98
Каталог	10.384,00
Трошкови платног промета.....	5.248,20
Исбн, цип.....	30.149,88
Рекламни материјал.....	33.750,00
Негативне курсне разлике.....	3.013,87

Укупно..... 135.814,98

Укупни расходи за 2025.годину износе 2.123.667,49

- Затечено стање на почетку 2025. године, на рачуну сопствених прихода износи 976.937,46 рсд.
- Затечено стање на почетку 2025. године, на девизном рачуну (EURO) износи 0,00 рсд.
- Затечено стање на почетку 2025. године, на девизном рачуну (230,00 USD) износи 24.349,43 рсд.

Стање на динарском рачуну	1.193.731,55
Стање на девизном рачуну (EURO)	0,00
Стање на девизном рачуну (USD)	25.994,67
Стање на буџетском рачуну - наука	268,42
Стање на буџетском рачуну - култура	198.422,51

Подносилац извештаја Маја Јовановић

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА ПАЛЕОЛИТ И МЕЗОЛИТ

Крајем 2025. и почетком 2026. године започете су активности на припреми скупа „Genomes, Gravettians, and the Gravettian: integrating genetic, biological and archaeological information about Pleistocene populations“ који ће бити организован у Требињу између 1. и 3. јуна 2026. године. Радионицу организује Секција за палеолит и мезолит Српског археолошког друштва уз финансијску подршку пројекта MIRA („Movement, Interaction, Resilience, Adaptation: The complex role of the Central Balkans in the peopling of Europe in the Pleistocene“), који се реализује у сарадњи Универзитета у Винипегу и Филозофског факултета у Београду. На скупу ће учествовати чланови Секције и научници из различитих земаља, укључујући земље региона. Циљ радионице је да подстакне дијалог и сарадњу палеогенетичара, палеоантрополога и археолога у решавању теоријских и методолошких питања везаних за проучавање граветијена у средњој и југоисточној Европи.

проф. др Душан Михаиловић
председник Секције за палеолит и мезолит САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ

Редовни годишњи састанак Секције за праисторијску археологију Музеја Херцеговине у Требињу 29. маја–31. маја 2025. године. У оквиру Секције представљено је тринаест од пријављених четрнаест реферата. Учествовали су стручњаци Археолошког института у Београду, Одељења за археологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, UCL-a (University College London) (Лондон, Велика Британија), Института Кипар (Никозија, Кипар), Републичког завода за заштиту споменика културе (Београд), из Истанбула (Турска), Центра за конзервацију и археологију Црне Горе (Цетиње, Црна Гора), Музеја Војводине, Градског музеја Сомбор, Народног музеја у Лесковцу, Музеја Мајданпек, Аита Биоархеологија у Барселони (Шпанија), Лабораторије

за биоархеологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, Народног музеја Чачак, Института за Пра- и Протоисторију Универзитета у Килу (Кил, Немачка), Универзе на Приморском (Копар, Словенија), Завичајног музеја Рума и Музеја Римски муниципијум Склани (Република Српска, Босна и Херцеговина). На секцији је присуствовало више од 50 колегиница и колега.

Током рада Секције за праисторијску археологију представљени су реферати о неолитским антропоморфним фигуринама са локалитета Локве-Селиште у селу Разгојна (В. Стевановић), о стратиграфији, датовању и организацији простора винчанског насеља у Кленку (Д. Милановић и колеге), о димензијама кућа на каснонеолитским налазиштима централног Балкана (Р. Савић), о резултатима теренског и геофизичког рекогносцирања археолошких локалитета на територији Рудне Главе (М. Ђорђевић и колеге), о најранијем топљењу арсенског бакра на Балкану (М. Радивојевић и колеге), о истраживањима рудника Прљуша-Мали Штурац (В. Димић и колеге), о кнежевским гробовима раног бронзаног доба у Црној Гори (М. Баковић), о металним предметима у оставама касног бронзаног доба (Ј. Коледин и А. Путица), о резултатима биоантрополошке анализе спаљених индивидуа касног бронзаног са некрополе под хумкама у Мојсињу код Чачка (Н. Шаркић и колеге), о насељима гвозденог доба у западној Србији (М. Љуштина и К. Дмитровић), о кнежевским гробовима југа централног Балкана (М. Гуштин), о копљима са декоративним елементима из млађег гвозденог доба из збирке Завичајног музеја Рума (Ј. Марковић и У. Николић), о дефинисању хумки на основу LiDAR снимака (С. Живановић и колеге).

Током и након презентације реферата дискутовало се о бројним темама из праисторијске археологије које су потакле колеге својим презентацијама.

Након скупа колеге су изразиле захвалност директорки Музеја Херцеговине, Требиње археологу Ивани Грујић и колегиници археологу Јелени Влачић Пујић на гостопримству и успешној организацији скупа.

др Драган Милановић
председник Секције за праисторијску археологију САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ

Овогодишњи скуп Српског Археолошког друштва је одржан у Требињу у периоду од 29-маја 2025. године, а домаћин скупа је био „Музеј Херцеговине“ Требиње. И ове године је пријављен велики број радова за секцију класичне археологије, од којих су сви презентовани првог дана скупа. Четрнаест радова колегиница и колега из Археолошког института у Београду, Филозофског факултета у Београду, Народног музеја Србије, Музеја Крајине, Народног музеја Чачак, Завичајног музеја у Књажевцу, Народног музеја Пожаревац, Балканолошког института у Београду, Завода за заштиту споменика културе града Београда, Технолошког факултета у Новом Саду, Института за нуклеарне науке Винча и Института за класичну археологију у Бечу, је представљено, а потом је и вођена дискусија уз питања из публике.

Као и ранијих година, радовима је обухваћен дијапазон различитих тема – од резултата последњих археолошких истраживања са различитих локалитета у Србији, преко анализе и интерпретације различитог археолошког материјала и архитектонских остатака до тема са фокусом на становништво Горње Мезије, култове, религију и нумизматику. Представљени су археолошки налази и различити проблеми са локалитета као што су Врело-Шаркамен, Глацов Салаш код Сремске Митровице, Муниципијум ДД, Тимакум Минус, Пожаревац (Виминацијум), Оровача у Барошевцу, итд. У том контексту разматрани су најновији резултати са локалитета Врело-Шаркамен, као и резултати рецентних археолошких ископавања са локалитета Глацов Салаш код Сремске Митровице. Могла се чути и дискусија о претпостављању простирања остатака касно-античких објеката на локалитету Муниципијум ДД, као и размишљања о радионици и складишту у утврђењу Тимакум Минус. У сарадњи са колегама из Института за нуклеарне науке Винча, колеге из Археолошког института у Београду су представиле случај копије медаљона са рељефном представом из Народног музеја у Пожаревцу, а презентован је и рад о двострукој траси римског пута Аквилеја-Дирахујум. Предавања са секције класичне археологије су такође обухватила и проблеме

грнчарских пећи са локалитета Оровача у Барошевцу, римских малтера са локалитета на дунавском Лимесу у Србији, дискусију о римским богињама потврђеним епиграфским и археолошким споменицима на локалитету Тимакум Минус, разматрања о бо-жанствима са гема из античке збирке Народног музеја Пожаревац и епиграфска, иконографска и археолошка сведочанства о деци раног узраста (инфантима) на простору југоисточне Далмације.

Након презентације свих предавања пропраћених презентацијама, уследила је подужа дискусија у оквиру поменутих тема и отворених проблема у сфери класичне археологије у Србији.

др Надежда Гавриловић Витас
председница Секције за класичну археологију САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА АРХЕОМЕТРИЈУ, АРХЕОТЕХНОЛОГИЈУ, ГЕОАРХЕОЛОГИЈУ И ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ АРХЕОЛОГИЈУ

На редовном годишњем састанку Секције за археометрију, археотехнологију, геоархеологију и експерименталну археологију (ААГЕА), одржаном у оквиру XLVIII годишњег скупа Српског археолошког друштва у Требињу, у периоду од 29. до 31. маја 2025. године, забележен је мањи одзив чланова Секције. Разлог томе је смањен обим истраживања у наведеним областима током претходне године. У оквиру Секције пријављена су три реферата, са укупно дванаест аутора из земље и иностранства.

1. Miljana Radivojevic, Thilo Rehren, Maja Kuzmanovic, Meghna Desai, Mirjana Blagojevic, **NAJRA NIJE DOKUMENTOVANO TOPLJENJE ARSENSKOG BAKRA NA BALKANU? TEHNOLOŠKI UVIDI I KULTURNI ZNAČAJ**
2. Емилија Николић, Ивана Делић-Николић, Љиљана Миличић, Снежана Вучетић, Невенка Мијатовић, Младен

Јовичић, ИЗАЗОВИ ИСПИТИВАЊА МАТЕРИЈАЛА У
АРХЕОЛОГИЈИ. РИМСКИ МАЛТЕРИ ДУНАВСКОГ
ЛИМЕСА У СРБИЈИ

3. Ангелина Раичковић Савић. АМУЛУМ – ПРИМЕНЕ АР-
ХЕОЛОШКОГ МАТЕРИЈАЛА У ЕКСПЕРИМЕНТАЛ-
НОЈ АРХЕОЛОГИЈИ И КУЛТУРНОМ ТУРИЗМУ

Због организационих околности, наведени радови су рас-
поређени и представљени у оквиру других редовних секција
Друштва: Секције за праисторијску археологију и Секције за кла-
сичну археологију. Након скупа Српског археолошког друштва,
један део чланова Секције ААГЕА састао се у фебруару 2026. го-
дине у Београду, где су разматране будуће активности Секције.
Посебан акценат стављен је на унапређење сарадње са члановима
са Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, као
и на интензивније укључивање Секције у активности Српског
геолошког друштва, у циљу популаризације наших заједничких
истраживања кроз предавања, радионице и округле столове. Пла-
ниране активности и иницијативе усмерене су ка јачању видљи-
вости Секције и активнијем укључивању чланства у наредном
периоду.

др Видан Димић
председник Секције за ААГЕА САД

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА
СРЕДЊОВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ**

На редовној годишњој Скупштини САД, која је одржана Тре-
бињу, рад средњовековне секције је био подељен у два тематска
блока одвојена стручном дискусијом. Представљени су резултати
најновијих теренских истраживања и анализа материјалне култу-
ре. У Првом блоку - Раносредњовековни налази и заштитна иско-
павања презентовани су следећи реферати: **Аварски ратнички**

гробови у Сомбору, Викторија Узелац, *Анализа коштаних оплата рефлексних лукова и украсних плочица тоболаца пронађених у гробовима 5, 6 и 8*; **Раносредњовековна насеља у Банатском Новом Селу, Јелена Ђорђевић, Војислав Ђорђевић**, *Резултати сондажних археолошких ископавања на локалитету Велика долина током 2024. године*; **Заштитна ископавања у Мокрину (Кикинда), Неда Мирковић-Марић и Ивана Пашић**, *Резултати заштитних археолошких истраживања на Локалитету 108*; **Заштитна ископавања на траси Сивац – Стапар, Слободан Радовановић**, *Радови на предметној траси локалног пута у атару села Сивац*. Фокус дискусија је био на методологији заштитних ископавања у Војводини и интерпретацији раносредњовековног покретног материјала. Други блок - Регионална истраживања, материјална култура и позни средњи век, обухватио је следеће реферате: **Истраживања Народног музеја у Аранђеловцу (2023–2024), Владан Миливојевић, Анастасија Стојановић**, *Свеобухватан преглед археолошких активности и резултата у двогодишњем периоду*; **Нова истраживања средњовековног Рудника, Дејан Радичевић, Ана Цицковић, Мирко Вранић**, *Презентација најновијих података и налаза са значајног рударског и градског центра*; **Проблематика становништва у Срему, Александар Ђукић**, *Етнички и културни идентитет кроз излагање „Ко су Маџари из оностраног Срема?“*; **Позносредњовековни пећњаци Народног музеја Србије, Емина Зечевић**, *Студија о пећњацима на основу материјала из археолошке збирке позног средњег века*; **Отоманска керамика са Сингидунума, Николина Адамовић**, *Анализа налаза отоманских керамичких посуда откривених на локалитету у Влајковићевој улици у Београду*. Закључак сесије је да је рад Секције за средњовековну археологију у Требињу показао интензитет заштитних истраживања током 2024. године. Посебно је наглашен значај ревизије старих збирки и нове интерпретације материјалне културе (попут пећњака и отоманске керамике) у разумевању континуитета живота на Балкану од ранијег средњег века до отоманског периода.*

Редовни јесењи састанак и пратећи стручни скуп Средњовековне секције Српског археолошког друштва (САД) реализовани су у Бачу, у периоду од 31. октобра до 1. новембра 2025. године.

Скуп је организован у успешној сарадњи са Покрајинским заводом за заштиту споменика културе – Петроварадин, чији су представници били домаћини и логистичка подршка током трајања програма. За потребе скупа благовремено је припремљен и публикован Зборник апстраката (у штампаној и електронској ПДФ форми), за који су учесници пријавили и доставили своје сажетке. Радни део скупа отворен је у петак, 31. октобра у 10.30 часова, свечаним обраћањем организатора и представника Покрајинског завода за заштиту споменика културе. Програм је реализован кроз Прву сесију (11.00 – 13.30): **Растко Влајковић, Тврђава Бач – заштита, обнова и коришћење, Приказ конзерваторско-рестаураторских мера и стратегија одрживог коришћења овог фортификационог комплекса;** **Јелена Филиповић, Врднички замак – пројекат археолошких и архитектонских истраживања и радова на статичкој санацији, конзервацији и заштити зиданих структура Врдничке куле у периоду од 2016–2020. године, Преглед петогодишњих мултидисциплинарних радова на стабилизацији и очувању остатака куле;** **Дејан Радовановић, Откриће и конзервација средњовековног живописа у фрањевачком самостану у Бачу, Технике заштите и презентације новооткривених фресака у комплексу самостана;** није одржан **Михајло Н. Цамтовски, Сведочанства о економским активностима у Сирмијуму од средине V до позног VI века;** Након сесије уследила је пауза за ручак. Друга сесија (14.30 – 18.00): **Дејан Радичевић, Нека запажања о раносредњовековним стаништима на територији Србије, Анализа разноликости у облику, величини и начину градње стамбених објеката (од 2. половине 6. до 8. века) који указују на присуство различитих словенских популација;** **Ивана Грујић и Јелена Пујић, Прелиминарни резултати археолошких истраживања Цркве св. Константина и Јелене са некрополом мрамора, Откриће ранохришћанских фаза (4–6. век) испод касносредњовековне цркве у Гомиланима, са проналаском новца Констанција II, фибула и 30 гробова у распону од антике до 19. века;** **Неда Мирковић-Марић и Ивана Пашић, Резултати заштитних ископавања локалитета 108, у Мокрину, Кикинда, Заштитна истраживања 194 археолошке целине (куће, бунари, радионице) за потребе компаније „НИС“ АД, где су**

дефинисана два стамбена хоризонта: старији (8–9. век) и млађи (11–13. век); **Весна Бикић, Горан Илијић, Емил Цабунац, Милица Радишић, Драган Ћирковић, Соња Јовановић, Угљеша Војводић, Данијела Петковић, Саша Живић, Снежана Николић, Ненад Васовић, Јована Мијатовић, Александра Суботић и Павле Марјановић, Нова открића на приобалном бедему Београдске тврђаве, Резултати текућих заштитних ископавања дуж 600 метара трасе приобалног бедема (из времена деспта Стефана Лазаревића) пре реализације пројекта Линијског парка; Ирина Кајтез, Тијана Пушица и Теодора Младеновић, Средњовековни град Милешевац, прелиминарни резултати заштитних археолошких ископавања 2025. године, Прва сондажна истраживања у три сектора (улаз, плато, Горњи град), проналазак трагова великог пожара из османског доба, могуће цистерне, делова оклопа и остатака фауне; Ђорђе Милосављевић, Заштитна археолошка истраживања у оквиру објекта „Стари затвор” у Котору, Документовање велике цистерне са б комора и проналазак бројних сполија (делова врата, прозора и фасада) које сведоче о рушењу старијих средњовековних цркава Св. Крижа и Св. Антуна Опата ради подизања затвора у 19. веку; Данијела Петковић и Марин Бугар, Резултати ревизионих археолошких истраживања Крушевачког града, Откривање нових делова спољног одбрамбеног зида (код кула 6 и 11), три касносредњовековне отпадне јаме богате керамиком, прстењем са наглашеном главом и појасним апликама; Рашко Рамадански и Гордана Каровић, Резултати анализе узорака дрвета са подводног локалитета Бечејске тврђаве, Подводно узорковање и микроскопска анализа више од 20 дрвених шипова из речног муља Тисе, чиме је доказано да су темељи тврђаве грађени од локалног јасена (*Fraxinus excelsior*), а не од храста како се раније претпостављало; није одржано Дејан Булић, Рекогносцирања општине Брус 2025. године; није одржано Марко Алексић, Израда историјских реконструкција средњовековног оклопа и средњовековног мача за будућу сталну поставку Историјског музеја Србије.**

Ивана Грујић
председник Средњовековне секције САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ

Годишњи и 14. по реду састанак Секције за биоархеологију, одржан је на XLVIII Годишњем скупу САД 29 – 31.05. 2025. године у Требињу, док је домаћин скупа био Музеј Херцеговине. На секцији је било изложено 12 реферата. На скупу су учествовали стручњаци из следећих институција: Археолошки институт у Београду, Филозофски факултет у Београду (Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију), Биолошки факултет у Београду (Центар за форензичку и молекуларну генетику), Медицински факултет у Београду (Центар за биологију кости), Медицински факултет у Новом Саду, Институт БиоСенс, Универзитет у Новом Саду, Завод за заштиту споменика културе Панчево и Клиничко болнички центар Звездара. Као и претходних година, приказани су резултати најновијих археоботаничких, археозоолошких и антрополошких истраживања из праисторијског, античког и средњовековног периода. Излагачи реферата су обрадили и представили најразличитије теме од улоге животиња и реконструкције исхране древних популација, до најновијих истраживања у пољима биофизичке антропологије. На секцији се истакло и предавање колегинице Ј. Марковић која је приказала резултате анализе микрострија, кроз прехранбене навике мезолитско-неолитских популација, и како нам ова анализа може помоћи у бољем разумевању исхране древних популација.

У оквиру посебног блока предавања, приказани су најновији резултати истраживања биоархеолошких пројеката MOWE, INFANO и FIRPANGEN које финансира Фонд за науку Републике Србије.

др Драгана Вуловић
председница Секције за биоархеологију САД

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ СЕКЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА

Редовни годишњи састанак Секције за заштиту археолошког наслеђа, одржан је у оквиру XLVIII Годишњег скупа Српског археолошког друштва у Требињу. За Секцију су пријављене следећи радови:

1. Милена Муминовић Божић, Петар Милојевић, СИСТЕМАТСКА РЕКОГНОСЦИРАЊА У СЛИВУ СВРЉИШКОГ ТИМОКА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ
2. Весна Бикић, Горан Илијић, Емил Цабунац, Саша Живић, Милица Радишић, Данијела Петковић, Угљеша Војводић, Драган Ћирковић, Снежана Николић, Ненад Васовић, Павле Марјановић, ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ТРАСИ ПРИОБАЛНОГ БЕДЕМА БЕОГРАДСКЕ ТВРЂАВЕ: ПОЧЕТАК
3. Дејан Радичевић, Ана Цицовић, Јелена Марјановић, Мирко Вранић, У ПОТРАЗИ ЗА РИМСКИМ РУДНИКОМ
4. Драгана Гавриловић, Иван Богдановић, Иван Богдановић, ЗИДНО СЛИКАРСТВО ХРАМА ИЗ ВИМИНАЦИЈУМА
5. Марина Бунарџић, Емил Цабунац, МОНАШКО ГРОБЉЕ МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА
6. Ненад Јончић, Александар Алексић, Милена Раковац Јончић, ДЕТЕКЦИЈА РЕДУТА УТВРЂЕЊА ДЕЛИГРАД ПРИМЕНОМ LIDAR ПОДАТАКА, САТЕЛИТСКИХ СНИМАКА И ВОЈНИХ АЕРОФОТОГРАФИЈА
7. Весна Рогоћ, ПРИМЕНЕ НОВИХ ТЕХНОЛОГИЈА У КОНЗЕРВАЦИЈИ И ПРЕЗЕНТАЦИЈИ АРХЕОЛОШКИХ АРТЕФАКАТА
8. Majda Šutić, Azra Sarić, Turkmanović Maida, IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI: RAZVOJ PREVENTIVNE ARHEOLOGIJЕ U BOSNI I HERCEGOVINI
9. Марија Д. Марић, У СЛУЖБИ ЗАШТИТЕ: ПРОЈЕКАТ INHERIT КАО ПОДРШКА ИНСТИТУЦИЈАМА И КУЛТУРНОМ НАСЛЕЂУ
10. Јелена Анђелковић Грашар, Марија Јовић, Стефан Станчић, САВРЕМЕНИ ПРИСТУПИ ПРЕЗЕНТАЦИЈИ КУЛТУР-

НОГ НАСЛЕЂА КАО КЉУЧ ПОДИЗАЊА ДРУШТВЕНЕ СВЕСТИ О ЊЕГОВОМ ЗНАЧАЈУ

11. Бојана Племић, Јелена Анђелковић Грашар, Марија Најдић, КРОЗ ПРИЗМУ СТРУКЕ И ПРАКСЕ: ПРОЈЕКАТ „ИНТЕРПРЕТАЦИЈА КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У ТУРИСТИЧКОМ ВОЂЕЊУ“

12. Анастасија Стојановић, Невена Пантић, ПРИСТУПИ ПОПУЛАРИЗАЦИЈЕ И ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА-ИСКУСТВО ФОНДАЦИЈЕ НЕОЗОИК

13. Предраг Ђерковић, НАУКА НА КЛИК: ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОГИЈЕ КРОЗ ВИДЕО ПРОДУКЦИЈУ ФОНДАЦИЈЕ НЕОЗОИК

14. Богдана Опачић, Милош Спасић, Кристина Пенезић, Зорица Кузмановић, Јован Митровић, Огњен Младеновић, Ивана Самарџић, ВРЕМЕ ЈЕ ЗА ПРОШЛОСТ: ПЕРЦЕПЦИЈА И РЕЦЕПЦИЈА АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА У СРБИЈИ

За Секцију је пријављен и један постер:

1. Вујадин Вујадиновић, Александра Гојгић, Љубинка Богићевић, ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА РОДНОГ МУЗЕЈА ЧАЧАК (2018 – 2024. ГОД.)

Секција за заштиту археолошког наслеђа је током 2025. и 2026. године наставила је са остваривањем блиске сарадње и пружала подршку обновљеној Секцији археолога Друштва конзерватора Србије, с обзиром на то да је највећи број активних археолога у области заштите истовремено члан оба друштва и заинтересовани су за остваривање истих циљева – заштита археолошког наслеђа.

Поред свега наведеног, већина чланова Секције су у непрекидној и свакодневној међусобној дискусији и размени мишљења и искустава у вези заштите археолошког наслеђа, као и покушаја примене принципа превентивне археологије.

мр Александар Алексић
председник Секције за заштиту археолошког наслеђа

**ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОЛОГИЈУ
ИЗВЕШТАЈ**

о студентима који су током календарске 2025. године завршили
основне, мастер или докторске студије

ДОКТОРСКЕ СТУДИЈЕ

- **Алексић Чеврљаковић Марија** – *Археолошки локалитети као културно наслеђе и предмет истраживања. Наслеђе римског периода у урбаном ткиву Чачка*, ментор проф. др Сташа Бабић
- **Јовић Марија** – *Монетарна циркулација у провинцији Приобалној Дакији (Dacia Ripensis) од краја III до средине V века*, ментор доц. др Јелена Цвијетић
- **Марјановић Милица** – *Породица у римској провинцији Горњој Мезији - иконографија, епиграфска и материјална сведочанства*, ментор проф. др Мирослав Вујовић
- **Марковић Димитрије** – *Исхрана и снабдевање месом римске војске на дунавском лимесу: студија случаја утврђења на локалитету Диана-Караташ*, ментор доц. др Соња Вуковић
- **Марковић Јелена** – *Реконструкција навика у исхрани праисторијских становника централног Балкана (9500 - 5300. г. п.н.е): обрасци микрострија на зубној глеђи*, ментор проф. др Софија Стефановић
- **Сабанов Амалиа** – *Употреба биљака и пољопривредне праксе у раном неолиту Пелагоније (Северна Македонија)*, ментор проф. др Весна Димитријевић
- **Савић Милан** – *Ауксилијарне јединице Горње Мезије у светлу археолошких налаза и епиграфских извора*, ментор проф. др Мирослав Вујовић

МАСТЕР СТУДИЈЕ

- Тебецић Адријана – *Кантароси на територији Скордиска: производња, стандардизација и дистрибуција*, ментор проф. др Марија Љуштина
- Црквењаков Владимир – *Производња и употреба кремених алатки и просторна организација домаћинства током касног бронзаног доба на локалитету Тал Зира 'а*, ментор доц. др Милена Гошић Арама
- Ђајић Јован – *Велики град у Милићима као градинско насеље: прилог проучавању стратегија насељавања у млађој праисторији средњег Подриња*, ментор проф. др Марија Љуштина
- Ђорђевић Јелена – *Процес евангелизације на дунавском лimesу од Сингидунума до ушћа Тимока од 4. до 7. века у светлу археолошких сведочанства*, ментор проф. др Перица Шпехар
- Гачевић Анђела – *Банат током периода досељавања Мађара у светлу археолошких локалитета истражених на траси гасовода Госпођинци - Банатски двор*, ментор проф. др Перица Шпехар
- Голубовић Петар – *Археолошки показатељи суживота паганских и хришћанских религијских група у Ремезијани*, ментор проф. др Марко Јанковић
- Илић Иван – *Римски војни логор Бургене (Burgeneae)*, ментор проф. др Мирослав Вујовић
- Крстић Софија – *Ритуално испијање алкохола: прилог проучавању друштвених односа у раном гвозденом добу на подручју централног Балкана*, ментор доц. др Зорица Кузмановић
- Матовић Дајана – *Сликана керамика раног неолита: технолошки стил као индикатор друштвених односа*, ментор проф. др Јасна Вуковић
- Милојевић Душан – *Римска коњица са Виминацијума: археолошка сведочанства*, ментор доц. др Мирослав Вујовић
- Миловановић Теодора – *Банат у периоду доминација Сармата. Студија случаја локалитета 5 у Кикинди*, проф. др Перица Шпехар

- Павловић Немања – *Природно окружење у раном неолиту Пелагоније: археоботаничка перспектива*, ментор доц. др Соња Вуковић
- Радовић Милица – *Микроморфологија и ФТИР спектроскопија у анализи археолошких седимената - примјер локалитета Црвена стијена*, ментор проф. др Јасна Вуковић
- Шавија Ивана – *Некрополе 9.-11. века на територији Босне и Херцеговине*, ментор проф. др Дејан Радичевић
- Срдановић Симеун – *Ad hoc алатке у римском свету. Студија случаја метаподијалних костију говечета са траговима употребе из Виминацијума*, ментор проф. доц. др Соња Вуковић
- Стојановић Анастасија – *Средњовековна насеља из периода XI до прве половине XIII века у Врбасу и околини*, ментор проф. др Перица Шпехар
- Тасић Александар – *Сахрањивање на територији источне и јужне Србије у периоду старијег гвозденог доба*, ментор проф. др Марија Љуштина
- Топић Гордана – *Радионички простори у насељима 2. до 5. века н.е. на тлу јужне Бачке*, ментор проф. др Марко Јанковић
- Вешовић Марко – *Исхрана становника Карпатског басена у средњем веку - студија случаја локалитета Црквине (Templodomb)*, ментор доц. др Соња Вуковић
- Здравковић Анђела – *Заштита палеолитских налазишта на ободу Нишке и Лесковачке котлине (јужном Поморављу и Понишављу)*, ментор проф. др Марија Љуштина
- Живковић Кристина – *Неуобичајене сахране - Студија случаја Виминацијум*, ментор доц. др Јелена Цвијетић

ОСНОВНЕ СТУДИЈЕ

СПИСАК СТУДЕНАТА КОЈИ СУ ЗАВРШИЛИ ОСНОВНЕ СТУДИЈЕ ПО ПРОГРАМУ 2009. ИЛИ 2014. ГОДИНЕ

(наставним програмима није предвиђена одбрана завршног рада)

1. Радосављевић Душка
2. Авејић Софија
3. Дејановић Емилија
4. Фетаховић Иман
5. Газдић Алекса
6. Глигоријевић Ана
7. Јовановић Тијана
8. Костадиновић Ивона
9. Ковачевић Анђела
10. Крстић Тамара
11. Лепојев Сара
12. Максимовић Јована
13. Манић Урош
14. Марић Драган
15. Милановић Анђела
16. Младеновић Кристина
17. Нешковић Слађана
18. Пауновић Катарина
19. Пауновић Марија
20. Радоњић Ивана
21. Станковић Марија
22. Стојановић Марко
23. Веселиновић Ева
24. Веселиновић Јована
25. Вујић Анастасија

СЕКРЕТАР ОДЕЉЕЊА ЗА АРХЕОЛОГИЈУ

Ристо Драшковић

**ЗАПИСНИК СА XLVIII СКУПШТИНЕ
СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА
ОДРЖАНЕ У ТРЕБИЊУ 30.05.2025.**

Радно председништво: Ивана Грујић, Ивана Пујић и Ана Гавриловић, записничар.

Скупштина је почела са радом у 12:15 часова дана 30. маја 2025. године у просторијама Културног Центра Требиње.

Присутно: 81 члан

Дневни ред:

1. Одавање почасти преминулим члановима друштва;
2. Избор радног председништва;
3. Усвајање дневног реда;
4. Пријем нових чланова;
5. Усвајање финансијског извештаја;
6. Усвајање извештаја о раду Управног одбора;
7. Усвајање извештаја о издавачкој делатности;
8. Манифестација Година археологије у Србији 2025;
9. Избор домаћина скупштине САД 2025. године;
10. Разно

1. Минутом ћутања одата је пошта преминулим члановима друштва (Душан Крстић, Љиљана Мандић и Марк Стефановић).

2. Избор радног председништва

На самом почетку скупштине, потпредседник др Војислав Филиповић прочитао је предлог радног председништва у саставу: Ивана Грујић, Ивана Пујић и Ана Гавриловић, записничар.

Предлог за избор радног председништва је једногласно усвојен, са 81 гласом ЗА.

3. Усвајање дневног реда

Предложени дневни ред једногласно је усвојен.

4. Пријем нових чланова у Српско археолошко друштво

Др Војислав Филиповић, потпредседник САД, прочитао је имена кандидата који су поднели молбу за пријем у чланство САД, и који испуњавају услове за пријем (17): Петар Којадиновић, Ивана Самарцић, Мајда Шјутић, Анђелика Бабић, Милица Радовић, Невена Павловић, Ивана Живановић, Ненад Андрић, Марија Пешин, Блажо Бошковић, Луцијела Толо, Милош Милосављевић, Ангелина Раичковић Савић, Станко Јовановић, Срђан Делић и Владо Лутовац.

Пријем нових чланова изгласан је једногласно са 81 глас ЗА.

5. Усвајање финансијског извештаја

Председник САД и подносилац извештаја, др Адам Црнобрња, напомиње да се финансијски извештај налази у штампаном Информатору са програмом на странама 23 и 24. Скренуо је пажњу да су дотације из буџета прошле године превазишле претходне године, са преко три милиона динара која су успешно утрошена

Финансијски извештај усвојен је једногласно са 81 гласом ЗА.

6. Извештај о раду Управног одбора

Председник САД и подносилац извештаја, др А. Црнобрња, реферисао се на претходну тачку дневног реда и напоменуо да се извештај о раду УО друштва налазе у штампаном Информатору, да су сви имали прилику да се са истим благовремено упознају, те због тога неће бити посебно читан.

Извештај о раду Управног одбора усвојен је једногласно са 81 гласом ЗА.

7. Извештај о издавачкој делатности

Извештај о издавачкој делатности. Председник САД и подносилац извештаја, др А. Црнобрња, реферисао се на претходну тачку дневног реда и напоменуо да се извештај о издавачкој делатности Друштва налазе у штампаном Информатору на странама 19 и 20, да су сви имали прилику да се са истим благовремено упознају, те због тога неће бити посебно читан. За разлику од претходних година објављен је само један зборник радова, док је др А. Црнобрња истакао да је Гласник

САД, захваљујући залагању уреднице др Драгане Антоновић, као и помоћи чланова редакције, поред претходног увршћивања на међународну ERIH PLUS листу, укључено и у DOAJ и EBSCO сервисе.

Извештаји о раду издавачкој делатности усвојен је са 80 гласом ЗА и 1 Уздржаним гласом.

8. Манифестација Година археологије у Србији.

Др Кристина Пенезић испред програмског одбора манифестације Година археологије у Србији 2025 изнела је да нисмо ни на пола програма али до сада је обострано потписано 35 споразума о сарадњи, а имамо још неколико који чекају да буду потписани са друге стране. Реализовано је 26 програмских активности у 14 градова Србије. Са програмским активностима започето је 13. фебруара, конференцијом за штампу у Народном музеју Србије, а динамика даљих активности је да се одржавају минимум две активности недељно које обухватају доста различитих ствари од промоција књига, предавања, дечијих радионица, али и отварања изложби. Након изложеног кратког пресека навела је да се надају да ће до краја године бити још плодносније али и да је ова година оваква каква јесте у политичком контексту и да су се прилагођавали актуелним ситуацијама. Конкурисано је прошле године за средства код Министарства културе и информисања Републике Србије која смо добили, а ове године још увек чекамо резултате конкурса и уколико будемо успешни надамо се да ћемо имати завршни догађај на који ће чланство бити позвано.

Председавајућа И. Грујић захвалила се на саопштењу колегинице и отворила дискусију. Након питања, колегиница К. Пенезић је објаснила да се завршни догађај планира за крај новембра или почетак децембра текуће године. У зависности од средстава биће позвани сви партнери као и чланови Друштва који су добродошли. Програмски одбор манифестације причао је о томе да се мимо ових ствари које су видљиве публици, а које се дешавају у галеријама, музејима и у раду са публиком, посветио и раду на одређеним истраживања. Програмски одбор спроводи анкете, а тренутно је актуелна она која се бави истраживањем перцепције археологије код неархеолога и део тих резултата биће представљен данас на Секцији за заштиту археолошког наслеђа,

тако да се у одбору надају да ће до краја године извући неке препоруке или смернице или пресек ситуације што се тога тиче. До краја године одбор очекује и анкета која ће бити намењена колегама, како оним запосленим тако и одређеним групама као што су студенти археологије и тако даље, како би се извукле неке препоруке које су већ познате, о којима се јавно прича, па чак и сада током годишњег скупа Друштва, али анкета је потребна да би се добиле смернице обједињене са неким конкретним бројкама и квантификацијама. Колегиница А. Гавриловић поставила је питања везана за методологију и однос према публици на које су колеге др К. Пенезић и др Милош Спасић радо одговарали и када је расправа изгубила смер била је пресечена од стране председавајућег скупштине. У расправу се укључило много колега (имена) који су мапирали проблеме у комуникацији између програмског одбора манифестације, чланства и УО САД, навели проблеме са којима су се сусрели у тренутним околностима. Највећи број колега похвалио је рад и захвалио се програмском одбору манифестације за све до сада урађено у оквиру манифестације Година археологије у Србији 2025.

9. Избор домаћина XLIX Скупа и скупштине САД 2026. године

Др В. Филиповић је изнео да није било предлога за домаћина следеће XLIX скупштине и годишњег скупа САД. Председник А. Црнобрња напоменуо је да је колега Небојша Димитријевић из Народног музеја Лесковац у неформалној комуникацији скренуо пажњу да се 2006. године одржао последњи САД скуп и да је то једна од могућности. Колега Миле Баковић навео је да му је из неформалне комуникације са колегиницом из Пријепоља познато да такође постоји интересовање за одржавање скупа САД у њиховом граду и музеју. Др В. Филиповић је подсетио да док члан на скупштини испред своје институције не предложи своју институцију за следећег домаћина, и док чланство то не изгласа, као радна верзија остаје Београд. Уколико се до краја године не пронађе домаћин или уколико дође до промена или предлога, чланови ће бити обавештени.

10. Разно

а. Председавајућа И. Грујић је изложила предлог да се за будуће Информаторе скупа са књигом апстраката, по завршетку сваког заседања скупштине, записник подели свим члановима Друштва пре него што исти буде објављен у новом информатору. Чланови Друштва би овим путем могли да уложе своје примедбе и допуне Управном одбору САД, након чијег разматрања и имплементирања би записник могао да буде штампан у Информатору као званична верзија. Односно, да се само једном записник са Скупштине пошаље члановима друштва који могу уложити приговоре и допуне, након тога УО саставља завршну верзију, а евентуалне додатне примедбе би се могле изнети на Скупу пре коначног усвајања записника. Др Д. Антоновић изложила је да би исто требало радити и са годишњим финансијским извештајем у фебруару када се исти закључује.

Председник А. Црнобрња употпунио је предлог о допунама и усвајању записника Скупштине са предлогом израде и трајног чувања тонског записа од наредне скупштине, а уз добијање сагласности присутних, уз који следи наративни запис са основним цртама разговора и донетим закључцима.

Председавајућа је на гласање ставила следећи предлог: Да се нацрт записника са скупштине након израде упути свим члановима на увид и примедбе.

Предлог је усвојен са 77 гласова ЗА и 4 уздржана гласа.

б. Под тачком Разно, др М. Спасић је додао предлог за увођење сатнице у програм скупа ради лакше организације учесника. У дискусију су се укључили др В. Филиповић, др Емина Зечевић, др Наташа Шаркић, др Марија Каличанин Крстић, др К. Пенезић, др А. Црнобрња и И. Грујић након чега је закључено да ће се вратити сатница за кафе паузе током Скупа, као што је и раније практиковано.

в. Колега М. Баковић похвалио је председника и заменика председника на њиховом издашном раду у оквиру Друштва.

г. Председавајућа И. Грујић поделила је са чланством промене Закона о културним добрима Републике Српске 2022. године и како је њиме промењена динамика добијања дозволе за археолошка ископавања, коју издаје Завод. Осврнула се на пројекат који се реализује на територији Музеја Херцеговине, а који се од 2017. године спроводи од стране Словеначке Академије наука и уметности на челу са др Сашом Чавал. Наводи да је прошлогодишњим излагањем колегинице Монике Милосављевић први пут добила информацију о петогодишњем међународном пројекту који је добио подршку од Европске Уније у вредности већој од два милиона евра, као и да је Филозофски факултет Универзитета у Београду партнер на истом пројекту. Колегиница је као примарни проблем навела то што се у самом закону Републике Српске не наводи експлицитно да страни држављани могу или не могу бити носиоци дозволе за археолошка ископавања, као и да су ово једина (њој позната) инострана истраживања у којима локалне институције не узимају учешће, а руководиоца је страни држављанин. Такође је скренула пажњу на проблеме везане за изношење, обраду и публиковање материјала као и да се покретни предмети не похрањују у територијално надлежан музеј, у овом случају, Музеј Херцеговине.

Колегиница др Марија Марић је навела да је неопходна промена закона Републике Српске, јер уколико је дозвољено ископавање без учешћа локалне институције то је законски проблем, али и да у таквим пројектима треба обратити пажњу и на ауторска права при објављивању резултата пројекта. Са друге стране колегиница Марина Бунарџић навела је да су археолошки локалитети и предмети власништво државе, те да пројекти који се реализују у Србији могу доћи до исте ситуације због неделовања Владе Републике Србије на предлоге струке. Колега М. Баковић поделио је искуство из Црне Горе где руководиоца мора бити из институције са простора Црне Горе и назначио да је културно наслеђе државни ресурс. Др Мирослав Кочић навео је, између осталог, и проблематику рада са људским остацима чији потомци и даље живе у тим крајевима и предложио је да се тражи на увид изјава о етичком поступању са људским остацима етичком одбору ЕРЦ комисије, док је колегиница др К. Пенезић

навела да се у оваквим пројектима кроз документацију предлога пројеката прилажу споразуми који потврђују могућност рада, али и да се треба обратити руководиоцу пројекта као и ЕРЦ-у како би се заобишло споро деловање на пољу промене закона и како би се ситуација решила. Др Кристина Ђукић је навела да нема шансе да је Европска комисија сагласна са изношењем скелетних остатака, да је узорковање једно али изношење скелета је сасвим друго. Колегиница Гордана Гаврић наводи да је потребно добити формални одговор од институција и захтевати од њих да даље испитају сложеност ситуације, док је колегиница др Е. Зечевић навела да ово није питање само закона, већ да се ради о специфичној теми где постоје могућности манипулације и врло политичких индикација које могу носити последице и да зато треба реаговати. Председник САД А. Црнобрња је објаснио да су то два различита проблема које не треба преплитати, већ би их требало решавати одвојено. Др К. Ђукић је предложила да се унутар САД формирају групе које ће пратити литературу и писати писма издавачима уколико се у радовима појаве проблеми методологије и интерпретације, док је др М. Марић навела да су спорни заштита и законска регулатива везана за изношење материјала изван државе.

Закључено је да Друштво не може утицати на решавање проблема који је изнела И. Грујић, јер он се мора решавати унутар институција Републике Српске.

д. Председавајућа И. Грујић обавестила је промену термина вечере и објаснила како се долази до локације.

Скупштина је закључена у 14:20.

Записничар Ана Гавриловић

САМОСТАЛНИ СТРУЧЊАЦИ У КУЛТУРИ

Поштоване колегинице и колеге,

Решењем министра културе бр. 022-05-1/2019-03 од 14.01.2019, објављеним у Службеном гласнику РС бр. 15/19, Српско археолошко друштво добило је статус репрезентативног удружења за два подручја у култури:

- 1) Истраживање, заштита, коришћење, прикупљање и представљање непокретног културног наслеђа;
- 2) Научно истраживачка и едукативна делатност у култури.

Услови за утврђивање статуса самосталног стручњака у наведеним подручјима у култури одређени су *Правилником о ближим условима, мерилима и критеријумима, као и поступку по захтевима лица за утврђивање статуса лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе* (Сл. гласник РС бр. 9/2017). Друштво је формирало и Комисију за статусна питања у следећем саставу: Бојана Михаиловић (Народни музеј у Београду), др Дејан Радичевић (Филозофски факултет у Београду), Тони Чершков (Завод за заштиту споменика културе Ниш), мр Војислав Ђорђевић (Народни музеј Панчево) и др Александар Булатовић (Археолошки институт у Београду).

Српско археолошко друштво у оквиру своје репрезентативности статус самосталног стручњака у култури може додељивати свим стручњацима који самостално обављају своју делатност у наведене две области (архитекте, историчари, историчари уметности, етнологзи, културолози...), а не само археолозима.

Да би се поднео захтев за стицање самосталног стручњака у култури у области непокретног културног наслеђа није неопходно бити члан Српског археолошког друштва. Обавеза САД је да, у оквиру вршења поверених послова, прими решење и донесе одлуку о утврђивању статуса за свакога ко је за то заинтересован.

Статус самосталног стручњака у култури може имати само лице које није обавезно социјално осигурано по другом основи.

Тренутно се самостални стручњаци још увек налазе у неповољнијем положају него самостални уметници. Поједине локалне самоуправе уплаћују доприносе за самосталне уметнике, али не прихватају да то учине и за самосталне стручњаке. Српско археолошко друштво је све време у активној комуникацији са Министарством културе, настојећи да се тај дискриминишући однос према самосталним стручњацима исправи, и да се они у правима изједначе са самосталним уметницима.

Важно је истаћи да заинтересовани за стицање статуса самосталног стручњака у култури за подручје непокретног културног наслеђа морају имати на уму и следеће:

Стицањем статуса самосталног стручњака у култури истом почиње да тече обавеза уплате доприноса, аконтацијом која квартално износи око 40.000,00 динара. То значи да они који су заинтересовани, и у могућности да сами себи уплаћују стаж, то могу чинити и као самостални стручњаци у култури, без потребе да то чине уз додатне трошкове, отварањем радњи или агенција, или пак преко трећих лица. Уколико је неко заинтересован за ту могућност, рокови уплата аконтација су следећи: I квартал до 15. фебруара, II квартал до 15. маја, III квартал до 15. августа, IV квартал до 15. новембра. Та аконтација покрива пореску обавезу до прихода од око 400.000,00 динара годишње, док се евентуални евидентирани приход преко тог износа посебно опорезује.

Статус самосталног стручњака који сам себи уплаћује доприносе, такође значи да ће се уговори које у оквиру обављања своје делатности склопи до износа од 400.000,00 динара на годишњем нивоу, опорезовати по нижој стопи но уговори незапосленог лица. У горе наведени износ не улазе дневнице које се исплаћују до непорезивог износа.

Имајући у виду да великом броју лица која испуњавају услове за стицање статуса самосталног стручњака у култури вероватно не одговара да самостално уплаћују доприносе, то до сада нисмо ни имали захтеве за стицање тог статуса.

Међутим, да бисмо имали бољу и утемељенију преговарачку позицију, морали бисмо знати и колико има колегиница и колега

(не само археолога, као што смо изнад навели) који би били заинтересовани да стекну статус самосталног стручњака у култури уколико би постојала могућност да им локалне самоуправе уплаћују доприносе.

Због тога све заинтересоване који испуњавају услове за стицање тог статуса позивамо да нам се јаве, како бисмо знали о ком броју особа се ради.

Поступак за стицање звања самосталног стручњака у култури је следећи:

1. Подношење захтева

(а) Подносилац приликом подношења захтева репрезентативном удружењу за утврђивање статуса лица која обављају самосталну уметничку или другу делатност у области културе, подноси и захтев за упис у Евиденцију лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе.

(б) Подносилац прилаже следећа документа:

1) изјаву дату под моралном и материјалном одговорношћу да се уметничком или другом делатношћу бави професионално и самостално у виду занимања и да није обавезно социјално осигуран по другом основу;

2) фотокопију личне карте;

3) фотокопију доказа о последњем завршеном степену школовања или високом, вишем или средњем образовању одговарајућег образовног профила (диплома, уверење, сведочанство и сл.);

4) уверење о оствареном радном стажу издато од стране надлежне филијале Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање;

5) податке о адреси и контактима;

6) доказе о професионалном раду: уговоре, потврде уметничких установа и других носилаца посла, програме, плакате, критике, рецензије, исечке из штампе, објаве на интернету и друге релевантне доказе (*детаљна биографија);

7) друга потребна документа по захтеву репрезентативног удружења (фотокопија радне књижице, фотокопија војне књижице

и друга документа која су значајна за регулисање социјалних права подносиоца).

Потом следи:

2. Доношење Решења

Надлежна комисија у року од 30 дана од дана подношења доноси Решење о утврђивању статуса или одбијању

3. Пријаве на ПИО и здравствено осигурање

Стручњак носи у ПИО решење о статусу, личну карту и опционо радну књижицу

4. Пореска управа на општини пребивалишта

Подноси попуњени образац ППД-СУ, решење о статусу и доказ да је пријављен на ПИО и здравствено осигурање

5. У Друштво доставља доказе да је извршио пријављивање у ПИО и пореској управи. Тек тада се ставља на списак самосталних стручњака.

* * *

Извод из Правилника о ближим условима, мерилима и критеријумима, као и поступку по захтевима лица за утврђивање статуса лица која самостално обављају уметничку или другу делатност у области културе, о ближим критеријумима за стицање статуса самосталног стручњака у култури за област

13. ИСТРАЖИВАЊЕ, ЗАШТИТА, КОРИШЋЕЊЕ, ПРИКУПЉАЊЕ И ПРЕДСТАВЉАЊЕ НЕПОКРЕТНОГ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

1) Самостални стручњак у култури

(1) Археолог, Архитекта у области непокретног културног наслеђа, Историчар уметности у области непокретног културног наслеђа, Историчар, Етнолог, Сликар-рестауратор-конзерватор у области непокретног културног наслеђа, Конзерватор-хемичар

- Положен стручни испит из делатности заштите и очувања културних добара или стечено научно звање из комплементарне области уз: најмање три рецензирана стручна или научна рада

објављена у одговарајућој периодици; или: једну рецензирану студију обима најмање 120 страна; или: учешће или руковођење најмање на три теренска пројекта; или: ауторство/коауторство на најмање две изложбе из предметне области; или: учешће са излагањем на најмање три стручна/научна скупа; или

- Најмање пет рецензираних стручних или научних радова објављених у одговарајућој периодици, или исти број поглавља у монографским издањима или комбинација оба, или

- Једна рецензирана студија из области истраживања, заштите и коришћења културних добара обима најмање 120 страна и два рецензирана стручна/научна рада, или

- Учешће или руковођење на најмање пет теренских пројеката мањег обима (укупног обима најмање 150 радних дана) или на једном вишегодишњем у истом укупном трајању, или

- Да је учесник или координатор више пројеката мањег обима или једног дугорочног пројекта у области заштите и очувања културног наслеђа, или

- Ауторство или коауторство на најмање три изложбе из предметне области, или

- Учешће са излагањем на најмање пет стручних, односно научних скупова у земљи и, или иностранству из предметне области (организатори скупова морају бити релевантне научне, образовне или институције заштите или струковна удружења).

Поред наведених критеријума потребно је доставити најмање три релевантне препоруке, од којих најмање једну институционалну, а којима се верификује стечена активност у струци.

15а НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКА И ЕДУКАТИВНА ДЕЛАТНОСТ У КУЛТУРИ

1) Самостални стручњак у култури

(1) Научни истраживач

- Пет рецензираних стручних или научних радова објављених у тематским зборницима радова, научним, стручним или часописима од културног значаја,

- Једна рецензирана студија обима најмање 120 страна и два рецензирана стручна/научна рада,
- Осмишљавање и руковођење истраживачким процесима/пројектима у култури (стандардна и акциона истраживања) у четири посебна и заокружена програма,
- Учешће, као члан тима, у шест научних и/или истраживачких пројеката,
- Учешће, као руководилац или члан програмског одбора/савета, у уређивању четири научна или стручна скупа (конгреса, конференције, симпозијума, семинара),
- Учешће са излагањем на најмање шест научних или стручних скупова међународног или националног нивоа (организатори скупова морају бити релевантне научне, образовне или институције културе или струковна удружења),
- 15 одржаних јавних предавања, - Уредник четири стручна или научна издања (часописа на годишњем нивоу, зборника радова и сл.);

(2) Педагог у култури

Без обзира на подручје културе у ком обавља педагошки рад, самостални стручњак мора испунити следеће критеријуме:

- четири посебна и заокружена програма или годишња радна циклуса, или 40 појединачних радионица у области едукације непрофесионалаца у култури (деца, млади, дефинисане групе одраслих корисника) за уметничко и креативно изражавање и партиципацију,
- четири посебна и заокружена програма или годишња радна циклуса, или 40 појединачних радионица у области едуковања и неговања публике,
- 20 предавања/радионица, или вођење два пројекта “учења кроз рад” (hands-on learning), или уређивање четири стручна или стручно-научна скупа у области стручне едукације професионалаца у култури и другим ресорима који примењују програме засноване на култури (нпр. образовање, туризам и др.),
- 180 страница текста објављених у оквиру едукативних приручника, уџбеника, збирки, зборника, тематских издања, часопи-

са, дигиталних формата и сл., или 240 минута програма у оквиру едукативних телевизијских емисија, дигиталних садржаја и сл., у својству аутора или уредника.

- За делатност педагога се узимају у обзир и послови на развоју доступности културе,

- четири заокружена програма, или 180 страница текста, или 240 минута анимацијских, фестивалских, медијских, међуресорних и других програма, кампања и сл., који за циљ имају сензибилизацију и подизање свести шире јавности за партиципацију, диверзитет, инклузивност и остваривање других стратешких циљева развоја културе.

За стицање статуса самосталног стручњака у култури признаје се сразмерна комбинација више горе наведених критеријума, при чему се задаци вреднују кумулативно.

* * *

За крај, још једном позивамо све колегинице и колеге који су заинтересовани за стицање статуса самосталног стручњака у култури, подручје непокретног културног наслеђа и подручје научно истраживачка и едукативна делатност у култури, да нам се јаве – како они који су спремни да сами уплаћују доприносе и којима би статус одмах могао бити утврђен, тако и они који би, за сад, само били уписани у евиденцију потенцијално заинтересованих.

Непокретно културно наслеђе: археолог, архитекта у области непокретног културног наслеђа, историчар уметности у области непокретног културног наслеђа, историчар, етнолог, сликар-рестауратор-конзерватор у области непокретног културног наслеђа, конзерватор-хемикар.

Научно истраживачка и едукативна делатност у култури: сви профили.

др Адам Н. Црнобрња
председник Српског археолошког друштва

АПСТРАКТИ

СЕКЦИЈА ЗА ПРАИСТОРИЈСКУ АРХЕОЛОГИЈУ
(секција, Д. Милановић)

Олга Бајчев, Археолошки институт, Београд
Славиша Перић, Археолошки институт, Београд
Ђурђа Обрадовић, Археолошки институт, Београд
Ивана Димитријевић, Археолошки институт, Београд
Ружица Савић, Археолошки институт, Београд

**РАНОНЕОЛИТСКО НАСЕЉЕ У МЕЂУРЕЧУ КОД ЈАГОДИНЕ:
РЕЗУЛТАТИ ИСКОПАВАЊА 2025. ГОДИНЕ**

Локалитет Дуњићи шљивари, у селу Међуреч код Јагодине, идентификован је током рекогносцирања 2006. године, када су прикупљени површински налази старчевачке и гвозденодопске керамике, као и карактеристичан старчевачки жртвеник. Пробна ископавања, спроведена 2007. године у оквиру пројекта Стална археолошка радионица – средње Поморавље у неолитизацији југоисточне Европе, потврдила су постојање ранонеолитског насеља, у оквиру којег је истражен делимично укопан стамбени објекат са надземном конструкцијом изведеном у техници плетера и лепа. Том приликом је регистрован богат покретни материјал, као и културни слој датован у период између 6200/6100. и 5900. године пре н.е.

Циљ ископавања 2025. године био је прецизније дефинисање стратиграфских односа, утврђивање граница раније ученог објекта, као и разјашњење функције унутрашњих упока. Истраживања су обухватила поновно отварање Сонде I и њено проширење ка североистоку и југоистоку, у складу са пружањем објекта и резултатима геофизичких снимања из 2008. године. Овом кампањом потврђено је да је локалитет био насељен и током гвозденог доба, будући да је у непосредној близини Сонде I откривена једна гвозденодопска пећ. Додатно је документована ранонеолитска полузеमुница, иако њене границе још увек нису у потпуности дефинисане. У раду ће бити представљени прелиминарни резултати истраживања, са посебним освртом на стратиграфију, архитектонске карактеристике објекта, покретне налазе, као и археозоолошке и археоботаничке податке. Биће представљен и процес узорковања археолошких слојева за микроморфолошке анализе, које се спроводе у оквиру пројекта NEOSOL, у сарадњи са Аустријским археолошким институтом.

Драган Милановић, Археолошки институт, Београд
Маринко Антонијевић, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Магдалена Селаковић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

ОГРАЂЕНО КАСНОНЕОЛИТСКО НАСЕЉЕ У БРАДАРЦУ КОД АЛЕКСИНЦА: АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА 2017–2024 . ГО- ДИНЕ

У раду се разматрају просторни односи, педолошки капацитети и карактер ограђивања касне неолитских налазишта винчанске културе у Нишко-алексиначкој котлини крајем 6. и током прве половине 5. миленијума п. н. е, са фокусом на локалитет Средње Поље у Брадарцу код Алексинца. Археолошки институт је у периоду од 2014. до 2025. године покренуо три сукцесивна пројекта, чија је реализација омогућила сагледавање просторног односа и природног окружења винчанских насеља унутар микрорегионалне мреже са посебним акцентом на испитивање односа три суседна локалитета у Брадарцу, у Рујишту и код Алексинца. Геофизичка истраживања на тим локалитетима имала су за циљ одређивање њихове величине и испитивање периферних делова насеља, ради детектовања постојања евентуалног система ровова који ограђују та насеља. Циљаним археолошким ископавањима на локалитету у Брадарцу испитиване су аномалије које су указале на могуће постојање оgrade око насеља.

Добијени резултати указују да је насеље у Брадарцу основано током раних фаза винчанске културе и плански ограђено системом ровова одржаваним кроз више векова, чија је функција свакако могла бити вишенаменска. Његова просторна близина са суседима, различити земљишни ресурси, мања величина, као и вероватно ограђивање суседних насеља, упућују на комплексне међусобне односе, који би могли варирати од кооперативних до супротстављених, при чему су поред одбрамбених и други аспекти ровова са палисадом сигурно имали значајну улогу у организацији насеобинског простора.

Ружица Савић, Археолошки институт Београд

ТРАГОВИ У ЛЕПУ: ШТА НАМ АРХИТЕКТУРА ГОВОРИ О ЗАЈЕДНИЦИ У ДРЕНОВЦУ КОД ПАРАЋИНА

Архитектура представља материјални одраз начина живота, знања и друштвених односа једне заједнице. У праисторијском контексту, где су органски материјали слабо очувани, реконструкција градитељских

практици заснива се на посредним археолошким траговима. Међу њима, посебно место заузима зидни леп са отисцима дрвене конструкције, који омогућава увид у технике градње и употребу материјала.

Овај рад се бави анализом архитектуре неолитских кућа на локалитету Дреновац, са фокусом на морфолошке карактеристике отисака дрвета у лепу. Кроз систематско проучавање ових остатака, настоји се да се идентификују обрасци у техникама градње, као и варијације које указују на различите технолошке изборе.

Посебна пажња посвећена је питању у којој мери су градитељске праксе унутар насеља биле уједначене, односно да ли се могу уочити групе објеката са сличним конструктивним решењима. Анализа сличности и разлика тумачи се као одраз интеракција између домаћинстава и могућих механизма преноса знања о градњи. На тај начин, архитектура се сагледава не само као технички већ и као друштвени феномен, који омогућава разумевање односа унутар неолитске заједнице.

Драган Милановић, Археолошки институт, Београд
Маринко Антонијевић, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Магдалена Селаковић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

КАРАКТЕР БАДЕНСКОГ НАСЕЉА У КЛЕНКУ КОД ШАПЦА НА ОСНОВУ ПРОСТОРНОГ РАСПОРЕДА АРХИТЕКТОН- СКОГ ОСТАКА

Заштитним археолошким ископавањима вишеслојног локалитета Ацине Њиве-Брајково у Кленку код Шапца документовани су бројни архитектонски остаци каснонеолитског, баденског насеља. Значај ископавања овог дела налазишта односи се на бројност и разноврсност евидентираних насеобинских структура и покретних археолошких налаза. У раду се разматрају остаци укопаних каснонеолитских структура и њихов просторни однос, у намери да се сагледа карактер насељавања баденске заједнице на овом локалитету у четвртм миленијуму п. н. ере. Констатовано је неколико категорија архитектонских остатака, које указују на различите функције истражених структура.

Добијени резултати указују да је баденско насеље у Кленку захватало значајну површину и да се састојало од укопаних структура различитих димензија и облика, чије су се примарне функције односиле на стамбене и економске функције. Њихове секундарне улоге манифестоване су накнадним сахрањивањима домаћих животиња, парцијалним људским сахрањивањима.

ма, одлагањем кућног лепа, животињских костију и/или полагањем керамичких посуда и других покретних археолошких налаза. Оне су одраз специфичних културно-друштвених пракси, односно обичаја, веровања и ритуала баденске популације у овом насељу, какви су евидентирани и у другим истовременим насељима баденске културе на широком простору централне и југоисточне Европе.

Анђелка Путица, Градски музеј Сомбор

Кристина Пенезић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду
Маја Гајић Квашчев, ВИНАРХ центар, Институт за нуклеарне науке
Винча, Институт од националног значаја за Републику Србију, Универзитет у Београду

Викторија Узелац, Градски музеј Сомбор

Ивана Живаљевић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

ВИШЕСЛОЈНИ ЛОКАЛИТЕТ МАГАРЕЋИ МЛИН: ПРОСТОР И ВРЕМЕ ЈЕДНОГ ДУГОГ ТРАЈАЊА. РЕЗУЛТАТИ НОВИХ ИСТРАЖИВАЊА

После вишедеценијске паузе, археолошка истраживања на локалитету Магарећи млин обновљена су у оквиру мултидисциплинарног пројекта „Последњи ловци и први земљорадници Бачке: мапирање и заштита локалитета Магарећи млин“ 2022. године, који реализују Градски музеј Сомбор, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду у сарадњи са Филозофским факултетом, Универзитет у Новом Саду, уз подршку Министарства културе Републике Србије и локалних самоуправа. Циљ истраживања која се континуирано спроводе од 2022. године је прецизно дефинисање просторног обухвата локалитета, прикупљање нових података применом савремених метода и успостављање основа за заштиту локалитета.

Досадашња геомагнетна снимања сугеришу да је површина локалитета много већа од претпостављене, и да прелази до сада снимљених 20 хектара, са десетинама подповршинских структура. Геоархеолошка бушења су указала да неке од ових структура имају културни слој који прелази 2 метра дебљине. Током досадашњих, нових кампања ископавања (2023 – 2025 године) истражено је укупно 24 археолошка објекта. Најранији је из периода раног неолита (отпадна јама, Старчевачка култура), где је археозоолошка анализа животињских остатака показала да се већина налаза фауне депонованих у јами може тумачити као остаци

припреме и конзумирања хране. Поред неолитских остатака, констатовани су и многобројни објекти из периода бронзаног доба (Гава култура), као и античке структуре (сарматске провинијенције). Одабрани керамички материјал из бонзаноходопских контекста је додатно анализиран применом археометријских хемијских и физичких метода (оптичка микроскопија, XRF, FTIR, XRD), док су примерци фауне апсолутно датовани. Мали број истражених насеља Гава културе у нашој земљи додатно истиче значај истраживања на локалитету Магарећи млин, која пружају целовитији увид у живот, становање и привређивање у том периоду.

Резултати потврђују да је локалитет Магарећи млин представљао вишеслојно насеље са континуитетом коришћења простора од раног неолита, преко касног бронзаног доба, до античког и средњовековног периода, а да је веома изражена хоризонтална стратиграфија надмашила сва очекивања.

Јелена Марковић, Народни музеј Србије, Београд

Дејан Миловановић, Београд

Сања Црнобрња, Народни музеј Топлице, Прокупље

Неда Мирковић Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица

Андреј Старовић, Народни музеј Србије, Београд

Мирослав Марић, Балканолошки институт САНУ, Београд

АРХЕОЛОШКО НАЛАЗИШТЕ ПЛОЧНИК КОД ПРОКУПЉА – НОВА ЕТАПА ИСТРАЖИВАЊА

Плочник код Прокупља један је од најпознатијих и најдуже истраживаних праисторијских локалитета на територији Србије. Веома рано препозната је његова важност за периодизацију винчанске културе. На основу контекста који указују на појаву прве металургије у Евроазији, изузетно је значајан за разумевање раздобља на прелазу неолита у енеолит и сагледавању феномена који ту границу дефинишу.

Нова етапа систематских археолошких истраживања Плочника, у организацији Народног музеја Србије, започела је 2024. године. Планирана као вишегодишњи мултидисциплинарни пројекат, истраживања би требало да резултирају дефинисањем граница насеља и његове стратиграфије, реконструкцијом модела експлоатације природног окружења, као и сагледавањем улоге Плочника у мрежи каснонеолитских и енеолитских насеља на ширем подручју.

Прва фаза истраживања обухватила је вишеструку проспекцију налазишта. Извршена је ревизија затеченог стања, са посебним фокусом на територију уз обалу Топлице угрожену меандрирањем реке. На подручју претпостављене северне и јужне границе налазишта обављена су геомагнетна истраживања изабраних површина, праћена прелиминарним гео-сондажним узорковањем. Осим тога, започето је и систематско петроархеолошко рекогносцирање секундарних депозита камених сировина односно водотокова на територији налазишта и у његовој околини.

Адријана Ђебеџић, Археолошки институт, Београд
Војислав Филиповић, Археолошки институт, Београд

ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ ДИСТРИБУЦИЈЕ И ТИПОЛОГИЈЕ ПОЈАСНИХ КОПЧИ ТИПА ЛАМИНЦИ

Копче типа Ламинци представљају препознатљив елемент ношње познатолатенског периода, карактеристичан за 1. век пре нове ере на простору централног Подунавља. Често се везују за женску ношњу и присутне су на ширем простору југоисточне Европе, док су на територији данашње Србије регистроване у различитим археолошким контекстима, како фунерарним, тако и насеобинским. Њихова израда најчешће подразумева биметалну конструкцију, са већом гвозденом и мањом бронзаном плочом на којој су често изведени различити мотиви, док су првобитни примерци рађени искључиво од сребрног лима.

Анализом публикованог материјала и нових података сагледаће се просторна дистрибуција и варијабилност копчи овог типа на простору који се традиционално приписује Скордисцима, као и са подручја јужно и источно од њих, који би, према поједним ауторима, били такође под директном контролом Скордиска. На тај начин омогућава се поређење налаза из различитих области, анализа дистрибуције појединих типова, као и морфолошких и декоративних карактеристика. У рад су укључени налази из насеља, гробних целина, као и појединачни налази без прецизних података о контекстима из којих потичу.

СЕКЦИЈА ЗА КЛАСИЧНУ АРХЕОЛОГИЈУ
(секција, Н. Гавриловић – Витас)

Петар Којадиновић, Археолошки институт Београд
Саша Реџић, Археолошки институт Београд
Младен Јовичић, Археолошки институт Београд
Илија Данковић, Археолошки институт Београд

**НОВА САЗНАЊА О АРХИТЕКТУРИ ГРАДСКОГ
ЈЕЗГРА ВИМИНАЦИЈУМА У КОНТЕКСТУ
МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИХ ИСТРАЖИВАЊА**

Археолошка истраживања градског језгра античког Виминацијума, који настаје западно од легијског логора VII Клаудије, представљају један од кључних сегмената у проучавању урбанизма и просторне организације римских градова на тлу Горње Мезије. Иако је локалитет предмет истраживања од краја 19. века, систематска ископавања урбаног језгра започета су тек 2023. године, са циљем свеобухватног сагледавања архитектонских целина и животне свакодневнице у античком граду. Како ширу околину чине површине са ораницама, традиционалне методе рекогносцирања дају ограничене резултате, те је примењен савремени мултидисциплинарни приступ. Комбиновањем класичних археолошких метода са савременим техникама даљинске детекције и геофизичких мерења, омогућено је прецизније дефинисање ширег просторног плана, комуникација и урбаних блокова. Добијени резултати, у корелацији са подацима систематских ископавања, указују на постојање добро организоване урбане матрице, са јасно дефинисаним правцима пружања улица и комплексима претежно стамбене намене, што доприноси јаснијем разумевању процеса развоја цивилног насеља у непосредној вези са војним логором. Посебан значај истраживања огледа се у идентификацији до сада непознатих архитектонских структура, као и у могућности реконструкције просторне динамике развоја града кроз различите фазе античког периода. Интеграција података добијених различитим методама пружа не само прецизнију интерпретацију појединачних објеката, већ и шири увид у урбанистичке принципе који су условили формирање и трансформацију градског језгра. Резултати представљени у раду указују на значај мултидисциплинарног приступа у археологији римског периода и доприносе прецизнијој селекцији приоритетних зона за даља археолошка истраживања.

Бебина Миловановић, Археолошки институт Београд
Ивана Косановић, Археолошки институт Београд
Бојан Поповић, Археолошки институт Београд

СИСТЕМАТСКА ИСТРАЖИВАЊА РИМСКОГ УТВРЂЕЊА ГЕРУЛАТА У СЕЛУ МИРОЧ ТОКОМ 2025. ГОДИНЕ

Систематска археолошка истраживања римског кастела на локалитету Герулата у селу Мироч настављена су крајем августа 2025. године, у оквиру вишегодишњег пројекта усмереног ка дефинисању фортификационог система утврђења. У претходним кампањама истраживани су сегменти северне и западне капије, куле уз капије, југоисточна угаона кула, као и делови бедема на свим странама кастела. Истраживања је реализовао Археолошки институт у Београду, уз подршку Министарства културе и информисања и Општине Мајданпек.

Примарни циљ кампање из 2025. године био је да се провери постојање међукуле у јужном сектору утврђења (ретентура), у зони између источне капије и југоисточног угла. Резултати ископавања потврдили су присуство куле, чиме је значајно унапређено разумевање распореда одбрамбених структура. На основу конфигурације терена и досадашњих налаза, претпоставља се да је кастел био опасан са укупно 18 кула. До сада је археолошки потврђено пет кула, укључујући и новооткривену међукулу, док је након последње кампање извршена и ревизија њихове нумерације, која сада прати смер казальке на сату, почев од источне куле уз северну капију.

Истраживања спроведена у протеклих пет година донела су и низ нових података о организацији и димензијама утврђења. Прецизно су утврђене његове димензије, које износе $143 \times 157,6$ m (приближно 450×500 римских стопа). Такође је потврђено одсуство међукуле између североисточне угаоне куле и северне куле уз источну капију, као и нетипичан карактер одбрамбеног система, при чему је уместо рова са „V” пресеком искоришћен природни пад терена око бедема. Ови резултати доприносе бољем разумевању локалних варијанти римских фортификационих решења.

Марија Јовић, Археолошки институт Београд
Гордан Јањић, Музеј Крајине Неготин
Игор Бјелић, Археолошки институт Београд
Љубомир Јевтовић, Археолошки институт Београд

ФОРТИФИКАЦИЈА У СЛУЖБИ КОМФОРА: СЛУЧАЈ ЈУГОЗАПАДНЕ КУЛЕ ВРЕЛА-ШАРКАМЕНА

Археолошка истраживања спроведена током новембра и децембра 2025. године у југозападној угаоној кули резиденцијалног утврђења на локалитету Врело–Шаркамен омогућила су ново сагледавање њене архитектонске структуре, стратиграфије и функционалне организације. Резултати указују да је кула првобитно подигнута као саставни део утврђене царске резиденције, да би у накнадној грађевинској, али хронолошки подударној фази, била преобликована у балнеум.

Унутрашња организација простора дефинисана је око централног стуба, уз јасну поделу на два функционално различита сектора. Западни сектор имао је техничко-сервисну улогу, повезану са радом ложишта и одржавањем система грејања, док је источни сектор обухватао просторије намењене боравку и купању.

Добијени резултати издвајају југозападну кулу као јединствен пример архитектонске трансформације у касној антици, у оквиру које је првобитно фортификационо језгро интегрисано у функционални и просторни концепт дела царске резиденције са израженом термалном наменом.

Душан Рашковић, Беч

PRAESIDIUM DASMINI, СТЕЦИШТЕ КОМУНИКАЦИЈА НА МОРАВСКОМ ПУТУ

Praesidium Dasmini, неистражено римско налазиште у Поморављу, у селу Нови Брачин, некадашњем Јовановцу, односно Шупелку у општини Ражањ. Простире се дуж леве и десне обале Јовановачке реке. Остаци објеката простиру се на теренима Јовановца/Шупелка, код „Мензулане“ и на имањима, Јовановића, Стевића и Васића. Римске фибуле, копче и римски новац, па и једну бронзану лампу, налазимо у приватним збиркама у Крушевцу, што показује угроженост овог налазишта, у коме се састају комуникације, из правца Параћина, Тићевца и Ражња, са Буко-

вика, Рожња и Бабе. Реткост су налази новца и ситни археолошки предмети, који се чувају у крушевачком музеју. Додајмо сребрну пређицу са урезаном свастиком и урезаним људским ликом и раносредњовековну секирицу, пронађених на непознатим локалитетима

Римски надгробни натпис, у Археолошком музеју у Скопљу, говори о судбини Fl(avia) Kapitona страдалог од разбојника, на путу за Виминацијум, у месту Дасминију. Познато је да су Латрони, поменути у натпису, друмски разбојници римскога доба који користе терене погодне за препаде. То су они дардански Латрони које је Марко Аурелије током Маркоманских ратова регрутовао. Присетимо се претпоставке да је провинција Горња Мезија била подељена на, Обално Дунавску (рипа Данувији) и Дарданију, која се простирала до Хореум Маргија. Праесидијум Дасмини је имао важну улогу у одржавању сигурности путовања на путу *via militaris*, Ниш – Виминацијум, у зони превоја Мечка. Током рановизантијског периода важну улогу игра оближе висинско насеље Градац у Плочнику.

Околности путовања нису се промениле током османске власти и није случајно што Нови Брачин/Шупељак/Praesidium Dasmini, током турске превласти, заједно са Доњим и Горњим Ражњем има статус дербенда. Један крак комуникације усмеравамо у правцу Буковика, преко Витошевца. У Витошевцу су у литератури забележене, омега фибула, гривна са змијским главама, римски новац. Пут од Витошевца, преласком Буковика, води дербендском селу Јошаница, одакле потиче налаз појасних украса датованих у период раног средњег века.

Јелена Цвијетић, Филозофски факултет Београд

AMANTISSIMI – ПОСВОЈЕНА И БИОЛОШКА ДЕЦА КРОЗ ПРИЗМУ ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА У ДАЛМАЦИЈИ

У раду се говори о једној од најосетљивијих категорија сваке заједнице – дечијој популацији – с посебним освртом на друштвене ставове тј. однос локалних заједница у римскодобној Далмацији према животу и смрти њених најмлађих чланова. Кроз сагледавање епиграфских, археолошких и иконографских сведочанстава, и уз посебан осврт на римско породично (приватно) право проблематизује се питање односа према *посвојеној и биолошкој деци*. Уз археолошки запис у обзир ће бити узети ретки прикази деце на надгробним споменицима, нарочито у случајевима када су пронађени *in situ*, док ће фокус бити на епитафима

односно натписима са бројних фунерарних споменика који чине и главнину грађе за проучавање, што, Далмацију, између осталог, издаја од суседних, балканских и подунавских провинција.

Милорад Игњатовић, Музеј града Београда

НОВИ ОБЛИК РАНИХ „ВАНДАЛСКИХ“ СВЕТИЉКИ ИЗ БЕОГРАДА – О АНТИЧКИМ СВЕТИЉКАМА КРУНИЋ – ТИП XXIII

У раду презентујемо римску керамички светилку која је откривена 2024. године у Влајковићевој улици у Београду, током завршне фазе заштитних археолошких ископавања, током које су архитектонски остаци из римског периода, делови водовода и римске гробнице, подизани и измештани са оригиналне локације.

Светиљка обликом одговара светилкама Крунић - Тип XXIII: кружним светилкама сферичног диска, са тракастом дршком, који је до сада био заступљен са само два примерка који потичу из добро датованих археолошких целина, у Београду. Раније није истакнуто да су, за разлику од убичајеног начина израде жижака - у калупу, поједини примерци овог типа светилки израђени на витлу, да су заправо карактеристичне по конструкцији резервоара за уље, који је дводелан и састоји се од доње широке чашице са равним ободом коју затвара конични диск пробушен у центру и при ободу, а на који је аплицирана широка дршка. Светиљке су изгледом, и што је још значајније технологијом израде, блиске “Вандалским” светилкама, које се претежно јављају на простору Северне Африке, током 5. и 6. века. Обзиром на хронолошки приоритет светилки из Београда и светилки сродног облика из Цапидаве у Румунији, могуће је да је карактеристичан облик “Вандалских” светилки настао у Подунављу.

Може се приметити да су форме светилки израђиване локално у малим серијама, па се чини да до напуштања технике израде у калупима долази постепено у више економских центара, најпре у мањим, изолованијим срединама (Сингидунум, Цапидава, Могонтиацум(?)). Један од разлога због кога долази до промене у технологије израде, међу осталима, је и тај да су друштвена превирања и стални војни напади ограничили мобилност путујућих занатлија, због чега су се локални грнчари прилагодили тржишту и започели израду светилки у складу са својим вештинама и техникама које су познавали.

Надежда Гавриловић, Археолошки институт Београд
Веселинка Нинковић, Народни музеј Србије

РИМСКА СКУЛПТУРА ИЗ ВИНЧЕ У БЕОГРАДУ

Римски мермерни споменик откривен је случајно 2020. године у београдској општини Винча, на подручју археолошког локалитета Опшљане, где се претпоставља да су се налазили остаци римске сеоске виле (вила рустика). Споменик је украден готово одмах по открићу, али је убрзо пронађен и однет у Народни музеј Србије. На бази споменика на чијој је предњој страни хонорарни натпис о цивилној и војној каријери Марка Улпија, високо рангираног официра у римској војсци из друге половине II века н. е., налазе се остаци мушке фигуре која стоји: два стопала у римским војним сандалама карактеристичним за обућу божанства, императора или високо рангираног официра, са шлемом поред десне ноге и отиском округлог штита поред леве ноге. Фрагментована скулптура представља вероватно или бога Марса или неког од римских царева представљеног као бог Марс или високо рангираног римског официра представљеног као бог Марс или, пак, римски император у руху бога Марса. Скулптура се датује у период између 117. и око 160. године, а њена могућа идентификација уз аналогне примере ће бити предмет излагања.

Игор Бјелић, Археолошки институт Београд

ОДНОС КУПАТИЛА И ТРИКЛИНИЈУМА ПРЕМА УНУТРАШЊОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ ВИЛЕ РУСТИКЕ У ГОРЊЕМ НЕРОДИМЉУ

Однос купатила и триклинијума је један од битних аспеката који се односи на вилу рустику у Гоњем Неродимљу код данашњег Урошевца, а пре свега на унутрашњу организацију структуре овог објекта. Почетне анализе функција ових просторија, засноване на увиду у доступну археолошку документацију, имале су различит приступ. Таква тумачења довела су до ситуације да објекат у различитим приликама буде дефинисан као базилика, баптистеријум или терме. Један од разлога лежи у специфичним инсталацијама за воду, канализацију и грејање којима се одликују споменуте две просторије. Скорије архитектонске анализе довеле су до нових тумачења природе функције ових просторија, па тиме и читавог објекта.

Просторни однос, опремљеност и декоративност највеће просторије довеле су нас до закључка да највећа просторија буде препозната као триклиннијум, а мала просторија са једином маленом кадом у свом саставу као купатило интегрисано у склоп виле рустике. Ради се о архитектури источног дела римског/ромејског царства која се у V веку развија на територији Македоније (пре свега у Стобију, на простору данашње Северне Македоније), а чији је до сада једини откривени представник вила рустика у Горњем Неродимљу. Приказане сцене на мозаицима виле и историјске околности у овом делу Балкана определиле су датовање настанка виле у период владавине цара Анастасија. Однос двеју просторија према организацији унутрашњег простора виле рустике у Горњем Неродимљу истовремено има један посебан значај када се разматра развој стамбене архитектуре на нашим просторима у споменутом периоду.

Marin Iulian Neagoe, Iron Gates Region Museum, Drobeta Turnu Severin
Paul Dinulescu, Iron Gates Region Museum, Drobeta Turnu Severin

NEW ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS IN THE AREA OF DACIAN FURNANCES FOR REDUCING IRON ORE OF CIREȘU, MEHEDINȚI COUNTY, ROMANIA

Cireșu is a small village in the northern part of today Mehedinți county, in the south-west part of today Romania. First archaeological investigations in this area started in 1958 when we made some diggings and we discovered one furnace for reducing iron ore. Later was discovered and researched another furnace and also a dacian dwelling but the results of those old investigations have been published briefly in the archaeological literature.

In 2025 we had the chance to resume research in the area of the iron ore reduction furnaces, starting with non-invasive investigations on an area of about 0.5 hectares using the magnetometric method with dedicated equipment, both software and hardware. In order to verify the results obtained from the magnetometric scans, we also carried out several archaeological surveys in several points of particular interest. The results of these surveys will be the subject of this communication and the conclusions that emerge from them, we believe, offer another perspective on the area and also on the two iron ore reduction furnaces.

СЕКЦИЈА ЗА СРЕДЊОВЕКОВНУ АРХЕОЛОГИЈУ
(секција, И. Грујић)

Марина Бунарић, Републички завод за заштиту споменика културе

**НЕКА РАНО СРЕДЊОВЕКОВНА
НАЛАЗИШТА У ПУСТОЈ РЕЦИ**

У савременој археологији најбољи увид у многобројне неистражене локалитете са остацима архитектуре даје документовање лидар методом. У недавној прошлости слична сазнања о археолошким налазиштима пружала је аеро фотографија. Када се упореде ове две потпуно различите врсте снимања добијају се приближно исте слике архитектонских остатака старина. Обе врсте снимања постоје за део територије јужне Србије, конкретно данашње области Пусте реке, где се налазе бројне рушевине из раног средњег века. Наиме, средином 20. века обављени су војни прелети који су фотографисали ову територију и чија фото документација је од недавно доступна за коришћење и публиковање уско стручним институцијама. То су за археологију нови подаци као и снимања лидар технологијом. Нарочито је важно упоредити ова два начина недеструктивних метода документовања, који су начињени у размаку од приближно седам деценија, на неистраженим или парцијално истраженим налазиштима. Драгоцени подаци о очуваној архитектури и габариту тих рано средњовековних локалитета су смерница за њихова даља истраживања и проучавања.

Душан Николић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за археологију

**КЕРАМИКА ПРАШКОГ ТИПА НА
ТЕРИТОРИЈИ ВОЈВОДИНЕ**

У реферату се расправља о ранословенској керамици прашког и пенковског типа на територији Војводине. Типолошком и компаративном анализом објављеног материјала закључили смо да је керамика прашког типа (и у мањем броју пенковског типа) пронађена у четири насеља и на једној некрополи које се датирају у рану и средњу фазу аварске превласти. Ти налази могу да сведоче о Словенима на југу Аварског каганата.

Невена Марјановић, Одељење за археологију, Филозофски факултет
Универзитета у Београду
Неда Мирковић Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица

НОВИ РЕЗУЛТАТИ АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА ЛОКАЛИТЕТА ТЕМПЛОМРОМ КОД ФЕКЕТИЋА

Од почетка 20. века остварен је значајан напредак у истраживању средњовековног периода на територији данашње Војводине. Бројни локалитети откривени су и истраживани у оквиру заштитних и систематских археолошких радова, док се на појединим налазиштима систематска ископавања спроводе и данас. Поред пораста броја регистрованих локалитета са остацима насеља и некропола који припадају различитим фазама средњег века, значајан допринос представља и примена савремених методолошких приступа, који у великој мери допуњују и продубљују досадашња сазнања о овом периоду. Један од локалитета чија нам нова истраживања пружају бројне податке о животу, али и сахрањивању и сакралној архитектури, јесте Темпломром у Фекетићу у општини Мали Иђош.

На јужној периферији данашњег насеља Фекетић, изнад долине реке Криваје, регистровани су остаци средњовековне цркве и некрополе, услед чега је Ласло Секереш локалитет назвао Темпломром („Рушевине цркве“). Прва археолошка истраживања спровео је Секереш током 1970-их година, али резултати тих ископавања нису објављени.

Заштитна археолошка ископавања некрополе и ровова око цркве, спроведена у оквиру изградње постројења за пречишћавање воде, реализована су 2019. и 2021. године под руководством Међуопштинског завода за заштиту споменика културе у Суботици. Том приликом извршена су и геофизичка истраживања цркве. Систематска археолошка истраживања у сарадњи са Филозофским факултетом Универзитета у Београду, настављена су 2023. а потом и 2025. године, у оквиру зоне црквеног комплекса.

Најновија ископавања, спроведена у новембру 2025. године, била су усмерена на истраживање простора апсиде и дела некрополе у непосредној близини цркве. Њихови резултати довели су у питање раније интерпретације које се односе на хронологију и фазе изградње сакралног објекта, као и поједине закључке засноване на геофизичким истраживањима.

Анђела Гачевић, Завод за заштиту споменика културе Ниш

**„REGNUM ERAT OPTISSIMUM ET GENIBUS VACUATUM“
ИЛИ ИПАК НЕ? ЗНАЧАЈ СРЕДЊОВЕКОВНИХ
ЛОКАЛИТЕТА ИСТРАЖЕНИХ НА ТРАСИ ГАСОВОДА
ГОСПОЋИНЦИ – БАНАТСКИ ДВОР**

Читајући историјске изворе који говоре о периоду мађарског досељавања на територију данашње Војводине, лако се може стећи утисак да је реч о напуштеном и пустом простору, погодном за насељавање. Иако скромни, резултати археолошких истраживања оповргавају податке које сазнајемо из историјских извора, и упућују на то да ипак постоји одређени ниво континуитета насељавања након пропасти Каганата, а пре доласка Мађара на овај простор. На траси гасовода Госпођинци – Банатски двор, заштитним археолошким ископавањима 2008. године, истражена су четири средњовековна локалитета насеобинског карактера, који сведоче о различитим епохама и историјским приликама на територији Баната у периоду од 8. до 13. века - локалитети 21 и 22 датовани су у период 8. и 9. века, на локалитету 15 откривени су остаци насеља из 10-11. века, док су налази са локалитета 17 хронолошки опредељени у период 11-13. века. Ови локалитети су картирани заједно са већ познатим истовременим насељима са циљем истраживања степена насељености данашњег Баната у периоду након пропасти Каганата, а пре мађарског освајања. Поређењем ове карте, са картама из претходног периода аварске доминације, и наредног периода, када Банат улази у састав средњовековне мађарске државе, као и поређењем података о броју истовремених потенцијалних локалитета детектованих у оквиру пројекта *Археолошка топографија Баната*, а затим сагледавањем закључака изведених из поређења ових мапа у историјском контексту, добијена је нешто потпунија слика Баната у периоду након слома аварске власти, а пре интеграције у састав мађарске државе.

Александар Ђукић, Филозофски факултет у Београду

**НОВИ ПОГЛЕДИ НА ЦРКВУ ЧЕЛНИКА ВЛГДРАГА
У СЕЛУ ДИЋИ КОД ЉИГА**

Током претходних година, сада већ покојни Жељко Јеж и аутор овог текста започели су рад на приређивању монографије о локалитету Ма-

настирине у селу Дићи код Љига. У питању је црква грађена с почетка 14. века у историјским изворима позната као црква Матери Божије у Драгобиљу, карактеристична по надгробној плочи њеног ктитора челника Влгдрага са околном некрополом коју данас чини преко 280 надгробних плоча. Након више од тридесет година од археолошких ископавања, један од већих изазова било је прикупљање документације и покретних налаза, похрањених у надлежним установама културе. Испоставило се да се поједини детаљи на терену, у документацији и кутијама са похрањеним покретним налазима не слажу, што је отежало рад на изради целовите слике о досадашњим истраживањима цркве челника Влгдрага и околне некрополе.

Из Дневника теренских радова на локалитету и саме архитектуре цркве, јасно је да она није у целости зидана истовремено, већ из најмање две фазе. То је пре свега уочљиво чињеницом да су као степеници на западном улазу у припрату постављене надгробне плоче, које су могле настати само након изградње цркве, обзиром да њени темељи не негирају околне гробове. Такође, из документације се сазнаје да је око апсиде цркве постојала стаза израђена од фрагмената надгробних плоча и камена „из зидова цркве“ под коју су подилазиле надгробне плоче, а испод које се налазио слој гаражи, што говори да је настала у некој од обнова цркве. Треба напоменути и нека мишљења да ова црква спомиње у изворима из 17. века. У оквиру нових истраживања дат је и осврт на натпис писан у три реда са надгробне плоче бр. 2 из припрате цркве који је досада означаван као нечитак. Ова и друга нова истраживања биће дати у монографији у припреми.

Викторија Узелац, Градски музеј Сомбор

СРЕДЊОВЕКОВНЕ ОСТАВЕ НОВЦА ИЗ СТАНИШИЋА И СВЕТОЗАР МИЛЕТИЋА У НУМИЗМАТИЧКОЈ ЗБИРЦИ ГРАД- СКОГ МУЗЕЈА СОМБОР

Нумизматички налази у Бачкој средњовековних остава новца чувају се у оквиру четири оставе из Нумизматичке збирке Градског музеја Сомбор. Међу њима се издвајају две које до сада нису биле презентоване јавности и представљају значајну грађу за проучавање средњовековне нумизматике и различитих облика новчарства.

Прва је остава из Станишића, која садржи укупно 471 сребрни новац: 470 сигисмундових денара типа *denarius longe crucis*, кованих између 1390. и 1427. године, као и један денар краљице Марије са натписом

„краљица Угарске“ и крунисаним словом М, који се датује у период од 1382. до 1385. године. Остава је откривена случајно 1953. године приликом обраде земљишта, када је Павал Олах изорао 184 примерка. Време похрањивања може се одредити у крај XIV века, вероватно око 1385. године. Овај налаз се може довести у везу са сличним оставама из Бачке у којима је заступљен новац краља Жигмунда Луксембуршког, попут оних из Шупљака код Палића и са локалитета средњовековне цркве на Поповићу код Сенте.

Друга остава потиче из села Светозар Милетић и обухвата 375 угарских денара из друге половине XVI века, са примерцима Максимилијана II (1564–1576) и Рудолфа II (1579–1608). Откривена је 1969. године, такође случајно, на њиви Павла Хорвата, без ближих података о околностима налаза. На основу заступљености денара Рудолфа II, укључујући типове са представом Богородице, време похрањивања може се одредити у крај XVI и почетак XVII века. Посматране заједно, ове две оставе указују на дуготрајне континуитете у пракси депоновања новца, али и на промене у структури монетарне циркулације и друштвено-економским околностима које су условљавале такве поступке. Оне стога представљају значајан допринос разумевању динамике новчаних токова и понашања појединаца и заједница у условима структурних промена средњовековног и ранонововековног друштва.

Рашко Рамадански, Градски музеј Бечеј

ВЕЛИМИРОВИ ДВОРИ КОД КЉУЧА – НОВА ЗАПАЖАЊА

Велимирови двори је назив локалитета средњовековне цркве и грађевинског комплекса код данашњег Кључа у општини Мионица. Народно предање памти извесног кнеза Велимира, по којем и место носи назив. Неколико пута су вршена археолошка истраживања на овом налазишту а од објеката издвајамо једнобродну цркву са припратом, конак и здање налик кули. Управо је овај објекат данас најпрепознатљивије обележје локалитета и у фокусу је овог излагања. Ради се о високом каменом здању са једним улазом, три етаже и куполом са више отвора налик малим прозорима или пушкарницама. Околност да је купола у целости зидана, без трагова надзиђивања, као и да има изворна окна, искључује могућност да се ради о кубету другог храма на локалитету или пак звонику. С друге стране, сужени простор у куполи и изостанак машикула на нижим етажама не иде у прилог претпоставци да се ради о одбрамбеној кули. Међутим, археолози претпостављају да се ради о

мутваку то јест делу средњовековне кухиње те да објекат није сакралне или одбрамбене природе већ да је део економије. Надовезујући се на то, овом приликом поделићемо нека нова запажања на Велимировим дворима. Наиме, градитељске одлике поменуте „куле”, топографија али и шири контекст упућују на могућност да се заправо ради о месту за држање голубова. Узгој голубова у средњем веку био је од вишеструке користи и сматрао се врло уносним занимањем. Пре свега се радило о поузданом изворишту квалитетне хране, у виду голубијег меса и јаја, док је измет голубова сакупљан ради ђубрива а касније и као сировина поташе (K₂O), неизоставног састојка црног барута. Голубови писмоноше кориштени су за комуникацију још од антике, преко средњег века до сасвим недавно. У средњовековној Европи, вештинама голубарства углавном су владали монаси који су и подизали голубињаке, неретко од трајних материјала, па су нам се до данас сачували бројни примери, највише у Енглеској, Шкотској, Француској. Одликује их кружна основа, купола и симетрични отвори. Све ове одлике присутне су и код Велимирових двора. Код нас се слична грађевина среће још и у Намасији код Параћина. Не би било сувишно на овом месту осврнути се и на локалне топониме где бисмо истакли брдо и насеље Голубац, свега 6 km од Велимирових двора. Провера претпоставке да се овде ради о голубињаку могла би да почива на резултатима геохемијских анализа узорака узетих из унутрашњости објекта, уколико за ово још увек постоје услови на терену. Коначно, било би упутно консултовати и биологе, климатологе па и данашње професионалне голубаре у Ваљеву и Мионици, ради увида у оне одлике климе које погодују држању голубова. У сваком случају, испостави ли се тачном претпоставка да су Велимирови двори заиста и локалитет средњовековног голубињака, радило би се о првом таквом споменику код нас те полазишту сагледавања ове уске али веома важне нише у привреди.

Николина Адамовић, Музеј града Београда

НАЛАЗИ ОТОМАНСКЕ КЕРАМИКЕ НА ЛОКАЛИТЕТУ АНТИЧКИ СИНГИДУНУМ -ВЛАЈКОВИЋЕВА

Локалитет Антички Сингидунум – Влајковићева познат је, пре свега, по открићу дела римског водовода и некрополе, али и по великом броју керамичких налаза из отоманског периода, који представљају најбројније покретне налазе на овом локалитету.

Поред веома великог броја уломака, заступљен је и већи број релативно очуваних посуда, које потичу из затворених археолошких целина. Издвојено је преко сто теренских инвентара и након типолошке обраде, потврђено је датовање у период од краја 16. до краја 17. века. Од посуда доминирају оне које су трпезног карактера и углавном су глазиране зеленом и жутом бојом. Интересантно је да су кухињске посуде, односно лонци за кување, заступљене у веома малом броју. Од типова, по бројности доминирају крчази и зделе.

Такође је занимљиво то да није установљен средњевековни хоризонт. Најстарији налаз, представља поклопац са жигом, који садржи елементе хришћанске симболике. Датовањ је у почетак 15. века и потиче, такође из затворене археолошке целине, а представља импорт из бечке радионице. Од осталих импорта треба споменути изничке сликане зделе, као и керамику Малхорн типа пореклом из горње Аустрије. На крају треба поменути једину сликану посуду од порцелана која се за сада везује за територију Италије.

**СЕКЦИЈА ЗА АРХЕОМЕТРИЈУ, АРХЕОТЕХНОЛОГИЈУ,
ГЕОАРХЕОЛОГИЈУ И ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ АРХЕОЛОГИЈУ**
(секција, В. Димић)

Михаило Радиновић, Универзитет у Београду,
Филозофски факултет, Одељење за археологију

**ПОТЕНЦИЈАЛ ГЕОМЕТРИЈСКЕ МОРФОМЕТРИЈЕ
У АРХЕОЛОГИЈИ**

Облик представља једну од основних карактеристика артефаката. Облик предмета се најчешће описује – нпр. посуда са наглашеним трбухом, камена алатка са хрптом, итд. – или „мери“ коришћењем једноставних индекса. Иако је овакав вид описивања прикладан за анализу одређених артефаката, нарочито када се ради о малом броју предмета, данас постоје различити квантитативни методи који имају низ предности – попут поновљивости, транспарентности, прецизности итд. – али и мана. Међу квантитативним методама нарочито се истиче геометријска морфометрија, која наилази на све већу примену у археолошким истраживањима. Циљ овог рада је да укаже на потенцијал геометријске морфометрије у археологији на основу неколико примера. Осим тога, циљ је и да се покажу одређена ограничења у вези са овом методологијом.

Видан Димић, Археолошки институт, Београд
Кристина Шарић, Универзитет у Београду, Рударско-геолошки факултет
Владица Цветковић, Универзитет у Београду, Рударско-геолошки факултет

ИНДУСТРИЈА ГЛАЧАНОГ КАМЕНА НА КАСНОНЕОЛИТ- СКОМ НАСЕЉУ АЦИНЕ ЊИВЕ – БРАЈКОВО 2

У реферату ће бити представљени резултати археотехнолошке и петрографске анализе индустрије глачаног камена са локалитета Ацине њиве – Брајково 2. Заштитна археолошка истраживања овог локалитета (село Кленак, општина Рума) спроведена су у периоду од 2021. до 2022. године, на траси будућег аутопута Шабац–Рума–Лозница, током којих је истражена површина од 4,6 ha у оквиру три сектора. Анализирани каменни материјал потиче из јужног дела Сектора III, где су откривени остаци насеља опасаног рововима из завршних фаза винчанске културе (Винча C–D), датованог у период 4900–4500. године пре нове ере. У оквиру пет хоризоната овог насеља откривено је 76 артефаката, од којих је 66 било доступно и анализирано.

Анализирани скуп оруђа указује на добро организован производни систем, заснован на релативно уском и пажљиво одабраном спектру сировина, највероватније набављаних регионално у радијусу од око 40 km. Глачано оруђе са сечицом израђено је од „лаког белог камена“ и си-возелених кварцита; пешчари, гранити и гранодиорити коришћени су за абразивне алатке, док су за ударачко оруђе коришћени габродиорити и перидотити. Уочавају се јасно дефинисане фазе производње и широк репертоар каменних алата намењених обављању свакодневних активности. Производни процес обухвата фазе иницијалног окресивања, обликовања предформи, као и завршног глачања, ређе полирања. Присуство полуфабриката, репарираних алатки, као и оруђа повезаних са производњом, упућује на локалну израду, док уједначеност у избору сировина указује на плански организован систем набавке. Типолошки репертоар, који укључује тесле, длета, секире, чекиће, глачалице, радне плоче, жрвње и растираче, у складу је са уобичајеним винчанским скупом каменог алата потребног за разноврсне свакодневне и занатске активности. Оруђа са сечицом коришћена су превасходно у дрводељским активностима, док су абразивна оруђа имала ширу примену – у обради предмета од камена и кости, глачању керамике пред печење, у припреми хране, а вероватно и у обради пигмената. Трагови поправки и поновне употребе указују на интензивну експлоатацију оруђа и развијене стратегије њиховог одржавања.

Као посебност издваја се неколико алатки израђених од „лаког белог камена“, на чијој су површини уочени потенцијални трагови црвеног пигмента. Уколико се постојање пигмената потврди даљим минералошким анализама, ови налази указују на могућу функцију која превазилази искључиво утилитарне оквире.

СЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА **(секција, А. Алексић)**

Владимир Стевановић, Народни музеј у Лесковцу

РЕКОГНОСЦИРАЊЕ АРХЕОЛОШКИХ ЛОКАЛИТЕТА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ВЛАСОТИНЦЕ

Пројекат „Рекогносцирање археолошких локалитета на територији општине Власотинце“ одобрен је од стране Министарства културе и информисања Републике Србије по конкурс за 2025. годину. Руководилац пројекта је био Владимир Стевановић, виши кустос, археолог Народног музеја у Лесковцу. Чланови пројектног тима, такође, из Народног музеја у Лесковцу: Јулијана Пешић, археолог, музејски саветник и Владимир Стојановић, археолог, виши кустос, Стручни консултант пројекта је др Александар Булатовић, археолог, научни сарадник у Археолошком институту у Београду.

Раду на терену претходило је истраживање антропогеографске литературе и катастарских листова. Током реализације пројекта извршен је обилазак свих насељених места у општини и теренска проспекција свих, до сада, евидентираних локалитета у археолошкој и антропогеографској литератури, катастарским листовима и у казивању савременика, као и на основу случајно пронађених предмета који су доспели у Музеј. У непосредном контакту, кроз интервјуе са мештанима, извршен је преглед терена и забележена су сва казивања и предања о старинама и евидентирани су археолошки локалитети. Сви локалитети су фотографисани и снимљени камером, а GPS-ом су прецизно лоцирани положаји на топографској карти. На локалитетима, уколико су били видљиви, са површине су прикупљени површински налази помоћу којих је прецизности одређена хронологија и врста локалитета.

Током рекогносцирања евидентирано је 120 локалитета. Од тога су 52 нова која су идентификована захваљујући интервјуима у непосредном контакту са мештанима. У археолошкој и антропогеографској ли-

тератури је било евидентирано 68 локалитета. Констатовано је да је највећи број локалитета у веома лошем стању. Остаци утврђења, црква и насеља су потпуно обрасла шумом, шибљем и растињем. Некадашње оранице и ливаде, сада су потпуно обрасле травом и трњем и растињем, па се и многи регистровани локалитети не могу пронаћи. Такође, на сваком, локалитету и до сада регистрованом или новоевидентираном наишли смо на трагове неовлашћеног копања, у мањој или већој мери.

Данијела Петковић, Републички завод за заштиту споменика културе
Марина Бунарић, Републички завод за заштиту споменика културе

АРХЕОМЕТАЛУРШКИ ЛОКАЛИТЕТ НА РАДАНУ

На коридору пута који од Пролом бање преко Радан планине води до Царичиног града и чија рехабилитација је започела 2022. год, констатовани су углавном средњовековни сакрални објекти и гробља о којима је било речи на скупу у Нишу. Овом приликом тема је велики архео металуршки локалитет у атару села Ивања према селу Добра вода. Локалитет се помиње у старијој стручној литератури (С. Ерцеговић-Павловић), а у новије време и као три различита налазишта. Његов обод је непосредно угрожен будућим земљаним радовима на државном путу ПА реда бр. 229, деоница од Беговића гроба до Царичиног града. Археолошки тим Републичког завода је извршио непосредан увид у простирање локалитета и у стање површинских остатака трагова рударења сачуваних код старог насеља Ивања. Направљена је фото документација видљивих објеката, описано затечено стање на терену и прикупљени узорци за физичко хемијске анализе које су извршене у лабораторији Републичког завода. Све наведено је припрема за будућа заштитна археолошка ископавања која свакако треба обавити када се наставе привремено прекинути радови на рехабилитацији путног правца преко Радана. Треба нагласити да се Ивање помиње у позно средњовековним изворима и да се у овом делу Радан планине налазило потенцијално значајно архео металуршко налазиште.

Весна Бикић, Археолошки институт
Емил Цабунац, КОТО д.о.о., Београд
Горан Илијић, Београд
Милица Радишић, Археолошки институт, Београд
Соња Јовановић, Археолошки институт, Београд
Саша Живић, Музеј града Београда
Угљеша Војводић, Археолошки институт, Београд
Данијела Петковић, Републички завод за заштиту споменика културе,
Београд
Драган Ћирковић, Републички завод за заштиту споменика културе,
Београд
Александра Суботић, Републички завод за заштиту споменика културе,
Београд
Јована Мијатовић, Београд
Снежана Николић, Београд
Ненад Васовић, Београд
Павле Марјановић, Републички завод за заштиту споменика културе,
Београд

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ТРАСИ ПРИОБАЛНОГ БЕДЕМА БЕОГРАДСКЕ ТВРЂАВЕ

Недавно завршена заштитна археолошка истраживања у комплексу Београдске тврђаве представљају највећи пројекат археолошких истраживања који је изведен на подручју града Београда. Површина од око 1,2 хектара, односно траса приобалног бедема у дужини од око 550 метара, од Сава капије до Водене капије II, истражена је за непуних 14 месеци, од почетка марта 2025. до средине априла 2026. године, од тога 285 радних дана. Истраживања су спроведена у оквиру реализације пројекта Линијског парка, а према Условима чувања, одржавања и коришћења културних добара и добара која уживају статус претходне заштите и мере заштите за План детаљне регулације за линијски парк – Београд, градске општине Стари град и Палилула (бр. 6-19/2021-1, од 28.02.2021.), које је утврдио Републички завод за заштиту споменика културе. Секретаријат за инвестиције града Београда је посао поверио Археолошком институту, који га је обавио уз учешће сарадника из Републичког завода за заштиту споменика културе, Музеја града Београда и предузећа КОТО д.о.о. Приобални бедем је одбрамбена линија која је настајала и коришћена у више фаза, почев од 15. века све до 20. века. У току истраживања је откривена траса првобитног, средњовековног при-

обалног бедема са кулама из времена деспота Стефана Лазаревића, као и касније обнове и доградње, укључујући и велику одбрамбену структуру бастиона Св. Јакова. Поред фортификација, уз бедем је откривен низ објеката из касног 17. века, који сведоче о интензивном коришћењу простора у приобаљу упркос водопадном терену.

Овим археолошким истраживањима прикупљени су подаци о настанку и развоју приобалног бедема током четири века, али и о његовој девастацији која је била убрзана изградњом железничког колосека крајем 19. века и касније, на почетку Другог светског рата, када је добар део трасе бедема и бастиона уништен изградњом другог железничког колосека и у више наврата био изложен ратним дејствима. Добијени подаци су основа за израду пројекта конзервације и рестаурације откривених остатака, такође и за израду пројекта њихове презентације и ревитализације у оквиру трасе Линијског парка.

Александар Алексић, Завод за заштиту споменика културе Ниш

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА ЗАВОДА ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ У ПЕРИОДУ 2020 – 2025 - РЕТРОСПЕКТИВА

На територији надлежности Завода за заштиту споменика културе Ниш у последњим годинама, интензивни економски развој и изградња инфраструктурних објеката и пројеката обновљивих извора енергије, условила је спровођење бројних заштитних археолошких истраживања свих нивоа и метода археолошких истраживања – од даљинске детекције, недеструктивних метода, преко рекогносцирања и сондажних истраживања до заштитних археолошких ископавања на великим површинама угрожености археолошког наслеђа. Завод је у петогодишњем периоду био приморан да спроводи интензивну заштиту археолошког наслеђа, брзо усваја нове технологије, прилагођава методолошке приступе потребама заштите у оквиру различитих нивоа пројеката развоја (од планске документације до пројеката изградње), а који су и различитих нивоа значаја – од државног преко регионалног до локалног. Завод је у том процесу успео да уобичајено погрешно сагледавану улогу установа заштите као «кочничара развоја» у исправну улогу активног учесника у реализацији наведених пројеката. У наведеном петогодишњем периоду, Завод је спровео укупно 35 пројеката заштитних археолошких истраживања свих методолошких нивоа. Званичним археолошким поступком регистровано је или потврђено 45 археолошких локалитета. Укупно је

систематски рекогносцирано преко 42 km² територије (од укупно око 21.000 km² територије надлежности), ископано је преко 6 хектара, про-
дуковано је преко 10 ТВ дигиталне документације и прикупљено је и
документовано преко 3 t покретних археолошких налаза. Заштитна ар-
хеолошка истраживања Завод реализује у непосредној сарадњи са му-
зејима (Народни музеј Србије, Народни музеј Ниш, Музеј Крајине Не-
готин, Музеј рударства и металургије, Завичајни музеј Рума, Народни
музеј Панчево и др.), заводима (Покрајински, Суботица), али и научним
установама (Филозофски факултет УБ, Балканолошки институт САНУ,
Археолошки институт Београд), чврсто се држећи принципа да наука
и заштите нису нити могу бити конкуренти у заштити археолошког
наслеђа. У складу са тим, спроводећи интензивна археолошка истражи-
вања заштитног карактера, Завод је константно у дефинисању и потрази
за научним теоријама које би пружиле контекстуални оквир бројним и
богатим археолошким налазима који се откривају приликом реализације
заштитних археолошких истраживања.

Милена Муминовић Божић, Завичајни музеј Књажевац
Петар Милојевић, Археолошки институт, Београд
Војислав Филиповић, Археолошки институт, Београд
Срећко Живановић, Археолошки институт, Београд

ГРАДИНСКА НАЛАЗИШТА СОКОБАЊСКОГ И КЊАЖЕВАЧКОГ КРАЈА У СВЕТЛУ LiDAR ПРОСПЕКЦИЈЕ

У оквиру пројеката „Археолошка истраживања праисторијских на-
лазишта на територији општине Сокобања“ и „Систематска археолошка
проспекција књажевачког краја“ реализована је LiDAR проспекција у
сарадњи Завичајног музеја у Књажевцу, Културног центра Сокобања и
Археолошког института у Београду, са циљем унапређења идентифика-
ције археолошких локалитета и њихове будуће заштите. Избору градина
за LiDAR проспекцију претходила су рекогносцирања спроведена током
2024. године на подручју општина Сокобања и Књажевац, која су обух-
ватила визуелну процену терена, евидентирање археолошких остатака и
издвајање приоритетних позиција за даља истраживања. Током 2025. го-
дине LiDAR снимања изведена су на укупно десет градина. На подручју
Сокобањске котлине обухваћени су Девојачки камен, Поповица, Татоми-
ров град, Соко град, Врлеска чука, Рујевачко и Трубаревачко градиште,
док су на територији општине Књажевац снимљена доминантна узви-
шења Кожељског градишта, Осредка и Кулишта као и шири простор око

остатака цркве Давидовице, који се прелиминарно може тумачити као могуће подграђе градине на Кулишту. Анализа дигиталних модела елевације омогућила је прецизније издвајање појединих елемената просторне организације локалитета, пре свега заравњених платоа, бедема, кула, ровова, подграђа и зона са могућим рударско-металуршким активностима. Део уочених аномалија, међутим, остаје на нивоу индикација и захтева проверу теренском проспекцијом и археолошким сондирањем. Добијени резултати потврђују да LiDAR перспекција представља поуздан неструктивни поступак за прецизније сагледавање просторне структуре градина и за усмеравање будућих археолошких истраживања.

Невена Павловић, Завод за заштиту споменика културе Ваљево
Срећко Живановић, Археолошки институт Београд
Радивоје Арсић, Завод за заштиту споменика културе Ваљево
Војислав Филиповић, Археолошки институт Београд

ПРИМЕНА LiDAR СИСТЕМА, ТЕРМОВИЗИЈЕ И ФОТОГРАМЕТРИЈСКОГ ПРИНЦИПА У ДЕТЕКТОВАЊУ ОШТЕЋЕЊА И ЗАШТИТИ СРЕДЊОВЕКОВНОГ УТВРЂЕЊА ЈЕРИНИН ГРАД У СЛОВЦУ

Средњовековно утврђење Јеринин град налази се на доминантном узвишењу изнад леве обале реке Колубаре, у селу Словац, на удаљености од око 15 km источно од Ваљева. Локалитет је евидентиран у XIX веку у подацима које су оставили Феликс Каниц и Милан Ђ. Милићевић, а који су указали на постојање рушевина средњовековног утврђења. Завод за заштиту споменика културе Ваљево је у два наврата спровео заштитна археолошка истраживања, 2014. и 2019. године. Утврђење има специфичан стратешки положај који је у значајној мери утицао на његову улогу, али и на касније стање очуваности. Локалитет је током дужег временског периода био под утицајем деструктивних природних процеса, пре свега ерозије, али и антропогених активности, првенствено експлоатације камена у непосредној близини. Сходно условима које је издао Завод за заштиту споменика културе Ваљево, каменолом је обавестио Завод о појави пукотине на јужном беду, са унутрашње стране утврђења. Применом LiDAR система, термовизије и фотограметријских метода детектована је пукотина, утврђен степен оштећења, као и потенцијалне зоне у којима је ерозија интензивна и где може доћи до даљих оштећења. Комбиновањем више метода даљинске детекције са раније добијеним подацима током археолошких ископавања добијена је

целовита слика тренутног стања утврђења и идентификовани су кључни ризици. Најзначајнији међу њима су ерозиона оштећења структуре утврђења, као и ризик по безбедност људи и одвијање саобраћаја на регионалном путу Ваљево-Лајковац. На основу ових сазнања могуће је планирати даље мере заштите локалитета.

Јована Бојанић, Филозофски факултет, Универзитет у Бањој Луци
Данијел Бјелић, Филозофски факултет, Универзитет у Бањој Луци
Сергеј Вукчевић, Филозофски факултет, Универзитет у Бањој Луци
Ивана Панцић, Филозофски факултет, Универзитет у Бањој Луци

ТРАГОВИ РИМСКОГ ВРЕМЕНА: АРХЕОЛОШКО НАСЉЕЂЕ БАЊАЛУЧКЕ РЕГИЈЕ У КОНТЕКСТУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ И ЗАШТИТЕ

Археолошко наслеђе бањалучке регије, с фокусом на античку агломерацију *Castra* (данашња тврђава Кастел у Бањој Луци), свједочи о важности овог простора као саобраћајног и економског чворишта у провинцијском систему Римског царства. Полазећи од концепта ауторске изложбе „Трагови римског времена – археолошко наслеђе бањалучке регије”, рад истражује примјену савремених дигиталних метода у заштити и научној интерпретацији овог вишеслојног простора. Услед све већег притиска урбанизације који директно угрожава локалитете, фокус је стављен на иновативне моделе документовања и очувања наслеђа. Методолошки оквир обухвата анализу покретног и непокретног археолошког материјала (архитектонски остаци, камени споменици, нумизматика, керамика и стакло), уз коришћење фотограметрије, 3D моделирања и креирања дигиталних база података. Резултати показују да ови алати омогућавају прецизно систематско биљежење података и виртуелни приказ археолошког материјала. У закључку, рад указује на то да спој традиционалних археолошких метода и дигиталних технологија значајно унапређује научну обраду и музејску презентацију, чиме се античко наслеђе трајно штити и чини доступнијим широј јавности.

Неда Мирковић-Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица
Гордана Пендић, Покрајински завод за заштиту споменика културе
Петроварадин
Душанка Веселинов, Завод за заштиту споменика културе Града Новог
Сада

ЗАШТИТА АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ ПРОСТОРНО-ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ – СТУДИЈА ЗАШТИТЕ НКД: ППППН НАФТОВОДА НОВИ САД – ГРАНИЦА СА МАЂАРСКОМ

У систему заштите непокретних културних добара у РС и у складу са чланом 107. Закона о културним добрима („Сл. гласник РС“, бр. 71/94), основа заштите археолошког наслеђа полази од израде просторно-планске документације.

Иако је Законом о потврђивању европске конвенције о заштити археолошког наслеђа (ревидирана) („Сл. гласник РС“, Међународни уговори“ бр. 42 од 2. јуна 2009), Србија ратификовала Европску конвенцију о заштити археолошког наслеђа, она се заправо у Србији слабо поштује и неједнако спроводи. Чланови 5. и 6. Конвенције, који говоре о укључивању археолога у фази планирања поштују се различито. У појединим Заводима ова пракса, као и пракса израда Студија заштите непокретних културних добара је спровођена деценијама уназад, док је у неколико Завода започета тек од скоро (од 2023), а у појединим Заводима се и даље не спроводи.

Током 2024. године, за потребе ППППН, а у складу са Изменама и допунама Закона о планирању и изградњи, а пре изградње нафтовода Нови Сад-граница са Мађарском урађена је студија заштите која је обухватила 1 км ширине и око 90 км дужине.

Географски, у питању је област централне и северне Војводине, која обухвата јужне делове Панонске низије, равничарски простор испресецан бројним садашњим и некадашњим водотоковима, под плодним земљиштем, на коме је живот од увек био бујан.

Над градовима и општинама на траси нафтовода територијално су надлежна три завода (Покрајински завод за заштиту споменика културе, Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица и Завод за заштиту споменика културе Града Новог Сада). За потребе израде студије извршена су интензивна рекогносцирања обухвата плана, као и геофизичка снимања на више десетина хектара. У обухвату Плана детекто-

вани су бројни археолошки локалитети из различитих периода, од којих се неки налазе на пројектованој траси нафтовода. Резултати ових истраживања вредни су помена као пример добре праксе, али и осветљавају дубину проблема и потребе за реформом система заштите у Србији.

Гордана Гаврић, Задужбина Светог Манастира Хиландара, Београд

НЕ/БРИГА ИНСТИТУЦИЈА ЗАШТИТЕ ЗА АРХЕОЛОШКО НАСЛЕЂЕ НА ПРИМЕРУ БАЊЕ КОВИЉАЧЕ

Тема излагања је не/брига институција за заштиту културног наслеђа, посебно археолошког, као и међуинституционална не/сарадња између Републичког завода, тзв. Централне институције и регионалних завода. Изабрана тема се анализира на примеру Нацрта плана генералне регулације за насељено место Бања Ковиљача, у који је била имплементирана Студија заштите културног наслеђа Републичког завода, која је заобишла чињенично археолошко стање. На једној од парцела које се налазе у оквиру утврђеног непокретног културног добра, просторно-културно историјске целине комплекса Бање Ковиљаче, налазе се руинирани остаци ресторана Швајцарија који су Заводу били важнији од археолошког локалитета испод њега, те је намена парцеле дефинисана као угоститељска, уз могућност проширења кафанских габарита. Археолошки локалитет се у наведеној Студији не помиње, иако је реч о затрпаним остацима Старе цркве, грађене по пројекту арх. Василија Андросова о чему постоји архивска грађа (комплетан Пројекат). Дакле, реч је о археолошком локалитету који ужива трајну заштиту, у складу са Законом о културном наслеђу. У процесу објављивања Нацрта плана, експертски тим Епархије шабачке уочио је низ нетачности у Студији, о чему је обавестио Републички завод, као и територијално надлежан, ваљевски, с молбом да се грешке исправе и да се у оквиру Плана евидентира археолошки локалитет Стара црква. Завод у Ваљеву је професионално одреговао, упутивши примедбе на Нацрт, док је Републички остао глуп на потребу заштите археолошког локалитета. Међу потписницима Студије није било археолога, будући да се током израде елабората за различите нивое планова свесно заобилазе. Упркос свему, захваљујући утемељеним примедбама на Нацрт плана Епархије шабачке и Завода у Ваљеву, део Студије Републичког завода је оборен, а налазиште Стара Црква је дефинисано као археолошки локалитет који ужива трајну заштиту.

Saša Živić, Muzej grada Beograda
Milorad Ignjatović, Muzej grada Beograda

**PREVENTIVNA KONZERVACIJA I PRIVREMENO
IZMEŠTANJE DELA RIMSKOG VODOVODA SA
TALOŽNIKOM I OSTALIH NEPOKRETNIH I POKRETNIH
ARHEOLOŠKIH NALAZA, ARHEOLOŠKO NALAZIŠTE
ANTIČKI SINGIDUNUM – UGAO VLAJKOVIĆEVE I
KOSOVSKE ULICE**

U prezentaciji prikazujemo metode rada, alate i načine konzervacije i podizanja arheoloških ostataka iz rimskog perioda, delova vodovoda i grobnica koji su otkriveni tokom zaštitnih arheoloških istraživanja koja je muzej grada Beograda izvršio tokom 2023. godine na lokalitetu antički Singidunum ugaio Vojkovićeve i Kosovske ulice. u Beogradu. Radovi su izvedeni u skladu sa Uslovima za izvođenje radova na lokaciji i Rešenjem Gradskog Zavoda za zaštitu spomenika kulture kojim je naloženo da se deo rimskog vodovoda sa taložnikom izmesti sa originalne lokacije i nakon završetka izgradnje garaže vrati na originalnu lokaciju gde će biti prezentovan u okviru budućeg parka sa arheološkim sadržajem, dok ostale nalaze grobnih konstrukcija treba razgraditi i preneti u depoe Muzeja grada Beograda.

Александар Алексић, Завод за заштиту споменика културе Ниш

**АРХЕОЛОШКИ ЦЕНТРИ КАО РЕГИОНАЛНИ РЕПОЗИ-
ТОРИЈУМИ ПОКРЕТНОГ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА –
ПРИЛОГ РАЗМАТРАЊУ ПРОБЛЕМА ТРАЈНОГ ЧУВАЊА
ПОКРЕТНИХ АРХЕОЛОШКИХ НАЛАЗА СА ЗАШТИТНИХ
АРХЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА**

Интензивни економски развој условљава интензивирање заштитних археолошких истраживања што, између осталог, неминовно доводи до продуковања драстично велике количине покретних археолошких налаза, што представља почетак овог проблема. Наведена појава, између осталог, условљава и решавање питање трајног чувања покретних археолошких налаза. То је логичан след ствари у свим земљама које су прошле кроз фазу интензивног економског развоја. Већина музеја у Србији има проблем са депоима, односно смештајним капацитетима покретног археолошког материјала, пре свега у квантитативном смислу. Спорадична пракса одбацивања велике количине обрађеног археолош-

ког материјала због недовољног капацитета у депоима музеја, по више основа не представља решење већ продубљивање овог проблема. Поред тога, постојећа системска решења о трајном чувању археолошког материјала, осим опште обавезе и генералних питања, не дефинишу ближе ово питање. Постоји и јасна неусклађеност између археолошких збирки музеја и врсти археолошких налаза о којима се води обавезна документација (хумани и животињски остеолошки материјал, археолошке узорке, студијски материјал, тзв. «рецентни» налази). У раду се износи предлог, заснован на позитивним и негативним искуствима других европских држава, поштујући постојећи институционални оквир система заштите археолошког наслеђа. Заштиту археолошког наслеђа у Србији у највећој мери носе заводи за заштиту споменика културе, а уважавајући чињеницу да највећи број заштитних археолошких истраживања спроводе управо заводи и узимајући у обзир да се највећа количина археолошког материјала продукује управо заштитним истраживањима, најлогичније решење би било оснивање археолошких центара при заводима, а у оквиру истих – репозиторијуми археолошког материјала, уз већ постојеће трајно чување археолошке документације са територије надлежности. У складу са важећом територијалном и организационом структуром музеја, као надлежних установа заштите покретних културних добара и процедуром одређивања трајног чувања покретног археолошког материјала, надлежни музеји би безусловно имали приступ овим репозиторијумима, као и свој пратећој документацији. Од произведеног и документованог археолошког материјала, преузимају би онај који испуњава критеријуме за музејске збирке. Преостали материјал, који не испуњава критеријуме за проглашење за културна добра тако би могао бити трајно чуван као студијски археолошки материјал и на располагању за сва даља академска истраживања, спречавајући константан и огроман притисак на смештајне капацитете надлежних музеја.

СЕКЦИЈА ЗА БИОАРХЕОЛОГИЈУ

(секција, Д. Вуловић)

Jelena Jovanović, Institut Biosens, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija
Tamara Blagojević, Institut Biosens, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija
Maja Kokanović, Institut Biosens, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija
Mario Novak, Centar za primijenjenu bioantropologiju, Institut za antropologiju, Zagreb, Hrvatska

Maja Krznarić-Škrivanko, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, Hrvatska
Dragana Rajković, Arheološki muzej Osijek, Osijek, Hrvatska
Anđelka Putica, Gradski muzej Sombor, Sombor, Srbija
Andrej Starović, Narodni muzej Srbije, Beograd, Srbija
Lidija Balj, Muzej Vojvodine, Novi Sad, Srbija

Darko Radmanović, Muzej Vojvodine, Novi Sad, Srbija
Branislav Vasov, Muzejska jedinica u Odžacima, Odžaci, Srbija
Camille de Becdelièvre, Hebrejski univerzitet u Jerusalimu, LAB –

Laboratorija za arheobioantropologiju, Jerusalim, Izrael
Guy Andre, CNRS, Ministarstvo kulture, LAMPEA, UMR 7269, Eks an Provans, Francuska

Gwenaëlle Goude, CNRS, Ministarstvo kulture, LAMPEA, UMR 7269, Eks an Provans, Francuska

OBRASCI ISHRANE I NASELJAVANJA U JUŽNOM DELU KARPATSKOG BASENA TOKOM NEOLITA

Južni deo Karpatskog basena predstavlja jedno od ključnih područja za proučavanje prirode i dinamike širenja agropastoralnih zajednica, kao i prilagođavanja različitih elemenata „neolitskog paketa“ novim prirodnim okruženjima. Projekat MOVE ima za cilj da ispita poreklo sedentarnog načina života kroz istraživanje mobilnosti, kao i obrazaca naseljavanja prvih zemljoradnika i njihovih naslednika u južnom delu Karpatskog basena tokom neolita (~6250–4500 kal. p.n.e.). Konkretno, u okviru ove studije istražili smo obrasce ishrane i naseljavanja, kao i mobilnost neolitskih zajednica kroz integraciju različitih arheoloških i bioarheoloških podataka. Putem analize odnosa stabilnih izotopa ugljenika, azota i sumpora ($\delta^{13}\text{C}$, $\delta^{15}\text{N}$, $\delta^{34}\text{S}$), arheozoološke i kontekstualne analize dobili smo: 1. uvid u veličinu, trajanje i organizaciju naselja, 2. stepen mobilnosti, obrasce ishrane i eksploatacije životne sredine tokom neolita, 3. ekonomske strategije neolitskih zajednica. Rezultati ukazuju na to da se neolitske zajednice nisu mnogo kretale van lokalno dostupnih nenaseljenih područja, da su eksplotisale lokalna okruže-

ња, да су постојале одређене разлике између раног и касног неолита, нарочито у организацији и трајању насеља, као и на висок степен прилагођавања природном окружењу.

Ишрана им се углавном базирала на копненим ресурсима, док је само мали број појединаца конзумирао акватиčke ресурсе. Неолитске заједнице имале су мешовиту исхрану биљног и животињског порекла, уз уочљив тренд ка већој конзумацији домаћих животиња током касног неолита, који је вероватно повезан са интензификацијом пољопривредних пракси и повећану седентарност у овом периоду. Разлике уочене код појединаца са различитих локалитета могу одражавати прилагођавање заједница локалним условима и доступним изворима хране. Студија доприноси болјем разумевању процеса неолитизације и развоја раних земљорадничко-стоčарских заједница у јужном делу Карпатског басена.

Ово истраживање спроведено је уз подршку Фонда за науку Републике Србије (број пројекта 7498) “Moving across the plain: reconstructing the lifetime movements of farming pioneers and their successors during the Neolithic in the Southern Carpathian Basin-MOVE.”

Ђурђа Обрадовић, Археолошки институт, Београд
Драган Милановић, Археолошки институт, Београд

ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ МАКРОБИЉНИХ ОСТАТАКА СА ЛОКАЛИТЕТА АЦИНЕ ЊИВЕ – БРАЈКОВО КОД КЛЕНКА

Локалитет Ацине њиве – Брајково се налази у близини села Кленак, на територији општине Рума. Смештен је у плодној равници реке Саве, те је врло значајан за проучавање живота заједница настањених у долинама великих река, као и за разумевање организације привредних активности у оваквим динамичним срединама, изложеним плавењу и ерозивном дејству реке. Ацине њиве су вишеслојан локалитет, насељаван од раног неолита до средњег века, који пружа могућност сагледавања дијахроних промена у избору и значају усева, као и начинима и условима њиховог узгајања.

Заштитна археолошка истраживања, спроведена уочи изградње ауто-пута Рума–Шабац–Лозница током 2021. и 2022. године, омогућила су прво археоботаничко узорковање и примену флотације на овом локалитету. С обзиром на велику истражену површину и број узорака, за почетну анализу су одабрани узорци издвојени из каснонеолитских целина у сектору 3. Узорци су издвајани из различитих типова контекста, укључујући стамбене објекте, ровове, јаме, и гробове. У раду ће се

размотрити: 1) очуваност биљних остатака и начини формирања археоботаничких збирки у оквиру различитих контекста; 2) улога гајених и дивљих биљака у исхрани и економији; 3) активности везане за обраду, чување и припрему хране у простору насеља; 4) организација привредних активности на Кленку у односу на истовремена винчанска насеља.

Прелиминарни увид у археоботаничку збирку указује на потенцијал локалитета Ацине њиве за разматрање економије неолитских заједница у Панонској низији, просторних образаца похрањивања и употребе биљака, као и историје коришћења појединих објеката.

Ивана Димитријевић, Археолошки институт, Београд

ОБРАСЦИ ИСХРАНЕ РАНОНЕОЛИТСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА АРХЕОЛОШКОМ НАЛАЗИШТУ ДОЊА БРАЊЕВИНА

Овај рад представља резултате археозоолошке анализе са каснеолитског локалитета Дивље Поље–Ратина код Краљева. Током заштитних ископавања 2021–2022. године, истражен је део винчанског насеља, при чему је откривен већи број надземних објеката, као и неколико јама богатих животињским остацима. Једна јама је издвојена за детаљну анализу, због добре очуваности фауналног материјала, имајући у виду да су остеолошки остаци на локалитету били слабо очувани услед киселости земљишта.

Резултати археозоолошких истраживања указују на то да се ради о отпадној јами која је служила за одбацивање и депоновање остатака након припреме и конзумације хране, вероватно у контексту заједничких активности. За разлику од већине фауналних збирки са других каснеолитских налазишта, у којима доминирају домаће животиње, овај скуп се издваја доминантним присуством дивљачи, при чему је јелен најзаступљенија врста. Ови резултати биће размотрени у контексту феномена винчанских јама, односно пракси депоновања, уз осврт на примере са којих су нам познати подаци о фауни.

Марија Марин, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Бојан Петровић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду
Марко Порчић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Софија Стефановић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ИНДИКАТОРИ МАЛАРИЈЕ НА СКЕЛЕТНИМ ОСТАЦИМА ДЕЦЕ СА ЛОКАЛИТЕТА ОСТОЈИЋЕВО (1650–1550 Г. П. Н. Е.): ПРИМЕНА СМИТ-ГУЗМАН МЕТОДОЛОШКОГ ПРИСТУПА

На простору данашње Србије, пре увођења мера за сузбијање популације комараца као главних вектора ове болести, маларија (*Plasmodium spp.*) је представљала озбиљан и широко распрострањен здравствени проблем. Епидемиолошки подаци указују на њен значајан утицај на становништво ових простора све до савременог периода, што отвара питање распрострањености маларије и у праисторијским заједницама. Ово истраживање има за циљ да испита присуство скелетних индикатора маларије на дечијим скелетима са средњемонетарнодобне некрополе Остојићево (1650–1550 г. п. н. е.) применом Смит-Гузман (Smith-Guzman 2015) метода. Анализа је обухватила макроскопску процену скелетних промена (*cribra orbitalia*, *cribra humeri*, *cribra femora*, порозност кичменог стуба и периоститис), уз примену формуле за издвајање индивидуа са потенцијалним показатељима маларије. У оквиру истраживања анализиране су и потенцијалне разлике у преваленци скелетних индикатора обољења код дечака и девојчица, као и код различитих старосних категорија деце. Анализом је обухваћено укупно 30 дечијих индивидуа, узраста од новорођенчета до 20 година, при чему је код значајног удела испитаног узорка утврђено присуство индикатора маларије (70%), што отвара могућност високе изложености ове популације патогенима из рода *Plasmodium*. У циљу потврде присуства патогена, будућа истраживања би била усмерена на примену адекватних биомолекуларних испитивања, као и анализа специфичних биомаркера, попут хемозоина.

Веда Микашиновић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Ксенија Ђукић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду

БИОАРХЕОЛОШКА ЕВАЛУАЦИЈА ЗДРАВЉА И УСЛОВА ЖИВОТА СТАНОВНИКА АНТИЧКОГ СИНГИДУНУМА

Заштитна археолошка истраживања локалитета “Антички Сингидунум, угао Косовске и Влајковићеве улице” (Београд) спроведена су 2023. године. Том приликом истражено је 17 гробова различитог типа и конструкције, углавном девастираних услед пљачкања. Гробови представљају део југоисточне некрополе античког Сингидунума, формиране дуж комуникационог пута који је повезивао Сирмијум и Виминацијум, и у већој мери се датирају у 2–3. век. Изузетак представљају три гроба у којима су индивидуе сахрањене у земљаним ракама, без гробних прилога, код којих хронолошка припадност није могла бити поуздано утврђена.

У раду су представљени резултати биоантрополошке и палеопатолошке анализе скелетног материјала, спроведене применом стандардних методолошких процедура. Укупно су идентификоване 24 индивидуе: осам мушкараца, три жене, девет одраслих индивидуе код којих није било могуће прецизно одредити биолошки пол. Поред овога, присутне су и четири дечије индивидуе старије од једне године. Палеопатолошка анализа је показала високу учесталост патолошких промена (71,0%).

Најзаступљеније патолошке промене укључују скелетне индикаторе раног стреса (*cribra orbitalia* и поротична хиперостоза) и дегенеративне промене коштаног система. Код две индивидуе идентификоване су промене карактеристичне за дифузну идиопатску скелетну хиперостозу (DISH). Забележени су и појединачни случајеви неспецифичних инфекција, промена које могу указивати на менингитис, као и оне суспектне на скорбут, и хронични синуситис у параназалном синусу. Трауме су констатоване код три одрасле особе и укључују повреду карличне кости, насталу убадањем оштрим предметом, периморталну трауму фронталне кости изведену тупим предметом, као и две трауме настале случајно. Све трауме показују знаке доброг зарастања, без трагова компликација и инфекција.

Иако се анализа заснивала на релативно малом узорку, резултати пружају нови увид у здравствено стање и животне услове становника античког Сингидунума, о којима до сада није било пуно података. Резултати овог рада сугеришу да се живот одвијао у отежаним условима, манифестовано високом преваленцом патолошких промена, сугеришући потенцијалне потешкоће у условима живота и исхрани.

Maja Miljević-Đajić, Udruženje građana Sve o arheologiji, Beograd
Tino Tomas, Odjel za arheologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

ZDRAVLJE, BOLESTI I TRAUME: ANTROPOLOŠKA ANALIZA LJUDSKIH SKELETNIH OSTATAKA IZ RANOHRIŠĆANSKE CRKVE U CIMU (MOSTAR)

Ranohrišćanska bazilika u Cimu, kod Mostara, decenijama predstavlja jedno od najznačajnijih nalazišta u Bosni i Hercegovini. Prva sistematska iskopavanja sprovedena su 1960-ih godina kada je otkrivena monumentalna jednobrodna crkva dimenzija približno 24,8 x 15 m, orijentisana u pravcu zapad–istok. Reč je o retkom tipu trikonhalne bazilike, sa tri polukružne apside na istočnoj strani. Nova istraživanja započeta 2022. godine imala su revizioni karakter i tada je dokumentovano više grobnih celina od kojih su četiri sadržale pet ljudskih skeleta datovanih u sredinu 5. veka.

Antropološka analiza obuhvatila je stanje očuvanosti skeletnih ostataka, utvrđivanje pola i starosti, posmatranje markera okupacionog stresa, analizu paleopatoloških promena i trauma, ispitivanje epigenetskih varijacija i anomalija. Svi analizirani skeleti pripadaju muškarcima srednje odrasle dobi od 30 do 45 godina, srednje do visoke telesne visine. Analiza zuba kod svih muškaraca ukazuje na loš dentalni status, sa izraženim kamencem, karijesom, periapikalnim apscesima i kod jednog muškarca nemastikatorne aktivnosti zuba, što dodatno osvetljava svakodnevne radne aktivnosti i zdravstvene izazove.

Kod većine analiziranih skeleta identifikovani su indikatori subadultnog stresa, pre svega u vidu hipoplazije zubne gleđi i porozne hiperostoze. Uočavaju se i znaci metaboličkog oboljenja poput rahitisa iz detinjstva, ali i tragovi infektivnih bolesti na kičmenom stubu kao što je tuberkulozni spondilitis.

Na skeletima svih individua zabeleženi su izraženi markeri okupacionog stresa, degenerativne promene u vidu osteoartritisa na kičmenom stubu i perifernim zglobovima i Šmorlovih defekata, što ukazuje na dugotrajno i intenzivno fizičko opterećenje. Posebno se ističe prisustvo auditornih egzostoza u spoljašnjem ušnom kanalu kod jednog muškarca koje predstavljaju marker specifičnog životnog okruženja u kojem je boravio i radio. Većina analiziranih individua ima tragove preživelih trauma, uključujući prelome ruku nastale usled pada, ali i one karakteristične za direktne udarce tupim predmetom na lobanjama, što može da ukazuje na interpersonalno nasilje.

Iako je reč o malom uzorku, rezultati ukazuju na biološki profil populacije koju karakterišu intenzivan fizički rad, česte traume i prisustvo različitih bolesti.

Немања Марковић, Археолошки институт, Београд
Неда Мирковић Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица

**КОШТАНЕ АЛАТКЕ ОД РЕБАРА КРУПНИХ
СИСАРА СА ЛОКАЛИТЕТА МАЛИ ИЂОШ – КРИВАЈА:
ТИПОЛОШКА И ТРАСЕОЛОШКА АНАЛИЗА**

У раду се анализирају три коштане алатке истог типа, израђене од ребара крупних сисара (говечета или коња), а које су пронађене на раносредњовековном локалитету Мали Иђош – Криваја, током заштитних археолошких ископавања 2023. године. Типолошка анализа извршена је на основу морфолошких и функционалних карактеристика. Трасеолошка анализа извршена је применом стереомикроскопа са поларизованим светлом, као и дигиталног микроскопа Dino-Lite (модел AM73115MZT, до 220× увећања). Алатке су приближно једнаке дужине, од 14 до 18 cm, благо лучно повијене и израђене од средишњег дела тела ребра. Радна ивица формирана је на бочној конкавној страни, што указује на стандардизован технолошки поступак и функционалну прилагођеност. Сви примерци су високо углачани са свих страна, што упућује на интензивну употребу. Трасеолошка анализа показала је присуство паралелних, кратких микро трагова оријентисаних попречно у односу на осу алатке, што сугерише специфичан начин употребе. На сва три примерка уочено је нагоревање крајева, при чему је утврђено да ови трагови потичу из фазе израде предмета, односно да су резултат контролисаног загревања места прелома ради лакшег и прецизнијег обликовања. Добијени резултати разматрају се у контексту њихове могуће функције као стругача коришћених при обради коже. Типолошке и трасеолошке карактеристике указују на висок степен технолошке униформности и функционалне специјализације ових предмета, доприносећи бољем разумевању коштане индустрије у раном средњем веку на простору јужне Паноније.

Димитрије Марковић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Соња Вуковић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Ивана Живаљевић, Одсек за историју, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

СУСРЕТИ У ДИВЉИНИ: БИОДИВЕРЗИТЕТ И ИНТЕРАКЦИЈЕ ЉУДИ И ДИВЉИХ ЖИВОТИЊА У ЂЕРДАПУ У ПОСЛЕДЊИХ 12.000 ГОДИНА

Ђердапска клисура представља јединствену микрорегију у којој се преплићу изузетно богато археолошко наслеђе и изражена биолошка разноврсност. Од праисторије све до савременог доба, овај простор карактеришу континуитет људског присуства и интензивна интеракција са природним окружењем. Овим истраживањем ће у дијахроној перспективи бити сагледана дуготрајна динамика односа између људи и дивљих животиња на простору Ђердапа, са акцентом на кључне врсте попут јелена, мрког медведа, дивље свиње, дивљег говечета, као и моруне. Поред самог прегледа њихове улоге у исхрани и економији током различитих временских периода, посебна пажња посвећена је симболичким аспектима људско-животињских односа.

Археозоолошки подаци о дивљим врстама биће допуњени и упоређени са савременим подацима о биолошкој разноврсности Ђердапа, што омогућава интегрисани увид у дугорочне промене у структури фауне овог подручја. На тај начин биће омогућено праћење трансформација биодиверзитета од праисторије до данас, као и разумевање утицаја различитих облика људске активности – од лова до интензивних инфраструктурних захвата – на обликовање савременог екосистема Ђердапа. Рад, стога, има за циљ да на примеру специфичне микрорегије укаже на сложеност и променљивост односа између људи и дивљих животиња, као и на значај дугорочне перспективе у проучавању интеракције људских заједница и природе.

Ана Вучуревић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Жељка Матић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Ксенија Ђукић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Веда Микашиновић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Вујадин Вујадиновић, Народни музеј Чачак
Милица Кецакаревић Марковић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду
Душан Кецакаревић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду

ИДЕНТИФИКАЦИЈА *MYCOBACTERIUM LEPRAE* У СКЕЛЕТНИМ ОСТАЦИМА СА ЛОКАЛИТЕТА УЛИЦА БАТЕ ЈАНКОВИЋА (ЧАЧАК) ИЗ 14. ВЕКА

У овом раду представљени су први налази лепре у средњовековној популацији на територији Србије. Лепра је хронична инфективна болест коју изазива *Mycobacterium leprae*, која првенствено захвата периферни нервни систем, кожу и мукозне мембране, док је захваћеност скелета релативно ретка и најчешће повезана са тежим и дуготрајним облицима болести. У таквим случајевима, патолошке промене се најчешће манифестују на костима лица, као и на костима шака и стопала.

Хумани остеолошки материјал потиче са локалитета Улица Бате Јанковића у Чачку, где су 2023. године спроведена заштитна археолошка ископавања. Истражено је 17 гробова, датованих у 14. век, а биоантрополошком анализом евидентирано је укупно 19 индивидуа (3 мушке, 2 женске, 8 децијих и 6 одраслих индивидуа непознатог пола). Патолошке промене забележене су код 11 (57.9%) индивидуа, укључујући и промене макроскопски суспектне на инфекцију *M. leprae* код индивидуе из гроба 17.

Циљ овог истраживања био је да се молекуларном анализом потврди присуство ДНК бактерије *M. leprae* у скелетном материјалу. Анализирани су узорци из осам гробова, при чему су за изолацију древне ДНК коришћени зуби, фрагменти максиле и костију ногу. Узорак је припреман без употребе хемијских средстава ради очувања деградиране ДНК. Молекуларна детекција извршена је применом два сета прајмера, конвенционалних и *nested* PCR приступа, уз *touchdown* PCR протокол. Позитивни резултати добијени су код индивидуа из гробова 10 и 17, а секвенцирање је потврдило присуство *M. leprae*. Посебно је значајан налаз код индивидуе из гроба 10, код које нису уочене патолошке промене карактеристичне за присуство *M. lepra*, што указује да одсуство скелетних лезија не искључује присуство инфекције. Сходно томе, добијени резултати наглашавају значај интеграције биоантрополошких и молекуларних анализа, као и потребу укључивања узорака без макроскопски видљивих трагова болести у проучавање инфективних болести у прошлости.

Драгана Вуловић, Археолошки институт, Београд

ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ АНТРОПОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ ХУМАНОГ ОСТЕОЛОШКОГ МАТЕРИЈАЛА СА СРЕДЊОВЕ- КОВНЕ НЕКРОПОЛЕ ДУБЉЕ ИЗНАД КУЋЕ, НОВИ ПАЗАР

Средњовековна некропола Дубље изнад куће, налази се око 250 m западно од Петрове цркве у Новом Пазару. Некропола је откривена гра-сирањем комуникације за ново православно гробље 2011. године, док су заштитна археолошка истраживања извршена 2017, 2018. и 2020. године. До сада је истражено 166 гробова, од којих су неки били двојни. Некропола се датује у средњовековни период, од 13. до 18. века.

Постер презентација

Теодора Младеновић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за археологију, Лабораторија за биоархеологију
Младен Младеновић, Археолошки институт, Београд
Катарина Дмитровић, Народни музеј Чачак, Чачак

ЖИВОТИЊСКИ ОСТАЦИ ИЗ ОТПАДНИХ ЈАМА ОСМАНСКОГ ПЕРИОДА (16–18. ВЕК) У ЧАЧКУ

У раду су представљени резултати археозоолошке анализе животињских остатака из отпадних јама датованих у османски период (16–18. век), истражених на два локалитета у Чачку – Двориште Музеја и Двориште Гимназије. Као примарни контексти одлагања, ове целине пружају поуздан увид у свакодневне праксе исхране, експлоатације животиња и управљања отпадом у урбаној средини. Фаунални скуп карактерише доминација домаћих врста, при чему су најзаступљеније овце и козе, док су остаци дивљих врста и птица забележени у мањем броју. Анализа старосне структуре и трагови обраде на костима указују на разноврсне моделе коришћења животиња, који су обухватили како експлоатацију меса, тако и секундарних производа. Резултати указују на уобичајене обрасце исхране и експлоатације животиња у урбаној средини током османског периода. Доприносе реконструкцији свакодневних економских пракси, структуре становништва и организације насеља које се развијало од времена након пада Српске деспотовине до формирања аустријског редута у данашњем Чачку.

СЕСИЈА: ТРАГОВИ СТАРОГ РУДАРСТВА
(сесија, Д. Антоновић)

Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд

ТРАГОВИ СТАРОГ РУДАРСТВА НА БАЛКАНУ

Историја организоване експлоатације сировина на Балканском полу-острву почиње у палеолиту прикупљањем камена за израду оруђа (на пример Мелос и Франкти у Грчкој, Кременац и Лојаник у Србији), а наставља се у неолиту током винчанске и Караново културе отварањем првих рудника бакра и рађањем најстарије металургије у Европи. Остаци старе експлоатације минералних сировина су слабо приметни на терену и лако се уништавају сваком наредном активношћу истог типа. Зато је то посебно рањива категорија археолошког наслеђа. Рударство у овом делу света има континуитет од праисторије до савременог доба и бројни су остаци старих експлоатација минералних сировина из свих периода праисторије, антике, средњег и новог века. Тако су стари радови из праисторије уништавани током свих каснијих експлоатација јер су неке минералне сировине, вековима и миленијумима, од праисторије до савременог доба, вађени на истом месту. Најбољи пример је Рудна Глава где је експлоатисана руда бакра у винчанској култури, руда гвожђа у римско доба, а требало је да се, поново на том месту, вади руда гвожђа и у 20. веку. Приликом припреме терена за површинску експлоатацију руде 1967. године откривен је овај значајни локалитет, а затим и археолошки испитан када су откривени сви старији рударски трагови. Исто тако се и на Руднику, током савремене експлоатације, стално откривају трагови старог рударства. На Шупљој стени испод Авале, поред савременог рудника цинабарита још се могу видети праисторијски трагови рудне експлоатације. Каменолом Лојаник код Матарушке Бање је коришћен у праисторији (палеолит, неолит), али и у савремено доба као извор квалитетне сировине за брусеве. Нарочито је значајно што је велики број података о старом рударству сабрао Василије Симић у својој књизи „Историја рударства“ из 1951. године. Зато је вежно да се стално ради на откривању остатака старог рударства јер они свакодневно нестају и то ће се наставити и у будућности.

Даница Михаиловић, Археолошки институт, Београд
Тристан Картер, МекМастер Универзитет, Канада
Теодора Муцио, Универзитет на Кипру

БИХЕВИОРАЛНЕ РАЗЛИКЕ У ИЗБОРУ СИРОВИНА КОД РАНИХ ЉУДИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА СА ЛЕЖИШТА КРЕМЕНА СТЕЛИДА, НАКСОС (ГРЧКА)

Од 2013. године, Археолошки пројекат Стелида на Наксосу (SNAP) документује дуготрајну експлоатацију лежишта кремена од средњег плеистоцена до раног холоцена, потврђену бројним техно-типолошки дијагностичким артефактима из сигурно датованих контекста. Досадашња истраживања указују на изражену унутарлежишну варијабилност сировинског материјала. У раду се представљају резултати систематског геолошког истраживања, током којег је локалитет рекогносциран, картографисан и узоркован, при чему је издвојено пет типова кремена на основу макроскопских и текстуалних карактеристика. Ови подаци примењени су у анализи преко 7000 артефаката са рекогносцирања (2013–2014) и 352 налаза из ископавања. Циљ истраживања је разумевање понашања различитих људских група кроз избор сировина. Уочене промене у преференцијама указују да је производња камених артефаката од средњег палеолита била селективан процес који је подразумевао планирање и управљање сировинским ресурсима.

Јелена Марковић, Народни музеј Србије

ЕКСПЛОАТАЦИЈА КАМЕНА ЗА ИЗРАДУ АРТЕФАКАТА ТОКОМ СРЕДЊЕГ ПАЛЕОЛИТА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ

Експлоатација камена за израду артефаката, као један од најзначајнијих процеса за опстанак заједница у раној праисторији, представља комплексан скуп радњи, од планирања набавке, преко експлоатације лежишта до транспорта. Како би се овај процес реконструисао, а потом и разумела његова улога у економији и мобилности у периоду средњег палеолита, било је неопходно одредити врсте сировина које су се користиле за израду артефаката, лоцирати потенцијална места експлоатације, одредити тип депозита, утврдити начин експлоатације лежишта и форму у којој је сировина доспевала до станишта. Истраживање је обухватило пет локалитета на територији Србије: Шалитрену пећину,

Хади Проданову пећину, Велику Баланицу, Малу Баланицу и Пештуру. Примењен је мултидисциплинарни приступ који подразумева комбинацију археолошких и петролошких метода. Артефакти пронађени у средњопалеолитским слојевима наведених локалитета подвргнути су макроскопској петролошкој идентификацији и карактеризацији. Извршена је технолошка анализа артефаката, како би се утврдила дисперзија оперативног ланца у односу на коришћену врсту сировине. Анализиран је петролошки потенцијал шире околине, док су у непосредној околини налазишта извршена теренска истраживања са циљем лоцирања и узорковања депозита окресивог камена. Извршена је компарација артефаката из лежишта и узорака из депозита.

Резултати истраживања указују на то да су се током средњег палеолита на територији Србије за израду артефаката углавном користили кварцит и рожнац. Снабдевање је локалног карактера и највећим делом се одвијало у зони радијуса од 5 km око локалитета. Набавка се углавном вршила на секундарним лежиштима сировина, али је уочена и употреба примарних депозита. Препозната су два модела експлоатације сировина на лежишту: сакупљање на површини и екстракција из матичне стене. Избор сировине и територија снабдевања варирају на различитим налазиштима и тесно су повезани са доступношћу сировина у њиховој околини. На основу реконструкције свих елемената уочена су три модела набавке камена на средњопалеолитским локалитетима на територији Србије.

Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд
 Видан Димић, Археолошки институт, Београд
 Даница Михаиловић, Археолошки институт, Београд
 Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд

ГДЕ СУ ПРАИСТОРИЈСКИ КАМЕНОЛОМИ: ПРЕЛИМИНАРНИ РЕЗУЛТАТИ РЕКОГНОСЦИРАЊА У ШУМАДИЈИ

Набављање камених сировина било је, поред прибављања хране, један од најзначајнијих активности праисторијских заједница. Бројна истраживања усмерена су управо на утврђивање порекла камених сировина, међутим, истраживања самих места екстракције камена су знатно мањег обима. Када се ради о централном Балкану, истраживана изворишта камених сировина нису бројна; као један од изузетака може се поменути, на пример, Кременац близу Ниша. Потребе праисторијских заједница за каменом укључивале су не само одређене количине, већ и

више врста камена за различите потребе (за израду окресаних, глачаних и абразивних предмета), те је очекивано и да је коришћен већи број извора сировина. С обзиром на то да је централни Балкан богат сировинама које се данас експлоатишу, током 2021. године Археолошки институт је покренуо пројекат „Систематско рекогносцирање праисторије Рудника и околине“, са циљем да се детаљним прегледом терена открију нови подаци о коришћењу сировина током праисторије. Током 2021. године рекогносцирања су обављена на територијама које припадају граду Крагујевцу и општини Кнић.

Од посебног значаја биле су локације Рамаћа, Рогојевац и Вучковица. Најзанимљивија локација била је Рамаћа, која је још у ранијој археолошкој литератури означена као место одакле су различите праисторијске заједнице експлоатисале камен. Наиме, Б. Јовановић је већ обилазио ово место, и чак спровео мања сондажна истраживања, али су резултати доста ограничени. У близини села Рамаћа откривена су два изворишта камених сировина, коришћена у скорије време. Обиласком терена нису уочени трагови праисторијске експлоатације, што може бити последица савремене експлоатације. У близини села Рогојевац налази се велики активни каменолом. Ни овде на самом каменолому нису пронађени трагови праисторијске експлоатације, али су у релативној близини, на потезу Камаре, нађени фрагменти праисторијске керамике. Каменолом Вучковица такође је потенцијално место експлоатације камена у праисторији, у чијој су непосредној близини откривени фрагменти праисторијске керамике. Са свих каменолома прикупљени су петрографски узорци.

Нажалост, овај пројекат рекогносцирања није касније настављен због недостатка средстава, те су добијени резултати само прелиминарног карактера, и неопходно је даље наставити како са обиласцима терена, тако и са петрографским анализама.

Марија Марић, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

АРХЕОЛОШКО ПРАЋЕЊЕ ГЕОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА КАО ИЗВОР ПОДАТАКА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ СТАРИХ РУДАР- СКИХ РАДОВА НА КОПАОНИКУ

Истраживање старих рударских радова оптерећено је специфичним теренским и интерпретативним проблемима. Њихово препознавање, документовање и нарочито хронолошко опредељивање често је отежано одсуством покретног материјала и јасних стратиграфских индикатора,

због чега се интерпретације рударских пејзажа неретко заснивају на широко одређеним експлоатационим зонама, без прецизнијег разликовања појединачних технолошких и временских фаза.

У излагању ће бити размотрен потенцијал археолошког праћења земљаних радова током геолошких истраживања, које се последњих година у пракси заштите културног наслеђа све чешће прописује мерама техничке заштите. Праћење ископа геолошких ровова и формирања платформи отварају могућност регистровања и документовања директних трагова старе експлоатације руде, укључујући усеке, затрпана рударска окна, наслагe јаловине и друге морфолошке показатеље рударских активности, који у редовним теренским прегледима често остају непрепознати или недовољно јасно дефинисани, док преглед профила бушења може указати и на постојање старих подземних ходника или запуњених рударских шупљина. С обзиром на то да савремена геолошка проспекција прати исте рудне изданке као и рударство у прошлости, геолошки ровови често идеално пресецају старе објекте, пружајући јасне стратиграфске профиле. Овакви пресеци омогућавају и прикупљање *in situ* узорака за археометријске анализе, чиме се вишеструко унапређује интерпретација – примена Ц14 датовања на остацима дрвених подграда директно превазилази проблем хронолошке неодређености, док геохемијске анализе руде обезбеђују податке о њеној врсти, квалитету и минералолошком саставу. Такође, овакав вид заштите је често последња прилика за документовање старих рудника пре њихове трајне деструкције модерном експлоатацијом.

На примерима са Копаоника биће указано на основне методолошке проблеме у прикупљању и тумачењу ових података: однос између директних и посредних индикатора рударства, ограничења хронолошког одређивања рударских објеката, потребу за укључивањем геолошких знања у археолошку интерпретацију, као и значај ЛиДАР снимања и ГИС-а за убикацију, документовање и заштиту старих рударских трагова у сложеним планинским пејзажима. Циљ излагања је да покаже да заштитно праћење геолошких истраживања представља важан методолошки оквир за прецизније сагледавање вишеслојних рударских пејзажа.

Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд
Видан Димић, Археолошки институт, Београд
Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд
Даница Михаиловић, Археолошки институт, Београд

ПЛАНИНА РУДНИК: РУДАРСТВО ОД ПРАИСТОРИЈЕ ДО ДАНАС

Планина Рудник носи бројне трагове старог рударства од праисторије до савременог доба. Из историје је познато да је руда експлоатисана током римског периода, а нарочито у средњем веку када је због свог рудног богатства планина и добила свој садашњи назив. Међутим, сама места рударења нису прецизно дефинисана на терену зато што је трагове рударења тешко открити на терену и још теже хронолошки дефинисати због уобичајеног одсуства покретног материјала. За сада су детаљно истражена рударска окна на падини Прљуша на Малом Штурцу, која се смештају у бронзано доба. Последњих година откривено је још неколико старих рударских радова које би било интересантно истраживати у будућности. На локалитету Бездан у селу Мајдан постоје трагови који указују на стару експлоатацију руде. То су правилни паралелни канали који се простиру од подножја до врха локалитета и потпуно су исти они који су откривени на локалитетима Ждрело у источној Србији, или онима у југоисточној Бугарској на локалитету Пропаднала Вода. Окна изнад противградне станице испод Малог Штурца постала су видљива тек кад је савремени рудник започео припремање терена за сопствену експлоатацију. Ова окна, прилично узана, урушена некада давно када је експлоатација престала, па самим тим и врло опасна за истраживање, нису пружила никакве хронолошке податке. Једно велико окно постоји недалеко од локалитета Прљуша, усред шуме, и због своје величине представља изазов за истраживање. Ово није једино незаштићено и отворено вертикално окно у шумама Рудника. Бројни свртјеви између Малог до Великог Штурца су картирани још у другој половини 19. века, али до сада нису прецизно лоцирани нити су била предмет археолошких истраживања. Многи од њих су сада тешко уочљиви јер се налазе у шуми, обрасли густим растињем и неприступачни, али ипак, заједно са отвореним окнима, представљају опасност за шетаче и тим пре их све треба прецизно лоцирати и означити. Будућа истраживања, посебно комбиновани методи даљинске проспекције, могла би дати више података.

Мирко Вранић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за археологију, Лабораторија за биоархеологију

ТРАГОВИ ПОДЗЕМНОГ РУДАРСТВА У СРЕДЊОВЕКОВНОЈ СРБИЈИ

Досадашња сазнања о подземним средњовековним рударским активностима заснивају се на археолошким проучавањима неколико рударских региона (Брсково, Рудник, Копаоник), као и на савременим геолошким истраживањима, која су у великој мери довела до уништавања старих рударских радова. Ови резултати омогућавају увид у изглед рударских простора (вертикалних и хоризонталних), а у зависности од средине у којој се рударило и степена очуваности дрвене подграде, пружају и информације о величини, техникама израде, као и о начину осигуравања. Додатну помоћ у њиховом сагледавању представљају и друге врсте извора (писани и илустративни), којима се добија потпунија интерпретација. Упркос проблемима датовања рударских налазишта, због честог уништавања старијих радова млађим експлоатационим фазама, као и ограничене (готово непостојеће) примене метода апсолутног датовања у Србији, попут дендрохронологије, поређењем са знатно боље истраженим европским рударским налазиштима пружа се прилика за шире сагледавање технолошких и организационих аспеката српског средњовековног рударства. Кроз упоредну анализу рударских остатака са више налазишта, а у складу са другим расположивим подацима, биће понуђено њихово целовитије тумачење.

Александар Ђукић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет

РУДНИК ГВОЖЂА У СЕЛУ БА КОД ЉИГА

Историјски извори од 16. до 18. века бележе интензивну експлоатацију гвоздене руде у селу Ба код Љига. Добијено гвожђе у овом руднику користило се за израду топовских ђулади. Први спомен овог рудника у османским дефтерима датира из 1559/60. године, док масовна производња топовских ђулади почиње 1568. године. Рудник тада постаје царски хас, тј. добро које је подређено директно султану и које чувају мартолоси из Смедерева. Интензивна производња наставља се у 17. веку, када је током 1602/03. произведено 20.000 топовских ђулади, а рудник спомиње и османски путописац Евлија Челебија 1664. Нема података

шта се на овом потезу догађа током Великог бечког рата (1683–1699), али током прве две деценије 18. века, извори бележе да на подручју Смедеревског санџака раде само рудници у Бау и Мајданпеку. Тада је за потребе Београдске тврђаве произвођено 90.000 ока ђулади годишње. Након Аустро-турског рата 1716–1718. рудник се више не спомиње у изворима.

Данас у селу постоји живо предање о рударској активности. Народ говори о локалитетима Згариште где су се некада налазиле топионице гвожђа и Кућиште где су по предању борабили рудари. На брду Рујевац и данас су видљива рударска окна, од којих су нека уз сам сеоски пут. Анализом садржаја руде која се и данас може наћи на терену, установљено је да садржи 99% гвожђа. Нажалост, цео локалитет је угрожен интензивном експлоатацијом камена, започетом након Другог светског рата, а која се нарочито интензивирала у последњих неколико година и прети да уништи читаво брдо. Одређени радници у каменолому сведоче да једно старо окно дубине 70 метара нестане за свега два дана.

У контексту рудника гвожђа у Бау, треба размотрити и низ локалитета у околини Љига на којима су видљиви трагови обраде гвоздене руде, али до данас нису истраживани.

**СЕСИЈА: ВИДЉИВОСТ ПРОШЛОСТИ: САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ
ПРОМОЦИЈЕ И ПОПУЛАРИЗАЦИЈЕ АРХЕОЛОГИЈЕ**
(сесија, Т. Шаркић, М. Кречковић Гавриловић, Д. Марковић,
М. Амзирков)

Владо Лутовац, Полимски музеј, Беране

ДА ЛИ ВИДЉИВОСТ ЗНАЧИ И РАЗУМИЈЕВАЊЕ?

Видљивост прошлости не произилази из врсте презентовања, већ из начина успостављања равнотеже између аутентичности и интерпретације, односно између материјалног наслеђа и његовог савременог читања. У условима убрзаног технолошког развоја, све већи број музеја и установа културе тежи примјени дигиталних и интерактивних модела приказивања. Ипак, таква транзиција често се спроводи без довољне критичке дистанце, што доводи до уједначавања приступа, механичког преузимања методологија и губитка специфичности у излагању. Посљедица тога је постепена редукција емотивног доживљаја и слабење осјећаја аутентичности.

Овај рад анализира однос традиционалних и савремених начина излагања археолошког материјала, кроз њихове предности и ограничења у контексту рецепције публике и интерпретације наслеђа. Посебан акценат ставља се на питање очувања аутентичног доживљаја у условима технолошке трансформације музејске праксе. Рад је заснован на досадашњим искуствима стеченим кроз презентацију културне баштине и археологије, како кроз стандардну музејску поставку, тако и кроз савремене облике дигиталне и интерактивне презентације.

Милан Савић, Куршумлија

ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА КУРШУМЛИЈСКОГ КРАЈА

Општина Куршумлија се може похвалити веома богатим археолошким наслеђем, кога чине бројни локалитети и споменици културе из различитих епоха прошлости, почев од неолита, преко античког и рановизантијског раздобља, па све до касног средњег века. Имајући то на уму куршумлијски крај свакако заслужују већу пажњу археолога и других делатника у култури, а самим тим и потребу да се бројна налазишта детаљније истраже, интензивније презентују, додатно валоризују и учине видљивијим како у локалној заједници тако и на археолошкој карти Србије и света.

Пружањем квалитетног културног садржаја, одржавање радионица, манифестације, који би подразумевали презентацију и обиласке археолошких налазишта, уз већ развијене бањске и туристичке понуде, постигао би се културни али и туристички развој куршумлијске општине.

Циљ овог рада је да покаже на које начине је могуће презентовати археолошко наслеђе, и колика је улога археолога у подизању свести код локалне заједнице? Које још институције и стручњаци могу помоћи археолозима у дуготрајном процесу популаризације и зашто је битно да о наслеђу бринемо сви заједно?

Лидија Милашиновић, Народни музеј Кикинда
Софија Стефановић Лабораторија за биоархеологију, Филозофски фа-
култет, Универзитет у Београду
Југослав Пендић, Институт БиоСенс Нови Сад

ИСКУСТВО ПРОЈЕКТА „PREHISTORIC METAHUMAN“ У ПРАКСИ НАРОДНОГ МУЗЕЈА КИКИНДА

У протеклим деценијама, у јавном простору се појавио читав спектар поједностављених и псеудо-научних интерпретација прошлости које лако привлаче пажњу публике. Ова појава указује на потребу да се археолошко наслеђе представља на начин који је истовремено научно утемељен и комуникативно приступачан, омогућавајући широј публици да разуме његов значај и сложеност. У том контексту, пројекти попут „Prehistoric Metahuman“ представљају значајан искорак у начину интерпретације археолошких налаза. Кроз реконструкцију лица и након тога креирање биомеханичког модела индивидуе из гроба број 69 са археолошког локалитета Лепенски Вир, овај пројекат омогућио је публици да на непосредан и уверљив начин „сусретне“ човека из праисторије. Уместо апстрактних података, посетиоци су добили визуелно и научно засновано искуство које повезује биолошке и културне аспекте прошлости. Пројекат „Prehistoric Metahuman“, реализован под вођством др Софије Стефановић, уз учешће Југослава Пендића, Оскара Нилсона, у сарадњи са компанијом 3Lateral (део Epic Games-a), која је без надокнаде израдила биокинетички модел, показао је у којој мери интердисциплинарни приступ може да трансформише археолошки наратив. Уз подршку платформе Србија ствара, пројекат је премијерно представљен у Дубаију, а затим и у Народном музеју Кикинда где је привукао изузетну пажњу јавности и окупио разноврсне циљне групе. Искуство посетилаца показало је да овакве дигиталне реконструкције имају снажан едукативни потенцијал: оне истовремено одговарају на бројна питања, омогућавају публици да „види“ и „упозна“ људе из прошлости, и продубљују разумевање саме археологије као науке. На тај начин, археологија се не доживљава више само кроз материјалне остатке, већ као дисциплина која реконструише живот у својој пуној сложености, повезујући науку, технологију и људску причу. Фасцинација публике изгледом и животним навикама праисторијског човека са Лепенског Вири, заснована на егзактним подацима, а не на слободној имагинацији, интензивирала је комуникацију са посетиоцима. Посебно је значајно што су образовне институције препознале вредност оваквог приступа, укључујући излож-

бу у наставне програме додатно подстичући интересовање младих за археологију и сродне научне области.

Ивана Минић, Народни музеј Србије

ВИДЉИВОСТ ПРОШЛОСТИ : МЕЂУНАРОДНА СМОТРА АРХЕОЛОШКОГ ФИЛМА - ПРОМОЦИЈА АРХЕОЛОГИЈЕ У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ

Археолошки филм је специфична подврста документарног филма, која служи бележењу, интерпретацији и документовању културне баштине. Археолошки филм се сматра документом од прворазредног значаја јер објективно снима ситуацију на терену. Поред тога што од заборавља чува трагове људске културе, он даје и значајан допринос повезивању цивилизација. Разноврсност визуелних записа је практично бескрајна – од кратких белешки са терена, научно-образовних филмова са доста историјских података, до популарних туристичких филмова који спајају културну баштину и туризам.

Циљ и намера са којом се Међународна смотре одржава у Народном музеју у Београду је да се шири јавност непосредно заинтересује за очување културне баштине и да се, у складу са могућностима, грађани активније укључе у заштиту наслеђа. Идеја која такође стоји иза реализације ове смотре јесте и да се публика упозна са најновијим филмским остварењима из области археологије и сродних научних дисциплина. Поред тога, циљ је да се на тај начин шири јавност упозна и заинтересује за културну баштину и њен значај. Смотра нема такмичарски карактер и од самог почетка је замишљена као ревија најновијих остварења у продукцији документарног филма. Чињеница да се на Међународној смотри археолошког филма не додељују награде не умањује њен значај, а током свих година постојања, осим најактуелнијих археолошких филмова, публика је имала прилику да присуствује и занимљивим предавањима и изложбама. На тај начин Музеј је задржао своју актуелност. Колико је недостајало ближе упознавање са свим могућностима примене филма, показало је представљање Међународне смотре археолошког филма Музеја града Роверета у атријуму Народног музеја у Београду. Свака размена информација у области културе је сама по себи корисна, али њен значај је утолико већи када се први пут презентује најпризнајатија европска манифестација у категорији археолошког филма

Неда Мирковић-Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица

ПРОЈЕКАТ „МАЛА ШКОЛА АРХЕОЛОГИЈЕ“ И ДРУГЕ АКТИВНОСТИ МЗСК СУБОТИЦА НА ПОПУЛАРИЗАЦИЈИ И ПРОМОЦИЈИ АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА

Два правца у археологији, археологија за јавност и археологија заједнице покушавају избалансирати однос између археологије, наслеђа и различитих група/заједница које утичу на његово стварање, чување и коришћење. Археологија за јавност тежи већој видљивости резултата истраживања и значаја археологије, док се археологија заједнице заснива на развијању комуникације, интеракције и сарадње са заједницом, у циљу одрживог развоја. У пракси они се преплићу. Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица је током последње деценије спровео низ програма којима доприноси овим циљевима.

Реализација пројекта „Мале школе археологије“ започела је промоцијом истоимене радне свеске у оквиру IPA пројекта Common Heritage, а реализована је кроз низ археолошких радионица пре свега у школама. Радионице су прилагођене узрастима и подразумевају активно учешће полазника и учење кроз игру, а бавиле су се методама и процесима археолошких истраживања, конзервацијом, уметношћу и занатством у прошлости. Замишљена „телепортација“ у прошла времена, као и играње улога археолога, конзерватора или уметника/занатлије подстиче креативност, концентрацију, истраживачки дух, што је у складу са модерним методама учења посебно код најмлађих. Циљ „Мале школе археологије“ је промоција археолошког наслеђа и археологије као науке, као и развој свести код младих о вредности археолошког наслеђа и потребе да се оно чува. На дуже стазе, циљ је отвореност службе заштите ка сарадњи са локалном заједницом на заједничком очувању археолошког наслеђа севера Војводине.

До сада су организоване археолошке радионице у основним и средњим школама у свим општинама и градовима за које је територијално надлежан Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица. Стигло се до споразума о сарадњи са једном основном школом у Суботици, у којој у нижим разредима археолошке радионице помажу у реализацији градива из појединих предмета. Сем овог пројекта, Завод током година спроводи низ активности на промоцији и популаризацији археологије и њеном приближавању локалној заједници, учествујући у манифестацијама Ноћ музеја, Фестивал науке, Фестивал науке и об-

разовања, обележавању Европских и Светских дана археологије, Дана европске баштине, а реализује их кроз радионице, презентације, предавања, филмске пројекције, посете археолошким ископавањима, стручним вођењима на локалитетима и слично.

Софија Авејић, Истраживачка станица Петница
Огњен Гавранић, Истраживачка станица Петница
Ђорђе Петровић, Истраживачка станица Петница
Ангелина Стефановић, Истраживачка станица Петница
Растко Марковић, Истраживачка станица Петница
Зорана Лакетић, Истраживачка станица Петница
Милица Станковић, Истраживачка станица Петница
Гала Глишин, Истраживачка станица Петница
Анђелија Станковић, Истраживачка станица Петница
Емилија Вукелић, Истраживачка станица Петница

**ПРОГРАМ АРХЕОЛОГИЈЕ У ПЕТНИЦИ КАО ЈЕДИНСТВЕН
ПРИМЕР НАУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА МЛАДИХ И ЊЕГОВА
УЛОГА У ВРШЊАЧКОЈ ЕДУКАЦИЈИ И ПРОМОЦИЈИ
АРХЕОЛОГИЈЕ У СРБИЈИ**

Од самог оснивања Истраживачке станице у ваљевском селу Петница 1982. године, археологија је имала важно место у овој првој независној образовној институцији у тадашњој Југославији, посвећеној иновативном неформалном образовању и професионално утемељеном подстицању младих људи заинтересованих за науку и истраживање. У ствари, сами почеци археолошког рада у Петници претходе званичном оснивању Станице и предодређени су богатим археолошким наслеђем овог краја и радовима пионира српске науке с краја XIX века. Током више од четири деценије рада, Програм археологије се развијао и мењао, концепт рада се прилагођавао актуелним стремљењима у археолошкој науци, а сам Програм је прешао дуг пут од систематских рекогносцирања и ископавања локалитета у непосредној близини Станице и ширем ваљевском крају, преко утемељења препознатљивог научно-образовног модела рада на семинарима, па све до отварања археолошке лабораторије у склопу новоизграђеног комплекса и интензивног рада на археолошкој збирци. Данас је Програм археологије у Петници место сусрета свих заинтересованих средњошколаца, студената и стручњака из области археологије и сродних јој дисциплина које настоји да пружи

простор за истраживачки рад у циљу образовања и напредовања свих актера који учествују у њему. Поред научно-образовне улоге, по којој је Програм препознатљив, важни резултати се већ деценијама постижу на пољима вршњачке едукације и промоције археологије, а о чему се до сада није говорило на адекватан начин. Овај рад има намеру да прикаже тренутна стремљења у неформалном и вршњачком образовању младих на Програму археологије у Петници, као и резултате у промоцији археологије до којих овакав модел рада може довести.

Marija Krečković Gavrilović, Fondacija Neozoik
Tamara Šarkić, Fondacija Neozoik
Dimitrije Marković, Fondacija Neozoik
Nemanja Pavlović, Fondacija Neozoik
Predrag Đerković, Fondacija Neozoik
Mila Mitrović, Fondacija Neozoik

„BEOGRAD ISPOD TEBE“: KAKO SREDNJOŠKOLCIMA PRIBLIŽITI ARHEOLOGIJU KROZ NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Komunikacija arheoloških otkrića, teorije i metoda već duže vreme u našem društvu nije na zadovoljavajućem nivou, što se ogleda kroz izraženu prisutnost pseudonaučnih i pseudoarheoloških narativa. Od senzacionalističkih medijskih interpretacija “najstarijih” otkrića, preko nezakonite upotrebe metal detektora, pa sve do zanemarivanja, ugrožavanja i čak uništavanja spomenika kulture, jasno je da postoji ozbiljan jaz između stručne zajednice i šire javnosti. U takvom kontekstu arheologija i kulturno nasleđe srednjoškolcima često postanu apstraktni i udaljeni, bez jasne percepcije njihove vrednosti. Polazeći od teorijskih okvira javne arheologije, ovaj rad razmatra potencijal neformalnog obrazovanja kao sredstva za premošćavanje ovog komunikacionog jaza. Ključne grupe su srednjoškolci, jer kroz participativnost i neformalno obrazovanje možemo formirati stavove o važnosti kulturnog nasleđa, njegovoj ulozi u našem društvu i oblicima zaštite.

Fokus ovog rada usmeren je na ulogu neformalnog obrazovanja, pre svega participativne programe, u oblasti očuvanja kulturnog nasleđa. Predstavljajući program “Beograd ispod tebe” osvrnućemo se na razvijanje kritičkog odnosa prema prošlosti i svest o značaju kulturnog nasleđa kroz aktivno učestvovanje učesnika u dijalozima, mentorskom radu i praktičnim, prijemčivim zadacima. Projekat “Beograd ispod tebe” organizovala je Fondacija Neozoik u partnerstvu sa Narodnim muzejom Srbije. Program je okupio srednjoškolce

koji su kroz petodnevni ciklus predavanja i diskusija sa stručnjacima stekli osnovna znanja o istraživanju i zaštiti kulturnog nasleđa, da bi ih potom primenili kroz praktične zadatke realizovane uz podršku vršnjačkih mentora. Ovakav model podstiče aktivno učešće, dijalog, kreativnost i razvoj kritičkog odnosa prema prošlosti. Rezultati ukazuju na visok nivo angažovanosti učesnika i na potencijal ovakvih programa da doprinesu razvoju svesti o značaju kulturnog nasleđa. Istovremeno, rad otvara pitanja održivosti, evaluacije dugoročnog uticaja i odnosa između stručnjaka i publike. Neformalno obrazovanje se pokazuje kao efikasan, ali metodološki zahtevniji alat javne arheologije, koji zahteva dalju razradu i sistematičniju primenu u praksi.

Анђела Гачевић, Завод за заштиту споменика културе Ниш
Невена Марјановић, Филозофски факултет Универзитета у Београду
Анастасија Стојановић, Филозофски факултет Универзитета у Београду

ПОПУЛАРИЗАЦИЈА АРХЕОЛОГИЈЕ У ЈАВНОМ ПРОСТОРУ: ИСКУСТВА СА ОТВОРЕНЕ РАДИОНИЦЕ

Чини се да потреба за представљањем културног наслеђа широј јавности никада није била израженија, али истовремено ни приступачнија. Савремени медији пружају бројне могућности за преношење знања, али успешно комуницирање и даље подразумева пажљиво прилагођавање садржаја различитим циљним групама. Поред мноштва изазова са којима се сусрећемо бавећи се популаризацијом археологије, током радионице одржане у добротворне сврхе на платоу Филозофског факултета у Београду у мају 2025. године, кључни изазови били су: рад са потпуно хетерогеном и непредвидивом публиком коју су чинили случајни пролазници – од млађе деце до одраслих, и припрема материјала за такву радионицу. С обзиром на то да је циљ ове акције био ширење свести о важности културног наслеђа и показивање да археологија није забавна само када су у питању велика открића, одабран је најбројнији материјал са којим се археолози на ископавањима сусрећу – уломци керамичког посуђа. Како бисмо прилагодили радионицу различитим узрастима, на штанду је било могуће реконструисати посуђе, цртати као археолог, упознати се са основама обраде керамичког материјала и значаја археолошког контекста, али и опробати се у интерпретацији материјалних остатака људске активности у прошлости. Закључно, може се рећи да, овакав тип радионица, иако није строго структуриран, свој значај показује управо у отворености и доступности, омогућавајући случајним пролазницима

различитих узраста и друштвених група да под једнаким условима учествују и стекну нова знања. Осим тога, искуство са радионице показало нам је да интересовање за културно наслеђе може да се пробуди у било ком тренутку – јер никада није ни прерано ни прекасно да се о њему учи.

Теодора Б. Бранковић, Народни музеј Пожаревац

ИНТЕРПРЕТАЦИЈСКЕ ШЕТЊЕ У КОНТЕКСТУ ВИДЉИВОСТИ ПРОШЛОСТИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА „СИМБОЛИКА СВАКОДНЕВНИХ ПРЕДМЕТА“

У контексту савремених изазова промоције и популаризације археологије, питање видљивости прошлости више није искључиво питање доступности и презентације археолошких налаза, већ способности струке да артикулише њихово значење у јавном простору. У оквиру концепта јавне археологије, комуникација постаје саставни део професионалне одговорности, а интерпретација кључни методолошки инструмент.

Полазећи од концепта јавне археологије, рад анализира интерпретацијске шетње као методолошки утемељен модел који интегрише теорију и праксу. На примеру ауторског програма „Симболика свакодневних предмета“, структурираног кроз четири феномена — кључ, фибула, висак и натпис — показује се како пажљиво конструисан наратив, избор предмета и динамика интеракције омогућавају да материјална култура постане простор активног обликовања значења. Предмети се не представљају као илустрације прошлости, већ као аналитичке тачке кроз које се разматрају друштвени односи, идентитет, знање и културно памћење.

Посебна пажња усмерена је на улогу археолога као медијатора између научног дискурса и јавног простора, као и на изазове успостављања равнотеже између научне прецизности и комуникативне приступачности. Рад аргументује да интерпретацијска шетња није секундарни, промотивни додатак истраживању, већ легитимна компонента савремене археолошке праксе.

Интерпретацијске шетње се тако позиционирају као одговор на савремене изазове видљивости прошлости: оне археологију трансформишу из праксе излагања налаза у простор дијалога и активног разумевања прошлости, чиме доприносе њеној друштвеној релевантности и јачању поверења у струку.

Tamara Šarkiћ, Fondacija Neozoik
Marija Krećković Gavrilović, Fondacija Neozoik
Dimitrije Marković, Fondacija Neozoik
Nevena Marjanović, Fondacija Neozoik
Predrag Đerković, Fondacija Neozoik
Mina Amzirkov, Fondacija Neozoik
Mila Mitrović, Fondacija Neozoik

**RUDARENJE PROŠLOSTI - PEJZAŽI BUDUĆNOSTI:
ARHEOLOŠKA MULTIDISCIPLINARNOST U
NEFORMALNOM OBRAZOVANJU**

U savremenim naučnim diskusijama ekološke teme zauzimaju sve značajnije mesto, podstičući razvoj interdisciplinarnih pristupa koji povezuju prirodne i društvene nauke. U tom okviru, arheologija pejzaža nudi važan uvid u dugoročne odnose između čoveka i životne sredine, posebno kroz proučavanje rudarskih aktivnosti u različitim istorijskim periodima. Analizom načina na koje je rudarstvo oblikovalo pejzaže u prošlosti, ova disciplina ukazuje na kontinuitet ekoloških promena koje su i danas vidljive u savremenom okruženju, ali i sve češće predmet novih istraživanja. Razumevanje ovih procesa zahteva sinergiju različitih akademskih oblasti, uključujući arheologiju, ekologiju, šumarstvo, biologiju, hemiju, hidrologiju, geologiju, ekonomiju, poljoprivredu i istoriju. Iz te potrebe proistekla je inicijativa Fondacije Neozoik da organizuje višednevni seminar pod nazivom „Rudarenje prošlosti – pejzaži budućnosti“, održan u Palati nauke u Beogradu. Seminar je okupio 30 studenata osnovnih, master i doktorskih studija sa različitih fakulteta, sa ciljem podsticanja informisanja studenta, međugeneracijske i interdisciplinarne saradnje. Tokom seminara, učesnici su slušali predavanja o uticaju rudarstva na živi svet od praistorije do srednjeg veka, kao i o savremenim ekološkim posledicama dugotrajnog eksploatiranja resursa. Poseban fokus bio je na poređenju društvenih i ekoloških aspekata rudarenja nekada i danas, čime su otvorena pitanja kontinuiteta i promena u prirodnim resursima. Rad će predstaviti rezultate seminara, sa naglaskom na značaj interdisciplinarnog pristupa u razumevanju odnosa između rudarenja, društva i životne sredine, kao i na potencijal ovakvih inicijativa u obrazovanju, umrežavanju studenata i podizanju svesti o savremenim ekološkim izazovima.

Немања Павловић, Одељење за археологију, Филозофски факултет
Анастасија Стојановић, Одељење за археологију, Филозофски факултет
Симеун Срдановић, Одељење за археологију, Филозофски факултет
Мила Митровић, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду
Борис Ранчев, Грађевинско-архитектонски факултет Универзитета у
Нишу
Југослав Пендић, Институт BioSens, Нови Сад

„НЕ САМЕЉИМО ПРОШЛОСТ“: АРХЕОЛОШКА ИНТЕР- ПРЕТАЦИЈА, МАПИРАЊЕ И ЕДУКАЦИЈА КРОЗ РЕВИТА- ЛИЗАЦИЈУ ВОДЕНИЧАРСКОГ НАСЛЕЂА У СЕНОКОСУ

Запостављање и убрзано нестајање руралног воденичарског наслеђа у планинским регионима Србије представља значајан изазов у области заштите културног пејзажа и локалне меморије. Овај проблем је посебно изражен у селима погођеним дерурализацијом, физичком деградацијом објеката и губитком традиционалних функционалних система. Село Сенокос на Старој планини представља карактеристичан пример овог процеса. У Сенокосу је некада постојала мрежа од 23 воденице дуж Воденичке реке, које су до средине 20. века чиниле основ локалне економије и друштвене организације. Данас је од тог система преостала само једна очувана воденица, док су остали објекти у различитим фазама пропадања или су у потпуности нестали. Ова ситуација отвара питање начина документовања и интерпретације фрагментарног и угроженог наслеђа.

Пројекат „Не самелјимо прошлост“, који реализују Фондација Неоик и Центар за одрживи просторни развој BalkanARHitrav, бави се овим изазовом кроз студију случаја Сенокоса. Циљ пројекта је развој интердисциплинарног и партиципативног модела документовања и интерпретације воденичарског наслеђа, који интегрише археолошке, архитектонске, етнолошке и пејзажне приступе. Методологија обухвата анализу архивских и картографских извора, теренско рекогносцирање дуж Воденичке реке, мапирање очуваних и урушених воденица, као и анализу њихових техничких и хидроинжењерских карактеристика. Примена фотограметрије и 3D моделирања омогућава дигиталну документацију и реконструкцију угрожених структура, уз теренску верификацију степена очуваности и просторних односа у оквиру културног пејзажа.

Резултати укључују дигиталну базу података, картирање воденичарског система Сенокоса и развој интерпретативних и едукативних формата кроз сарадњу са локалном заједницом и студентима различитих

дисциплина. Посебан допринос огледа се у развоју модела искуственог учења у оквиру јавне археологије. Пројекат показује да интердисциплинарни и партиципативни приступи могу допринети трансформацији уграђеног руралног наслеђа у одрживе облике културне интерпретације и друштвене употребе.

СЕСИЈА: АРХЕОЛОГИЈА И ЈАВНОСТ 2026. ГОДИНЕ У СРБИЈИ **(сесија, А. Гавриловић)**

Јован Ђајић, ЈУ Археолошки музеј „Rimski municipium“, Склани
Маја Миљевић-Ђајић, Удружење грађана Све о археологији, Београд
Срећко Живановић, Археолошки институт, Београд

СТЕЋЦИ КАО СВЕТСКА БАШТИНА: УЗРОЦИ, ОБРАСЦИ И ДРУШТВЕНИ КОНТЕКСТ ПРОПАДАЊА У ОКОЛИНИ СКЕ- ЛАНА

Стећци представљају један од најзначајнијих и најпрепознатљивијих облика средњовековног наслеђа у културном пејзажу како Босне и Херцеговине тако и ширег региона. Њихов значај потврђен је уписом на Листу светске баштине UNESCO 2016. године. Стога, пропадање ових споменика разматрамо не само као материјални, већ и као друштвено условљен процес, полазећи од стања очуваности некропола са стећцима на ширем простору Склана. Према ранијим истраживањима, на овом простору евидентирано је деветнаест некропола, углавном лоцираних дуж главних комуникационих праваца. Рекогносцирања спроведена у периоду 2024-2026. године обухватила су део познатих локалитета. Истовремено, идентификоване су и четири нове некрополе, лоциране изван главних путних комуникација. Подаци из старије литературе о степену девастације, потврђени новијим теренским увидом, показују да се овај процес наставља и у савременом периоду, што указује на његов континуитет. Анализа је заснована на студији случаја седам некропола на којима су уочени различити узроци пропадања. Поред природних фактора, посебно се издвајају антропогени утицаји: изградња инфраструктуре, механичка оштећења, секундарна употреба камена, нелегална ископавања и запуштеност, као и недовољно ефикасна примена постојећих механизма заштите. Посебна пажња усмерена је на анализу ових утицаја и локалних пракси, који се показују као пресудни фактори у стању очуваности локалитета. Уочени обрасци указују да се стање очуваности некропола може посматрати као индикатор односа између

археолошког наслеђа, институција и локалне заједнице. Пропадање стећака тако превазилази домен конзерваторског проблема и постаје питање комуникације између археологије, институција заштите, локалне заједнице и шире јавности. Рад стога отвара простор за преиспитивање улоге археологије у јавном простору и указује на потребу за активнијим моделима укључивања јавности у процесе заштите и управљања културним наслеђем.

Ана Гавриловић, Српско археолошко друштво
Орданче Петров, Македонското археолошко друштво
Ивана Грујић, ЈУ Музеј Херцеговине у Требињу

РАЗМЕНА ЗНАЊА У ОКВИРУ ПРОЈЕКТА *CROSS-BORDER HERITAGE BRIDGE*

У контексту савремених изазова заштите културне баштине, пројекат Cross-Border Heritage Bridge фокусира се на јачање капацитета институција и стручњака Западног Балкана кроз стратешку међурегионалну сарадњу. Пројекат у трајању од три месеца подржао је Фонд Западног Балкана (Western Balkans Fond), а окупља партнере из Србије, Босне и Херцеговине и Македоније (Српско археолошко друштво, Музеј Херцеговине и Македонско археолошко друштво). Иницијатива успоставља платформу за структурирану размену знања између професионалаца из Србије, Босне и Херцеговине и Северне Македоније. Основни проблем који пројекат третира јесте неједнака ефикасност правне заштите и административних процедура у региону, што директно утиче на угроженост археолошких локалитета услед нелегалних ископавања, илегалне трговине и притисака урбанизације. Пројекат ставља посебан акценат на подизање капацитета младих археолога кроз међугенерациски трансфер знања, чиме се осигурава одрживост професионалних мрежа. Коначни циљ је стварање отпорнијег система заштите кроз заједничке смернице за примену правних оквира, што води ка хармонизацији пракси на регионалном нивоу. Кључна вредност пројекта је међугенерациски пренос знања, кроз повезивање искусних стручњака и младих археолога у изградњи отпорне и будућности оријентисане регионалне заједничке праксе. Активности изградње капацитета прилагођене су локално специфичним изазовима идентификованим кроз заједнички рад свих партера, чиме се обезбеђује релевантност и преносивост знања у различитим институционалним контекстима.

Ненад Јончић, Univerza na Primorskem
Адам Црнобрња, Народни музеј Србије

ОД ПОДАТАКА ДО НАРАТИВА: ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ И ЈАВНА АРХЕОЛОГИЈА У ПРОЈЕКТУ „ИЗГУБЉЕНИ ГРАДОВИ СРБИЈЕ“

Брзе промене у медијском окружењу значајно су трансформисале однос археологије и јавности, отварајући нове могућности за дигиталну комуникацију и интерпретацију културног наслеђа. Серијали „Изгубљени градови Србије“, „Изгубљени градови Балкана“ и „Изгубљени градови – Римски лимес“ представљају континуирани развој интердисциплинарног приступа јавној археологији, који обједињује научно истраживање и савремене визуелне медије. Пројекат је усмерен на презентацију и реинтерпретацију мање познатих археолошких локалитета кроз примену напредних метода као што су LiDAR скенирање са земље и из ваздуха, батиметрију, високо прецизну аерофотограметрију, термовизија, као и савремене технике визуелизације попут Gaussian Splatting-a.

Прва сезона заснива се на примени ваздушног LiDAR скенирања и термовизије, док друга уводи терестријално LiDAR скенирање и Gaussian Splatting, проширујући аналитички оквир. У трећој сезони, методолошки приступ се додатно развија кроз интеграцију напредних техника као што су високо прецизна аерофотограметрија, батиметрија са вишеканалним сонаром, геомагнет, стварајући комплексну геопросторну документацију која се комбинује са археолошким подацима. Добијени резултати су основ за 3D реконструкције утврђења, које представљају завршну фазу визуелног наратива. На тај начин, сложени археолошки подаци, кроз аудио-визуелне формате, представљају гледаоцима цео процес археолошког рада и 3D реконструкцију као најјаснији приказ археолошког рада.

Кроз развој серијала, уочава се и еволуција наративне структуре. Док прва сезона прати два археолога уз водитеља, друга уводи водитељку, а трећа развија сложенији модел сарадње у којем археолози раде са младом археолошкињом. Овај приступ не само да приказује процес истраживања, већ и доприноси видљивости родне равноправности у археологији. Рад разматра улогу оваквих медијских приступа у оквиру домена „археологија и јавност“, посебно у контексту популарне културе, дигиталних платформи и комуникације научног знања. Посебна пажња посвећена је односу између научне веродостојности и наративне интерпретације. Пројекат „Изгубљени градови Србије“ показује да дигитално

приповедање може функционисати истовремено као истраживачки алат и средство комуникације, доприносећи приближавању археологије широј јавности и редефинисању њене улоге у савременом друштву.

Александар Ђукић, Филозофски факултет у Београду

НАРОДСКА И АКАДЕМСКА АРХЕОЛОГИЈА

Као једну од секвенци у уводним разматрањима о археолошким истраживања, аутори често наводе усмена предања о местима и локалитетима који су предмет њиховог рада. У тим предањима, римске виле постају цркве или турски ханови, српска гробља постају маџарска итд... У новије време, наративи почињу да трпе утицаје псеудонаучних теорија, што прети да деградира опште знање и дугорочно искриви поглед на сопствену културну баштину. Аутор се кроз рад са мештанима у околини Љига, Мионице, Лајковца и Лазаревца сусретао са различитим народним наративима, од којих неки нису имали упориште у чињеницама. На примеру села Ба код Љига, аутор је мештанима указивао на податке из османских дефтера о руднику гвожђа који је у овом селу активно радио од 16. до 18. века. У селу Бранчић код Љига, мештанима је указано на постојање средњовековних надгробних споменика. У селима Тодорин До, Берковац и Горњи Лајковац код Мионице, мештанима је указивано на старост сеоских гробља и њихово етничко опредељење, што је такође учињено у Доњем Лајковцу и Јабучју код Лајковца и у Барзиловици и Чибутковици код Лазаревца.

Испоставило се да код највећег броја саговорника, академско знање, поткрепљено опипљивим доказима има далеко највећи утицај на формирање става о археолошком наслеђу, остављајући далеко иза себе народна предања и псеудонаучне теорије. Академско знање је у овим случајевима брзо постајало народно. На територији општине Љиг се чак јавила иницијатива о археолошком рекогносцирању које ће бити финансирано од стране грађана. Иако далеко од нормалних околности у којима јавне установе раде свој посао, а квалификована радна снага ради у њиховим оквирима на премошћавању разлика између народске и академске археологије, ситуација у овом делу Колубарског округа указује на плодно тле за здрав развој односа археологије и јавности.

Duška Radosavljević, Klub studenata arheologije (KSA)

MIT O KOLATERALNOJ ŠTETI: DA LI JE NASLEĐE KOLATERALNA ŠTETA RATA U LIBANU

Koncept kulturnog nasleđa kao „kolateralne štete“ rata ne funkcioniše kao neutralna deskripcija, već kao ideološki aparat koji normalizuje i prikriva nasilje nad materijalnim i simboličkim osnovama društava. U savremenim konfliktima, uništavanje kulturnih dobara sve češće poprima karakter onoga što se u kritičkim studijama nasleđa označava kao „kulturno čišćenje“ i „nasleđe kao oružje“, pri čemu razaranje postaje sredstvo proizvodnje političke realnosti. Ovaj rad analizira devastaciju kulturnog nasleđa u kontekstu sukoba između Libana i Izraela tokom perioda 2023–2026. godine, insistirajući na napuštanju pojma „kolateralnosti“ kao analitički i politički neodrživog. U Libanu, razaranja u Bejrutu, kao i oštećenja lokaliteta poput Balbeka, Tira i Biblosa, ukazuju na to da kulturno nasleđe nije slučajna žrtva, već deo prostora koji se sistematski destabilizuje. Prema dostupnim podacima, od 2023. godine oštećeno je ili uništeno najmanje dvadesetak lokaliteta, uključujući i one pod formalnom zaštitom, dok stvarni obim razaranja ostaje nepoznat usled ograničenog pristupa terenu i kontinuiranih sukoba. Istovremeno, do 2026. godine ukupno 73 lokaliteta u Libanu stavljeno je pod režim „pojačane zaštite“ UNESCO-a, kroz uzastopne odluke iz 2024. i 2026. godine, što ne svedoči o efikasnosti zaštitnih mehanizama, već o razmerama njihove nedovoljnosti.

Delovanje Izraela u ovom kontekstu može se čitati unutar šireg obrasca naseljeničko-kolonijalnih praksi, u kojima kontrola teritorije podrazumeva i kontrolu nad njenim istorijskim narativima. Arheologija, konzervacija i destrukcija funkcionišu kao komplementarni alati: dok se određeni slojevi prošlosti selektivno afirmišu, drugi se brišu ili fizički uništavaju. U tom smislu, termin „kolateralna šteta“ deluje kao diskurzivni mehanizam depolitizacije koji prikriva činjenicu da je uništavanje kulturnog nasleđa često ugrađeno u same ciljeve rata. Rad stoga zagovara teorijski i politički zaokret ka razumevanju ovih procesa kao oblika strukturiranog nasilja i ključne komponente savremenih režima dominacije.

Duška Radosavljević, Klub studenata arheologije (KSA)

TOKSIČNA VEZA ARHEOLOGIJE I NASELJENIČKOG KOLONIJALIZMA: SLUČAJ SEBASTIJE

Naseljenički kolonijalizam kao teorijski okvir omogućava razumevanje arheologije ne samo kao naučne discipline, već i kao aktivnog učesnika u proizvodnji prostora, identiteta i političke moći. Ovaj rad analizira slučaj arheološkog lokaliteta Sebastia na Zapadnoj obali, kao primer načina na koji se arheološka praksa uklapa u šire kolonijalne režime upravljanja teritorijom. Sebastija se nalazi na Zapadnoj Obali, teritoriji koja je prema sporazumu iz Osla podeljena na oblasti A, B i C, pri čemu samo deo sela potpada pod ograničenu palestinsku civilnu upravu (zona B), dok se ključni arheološki lokalitet i okolno zemljište nalaze u zoni C, pod potpunom izraelskom civilnom i vojnom kontrolom. Ova fragmentacija nadležnosti omogućava asimetričan pristup arheološkim resursima: dozvole za iskopavanja, konzervaciju i turistički razvoj izdaju izraelske institucije, dok je učešće palestinskih institucija ograničeno i zavisno od izraelskog odobrenja.

Istorijski posmatrano, arheologija se kao disciplina razvija upravo u kontekstu evropskog kolonijalizma 19. veka, gde je služila mapiranju, klasifikaciji i simboličkom prisvajanju teritorija, legitimisajući imperijalne projekte kroz narative o prošlosti—funkciju koju u izmenjenom obliku zadržava i u savremenim uslovima naseljeničkog kolonijalizma. U okviru logike naseljeničkog kolonijalizma, ovakva struktura upravljanja nije neutralna administrativna podela, već mehanizam kroz koji se prostor preoblikuje, a istorija selektivno interpretira. Arheološka interpretacija Sebastije često naglašava antičku Samariju i određene istorijske slojeve koji se uklapaju u dominantne izraelske nacionalne narative, dok se dugotrajno lokalno palestinsko prisustvo i savremeni kulturni doprinos marginalizuju ili simbolički potiskuju.

Posledice ovog režima prevazilaze domen naučne interpretacije prošlosti. Palestinsko stanovništvo Sebastije suočava se sa ograničenim pristupom zemljištu, restrikcijama kretanja i otežanim razvojem lokalne infrastrukture i ekonomije zasnovane na kulturnom turizmu. Na taj način, arheologija postaje deo šire infrastrukture kontrole prostora, gde se nasleđe ne samo istražuje, već i koristi za učvršćivanje teritorijalnih odnosa moći. Ovaj slučaj pokazuje da arheologija u kontekstu naseljeničkog kolonijalizma funkcioniše kao sredstvo istovremene proizvodnje znanja i političke dominacije, pri čemu se granica između nauke i upravljanja prostorom briše.

Peđa Perić, Filozofski Fakultet, Odeljenje za arheologiju

КОМОДИФИКАЦИЈА И КОМЕРЦИЈАЛИЗАЦИЈА РИМСКОГ НАСЛЕЂА У СРБИЈИ – ЕТИЧКИ ПРОБЛЕМИ, СТРУЧНА ОДГОВОРНОСТ И ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ

Komodifikacija i komercijalizacija arheološke građe i lokaliteta obuhvataju aspekte komercijalne aktivnosti u domenu arheologije. Komodifikacija je proces kojim se kulturna baština transformiše u produkt namenjen sticanju profita, što neretko ima negativne posledice na njenu autentičnost i/ili naučnu zasnovanost. Sa druge strane, komercijalizacija kulturne baštine svodi se na sve aktivnosti sprovedene sa namerom povećavanja i/ili učvršćivanja tržišta dobara ili usluga. Širi kontekst promocije rimskog perioda na tlu Srbije obeležen je problematičnim pojedinostima, najpre idejom *genius loci* (duha tla) i narativom Srbija, zavičaj rimskih careva koji su međusobno povezani. Rimsko nasleđe se tim putem (zlo)upotrebljava kao pogodno sredstvo za uobličavanje baštinskog diskursa koji nekritički ukazuje na tobožnji prestiž našeg klasičnog nasleđa, ali i unikatnost tla na kojem živimo. Cilj ovog izlaganja jeste da ukaže na etičke probleme aktuelnih metoda koje se primenjuju pri promociji rimskog nasleđa, služeći se primerima sa Viminacijuma i Medijane. Promocija rimske kulturne baštine u Srbiji često završava u okvirima populističkih (umesto popularnih) arheologija, što može da ima dalekosežne posledice u vidu diseminacije netačnih podataka i/ili (in)direktnog podsticanja nacionalističkih tendencija. Poslednji deo izlaganja tiče se metoda promocije nasleđa koje bi, ukoliko se primene, mogle da ostanu u sferama popularne nauke bez kompromitovanja kulturne baštine i njene naučne zasnovanosti.

Мирјана Ђорђевић, Археолошки институт, Београд

АРХЕОЛОГИЈА НА ДРУШТВЕНИМ МРЕЖАМА: ПСЕУДО- НАУЧНИ НАРАТИВИ И МАНИПУЛАЦИЈА ИЗВОРИМА

Друштвене мреже представљају важан канал за популаризацију археологије, али истовремено и простор интензивног ширења псеудонаучних интерпретација археолошких налаза, култура и прошлости уопште. Као студија случаја издваја се објава на друштвеним мрежама посвећена неолитском налазу из Супске код Ћуприје, у оквиру које се недовољно контекстуализовани и произвољно интерпретирани знаци тумаче као доказ постојања раног писма. Посебна пажња посвећена је начину

представљања стручне литературе, укључујући визуелну интервенцију у репродукцији раније објављеног научног текста, чиме се ствара утисак научне потврде унапред формулисаних тврдњи. На тај начин се истраживачима приписују закључци које нису изнели, док се у јавности формира утисак постојања потврде од стране стручњака.

Анализом текстуалних и визуелних образаца уочава се да се овакви садржаји заснивају на селективном коришћењу археолошких података, произвољном тумачењу налаза, као и аргументацији ослоњеној на теорије завере и делегитимизацију стручне заједнице. Археолози се при томе представљају као актери који наводно прикривају „непожељне“ доказе, чиме се нарушава поверење јавности у научнике, научна истраживања, музејске установе и институције заштите културног наслеђа. Овај пример је само један од бројних који указује на потребу активнијег присуства археолога у дигиталном простору, јаснијег комуницирања резултата истраживања широј јавности, развоја критичке медијске писмености и систематичнијег реаговања на злоупотребе археолошког наслеђа у јавној сфери.

Срећко Живановић, Археолошки институт Београд

ПРВО СУ НАМ УЗЕЛИ ЕГИПАТ - ЈОВАНКА ЈОЛИЋ ИЗМЕЂУ АРХЕОЛОГИЈЕ И ЈАВНОСТИ

Јованка Јолић била је медијски препознатљива и контроверзна личност, чији су наступи током последњих година привукли велику пажњу јавности, пре свега путем интернет медија и друштвених мрежа. У јавним наступима бавила се различитим темама из области археологије, историје и геополитике, при чему је често износила податке који нису научно поткрепљени и блиски су теоријама завере. Њени наступи су били карактеристични по израженој критици према досадашњим научним сазнањима али и према како светским тако и домаћим политичким трендовима, што је, у многоме, довело до популаризације Јованке Јолић. Део јавности је њене ставове прихватао олако, што је карактеристично за љубитеље теорије завере, као покушај преиспитивања устаљених интерпретација историје и друштвених процеса. Упркос критикама научне заједнице, Јованка је стекла значајну популарност, где су њени јавни наступи достигали велику гледаност и ширили се путем друштвених мрежа. Феномен Јованке Јолић може се посматрати у ширем контексту савременог медијског окружења, у којем дигиталне платформе омогућа-

вају појединцима изван научне заједнице да стекну значајан друштвени утицај и обликују јавне расправе о историјским и политичким питањима.

**СЕСИЈА: СКЕЛЕТНИ ЗНАЦИ РАНОГ СТРЕСА КАО ПОКАЗАТЕЉИ
УСЛОВА ЖИВОТА И ЗДРАВЉА ЉУДИ У ПРОШЛОСТИ**
(сесија, В. Микашиновић, К. Ђукић)

Веда Микашиновић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду

**СКЕЛЕТНИ ТРАГОВИ СТРЕСА: ПОРОТИЧНЕ ЛЕЗИЈЕ
НА КРАНИЈУМУ И ИЗАЗОВИ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ У
АРХЕОЛОШКИМ ПОПУЛАЦИЈАМА**

Овај рад сумира досадашња сазнања о поротичним лезијама кранијалног скелета и разматра сложена методолошка и интерпретативна питања у њиховом проучавању. Наиме, ове лезије, које се на скелетним остацима из археолошког контекста могу уочити голим оком, представљају једно од најчешћих патолошких стања и традиционално се доводе у везу са лошијим квалитетом живота људи, а посебно деце. Креирање јасне методолошке и интерпретативне основе представља кључни предуслов за поуздану диференцијацију и дијагностику скелетних знакова болести. Међутим, кранијалне поротичне лезије праћене су значајним термилошким и интерпретативним недоумицама. У том контексту, основни проблем представља дихотомија између лезија на крову орбита и костима свода лобање, дефинисаних као поротична хиперостоза (ПХ) и *cribra orbitalia* (СО). Иако анатомски различите, ове лезије су у старијој литератури често термилошки изједначаване и интерпретиране као манифестације истог патолошког процеса, најчешће анемије, док се СО понекад интерпретира као рани облик тежих облика анемије. Додатни изазов представља природна порозност новоформиране кости у феталном и перинаталном периоду која може бити погрешно интерпретирана као патолошка промена. Иако се поротичне лезије најчешће тумаче као показатељи физиолошког стреса у детињству, њихова етиопатогенеза ипак остаје недовољно разјашњена, уз све чешће наглашавање њихове мултифакторске условљености. Досадашња истраживања не омогућавају прецизно одређивање времена њиховог настанка нити степена развијености. Ову проблематику додатно усложњавају остеолошки

парадокс и концепт адаптивне пластичности, који указују на варијабилност индивидуалних одговора на стрес. Епигенетски и развојни механизми могу обликовати адаптивне одговоре који повећавају краткорочну вероватноћу преживљавања, али са потенцијалним дугорочним последицама по здравље, нарочито у условима понављаног еколошког стреса. Додатно ограничење представља чињеница да биоантрополошки узорци обухватају искључиво умрле популације, што отежава интерпретацију присуства или одсуства лезија, као и разумевање односа између активних и залечених облика. Сходно томе, остаје отворено питање да ли различити степен развојености одражавају интензитет стреса и да ли постоји сукцесивни образац њиховог настанка и ремоделовања, укључујући идентификацију иницијалних фаза ових промена.

Ксенија Зелић Михајловић, Стоматолошки факултет, Универзитет у Београду

Наташа Пејчић, Стоматолошки факултет, Универзитет у Београду

ЛИНЕАРНА ХИПОПЛАЗИЈА ЗУБНЕ ГЛЕЂИ И *AMELOGENESIS IMPERFECTA* У АНТРОПОЛОШКОЈ ПЕРСПЕКТИВИ- ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Линеарна хипоплазија зубне глеђи (LEX) представља квантитативни развојни дефект глеђи који настаје услед привременог поремећаја активности амелобласта током развоја зуба, док је *amelogenesis imperfecta* (AI) наследни поремећај формирања глеђи који може захватити млечну и сталну дентицију. Иако хипопластични облик AI може дати сличан изглед као LEX, етиологија, распоред промена и дијагностички значај могу се разликовати. Циљ овог прегледног рада је да прикаже основне карактеристике LEX и AI, укаже на њихове сличности и разлике, и размотри њихов значај у антрополошкој и клиничкој интерпретацији развојних аномалија зуба.

Претрагом *PubMed* базе издвојени су релевантни прегледни радови и кључне студије које се односе на етиологију, клиничку слику и диференцијалну дијагнозу LEX и AI. Литература указује да је LEX најчешће повезана са деловањем локалних и системских етиолошких фактора у детињству, током развоја и минерализације зуба, укључујући инфекције, малнутриције, трауме и метаболичке поремећаје. У археологији се користи као биоархеолошки показатељ утицаја локалних и системских

током развоја зуба. AI је генетски условљен поремећај глеђи са генерализованом и често симетричном дистрибуцијом промена, при чему савремена дијагностика све више укључује генетско тестирање и прецизнију фенотипску класификацију. Такође, положај ЛЕХ на круници омогућава приближну процену узраста у коме је фактор деловао, што јој даје посебан антрополошки значај. Правилно разликовање ЛЕХ од AI има велики значај у клиничкој дијагностици и антрополошкој интерпретацији. Док ЛЕХ може указивати на утицај разних фактора током детињства, AI пре свега говори у прилог наследном поремећају развоја глеђи. Диференцијална дијагноза је зато кључна за тачно тумачење порекла и значења развојних промена на зубима.

Кристина Пенезић, Институт Биосенс, Универзитет у Новом Саду
 Марко Порчић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
 Софија Стефановић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

ФИЗИОЛОШКИ СТРЕС КОД ЖЕНА ТОКОМ НЕОЛИТА

Промена начина живота из ловачко-сакупљачког у седентарни са прелазом из мезолита у период неолита са собом је донела многе последице. Промене у начину живота, станишта и исхрани су довеле и до различитих физиолошких, епидемиолошких и демографских промена попут значајног повећања популације људи, али и повећане учесталости болести и морталитета. Ради испитивања физиолошког стреса пре и током периода неолита, применили смо метод анулације зубног цемента (Tooth Cementum Annulation – TCA) уз помоћ које се могу издвојити појединачне епизоде физиолошког стреса на зубима. Ове епизоде се тумаче као поремећаји или прекиди у метаболизму калцијума, до којих може доћи услед различитих фактора као што су трауме, промене животне средине, али и трудноће. Анализа анулације зубног цемента је примењена на узорку од 21 индивидуе из мезолита и 25 индивидуа из периода неолита са територије Централног Балкана. Почетна хипотеза је била да су индивидуе током периода неолита имале више појединачних епизода физиолошког стреса током живота, и да су жене биле те које су имале више епизода у односу на мушкарце услед трудноћа. Резултати наше анализе подржавају ову хипотезу – жене из неолитског узорка имају значајније више епизода физиолошког стреса у односу на

жене из мезолита. Ови резултати представљају још једну линију доказа у реконструкцији свакодневног живота током неолита и значајних промена које је овај период донео. Истраживање је извршено у оквиру пројекта “BIRTH: Births, mothers and babies: prehistoric fertility in the Balkans between 10000–5000 BC”, финансираног од стране Европског истраживачког савета (број 640557; руководилац Софија Стефановић).

Марија Марин, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Бојан Петровић, Медицински факултет, Универзитет у Новом Саду

Марко Порчић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Софија Стефановић, Лабораторија за биоархеологију, Одељење за археологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

МЕТАБОЛИЧКИ ПОРЕМЕЋАЈИ КОД ДЕЧЈЕ ПОПУЛАЦИЈЕ НА НЕКРОПОЛИ ОСТОЈИЋЕВО (1650–1550. П. Н. Е.): РАХИТИС И СКОРБУТ

Истраживање скелетних индикатора нутритивних дефицита и метаболичких поремећаја омогућава увид у начин живота и опште здравље популација у прошлости, иако они не представљају дефинитиван дијагностички критеријум за специфична метаболичка стања. Анемије, скорбут и рахитис су била учестала дефицитарна обољења која су могла допринети повећању морбидитета и морталитета код деце. Висока смртност деце на некрополи Остојићево током средњег бронзаног доба (1650–1550. п. н. е.) отвара значајна питања у вези са условима живота, начином исхране и обрасцима бриге о најмлађим члановима заједнице, због чега је било неопходно испитати скелетне индикаторе скорбута и рахитиса ради увида у утицај који су дефицити исхране имали на здравствени статус деце. Скелетни индикатори скорбута анализирани су на узорку од 47, а рахитиса на узорку од 51 субадултне индивидуе узраста од перинаталног периода до 20 година старости. Како би се испитало које су групе биле најизложеније стресу током раста и развоја, анализирани су разлике у преваленци скелетних индикатора између дечака и девојчица, као и у оквиру различитих узрасних група. Спроведена анализа указала је на високу фреквентност скелетних индикатора рахитиса (13.73 %) и скорбута (55.3 %) у испитаном узорку, што указује на потенцијалне нутритивне дефиците и неповољне услове живота који су могли утицали на здравствени статус деце.

Jelena Marković, Laboratorija za bioarheologiju, Odeljenje za arheologiju,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Marija Krečković Gavrilović, Laboratorija za bioarheologiju, Odeljenje za
arheologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Mina Amzirkov, Laboratorija za bioarheologiju, Odeljenje za arheologiju,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Marko Porčić, Laboratorija za bioarheologiju, Odeljenje za arheologiju,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Sofija Stefanović, Laboratorija za bioarheologiju, Odeljenje za arheologiju,
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

SIGNALI STRESA: KOMBINOVANI PRISTUP ANALIZE DUŽINE DOJENJA, HIPOPLAZIJE ZUBNE GLEĐI I HARISOVIH LINIJA KOD DEČAKA I DEVOJAČICA SA NEKROPOLE MOKRIN (2100- 1800 PNE)

Period ranog razvitka i razvoja dece može značajno definisati život individue koja je doživela odraslu dob i uticati na mortalitet i morbiditet u okviru zajednice. Jedan od ključnih procesa koji se dešavaju u ovom periodu ranog detinjstva je i postepeni prestanak dojenja, koji predstavlja vrlo važan period za razvoj dece. Ovaj proces, koji varira u zavisnosti od društvenih i kulturnih normi, je biološki rizičan za decu budući da se njihovi imuni sistemi tek razvijaju i da su deca zbog toga u ovom periodu podložnija infekcijama. Pored toga, stresne epizode koje deca prežive tokom detinjstva, između ostalog i prilikom odbijanja od dojenja ostaju trajno zapisane na kostima i zubima, tako da se mogu proučavati i na skeletima odraslih individua, putem analize nespecifičnih markera stresa kao što su hipoplazija zubne gleđi i Harisove linije.

Primarni cilj ovog rada je da se poređenjem rezultata izotopskih analiza i markera nespecifičnog stresa utvrdi da li postoji korelacija između trenutka odbijanja od dojenja i nastanka markera stresa. Analiza stabilnih izotopa ugljenika i azota i hipoplazije zubne gleđi (LEH) primenjena je kod devojčica i dečaka sa nekropole Mokrin (2100-1800. p.n.e.), dok su kod odraslih individua sa iste nekropole analizirane LEH i Harisove linije. Ovakav pristup kombinovanja različitih signala stresa pružiće nam nov i širi pogled na detinjstvo i stres kojem su deca bila izložena u bronzanom dobu, na teritoriji današnje Srbije.

Mario Novak, Centar za primijenjenu bioantropologiju,
Institut za antropologiju, Zagreb

Mario Carić, Centar za primijenjenu bioantropologiju,
Institut za antropologiju, Zagreb

Miran Čoklo, Centar za primijenjenu bioantropologiju,
Institut za antropologiju, Zagreb

Antonija Jonjić, Centar za primijenjenu bioantropologiju,
Institut za antropologiju, Zagreb

Anna, J. Osterholtz, Department of Anthropology and Middle Eastern
Cultures, Mississippi State University, Starkville, MS, SAD

TROVANJE OLOVOM KAO POTENCIJALNI FAKTOR LOŠEG ZDRAVLJA DJECE U RIMSKOJ PROVINCIJI DALMACIJI

Višestruke negativne posljedice dugotrajne izloženosti olovu danas su dobro poznate: smanjena plodnost, povišene stope pobačaja, zastoj u procesu rasta i povišene učestalosti određenih patoloških promjena. Glavni cilj prezentacije je predstaviti rezultate analize trovanja olovom provedene na više arheoloških lokaliteta područja rimske provincije Dalmacije. Željeli smo utvrditi postoji li pozitivna korelacija između povišenih količina olova u caklini zuba analiziranih osoba i lošeg zdravlja djece koje se očituje u povišenim učestalostima patoloških promjena kao što su cribra orbitalia/porotična hiperostoza, periostitis, skorbut i rahitis.

Analizirano je 130 kostura iz devet nalazišta: bioarheološka analiza fokusirala se na dob u trenutku smrti i patološke promjene, a kemijskom analizom pokušala se utvrditi količina olova pohranjena u primarnoj jezgri zubne cakline. Prosječne vrijednosti olova po nalazištu daleko premašuju 1 ppm, što predstavlja vrijednost koja se smatra opasnom po zdravlje. Osobe s povišenim vrijednostima olova (više od 1 ppm) s područja provincije Dalmacije živjele su kraće od osoba s nižim vrijednostima. Uz to, osobe s povišenim vrijednostima olova pokazuju povišene učestalosti patologija kao što su cribra orbitalia/porotična hiperostoza, periostitis i skorbut što potvrđuje da je trovanje olovom negativno utjecalo na zdravlje djece tijekom antike na području Dalmacije.

Marija D. Marić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
Ksenija Đukić, Biološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Mario Novak, Institut za antropologiju, Zagreb

OD GLADI DO SOLIDARNOSTI: SKELETNI MARKERI RANOG STRESA KAO INDIKATORI “ZAJEDNICE BRIGE” U PERIODU SEOBE NARODA. STUDIJA SLUČAJA NEKROPOLE KORMADIN U JAKOVU

Fiziološki stres u ranom detinjstvu ostavlja prepoznatljive skeletne markere poput *cribra orbitalia*, linearne hipoplazije gleđi i periapikalnih promena, koje se tumače kao indikatori teških uslova života. Na nekropoli Kormadin u Jakovu, bioantropološka analiza je otkrila totalnu prevalenciju ovih markera kod dece, uz konkretne dokaze dugotrajne nege poput zaraslih impresivnih trauma i izlečenih hroničnih infekcija. Pored toga, na lobanji br. 17 identifikovana je i veštačka kranijalna deformacija kao trajna, kulturna etiketa identiteta ženske osobe starije od 50 godina.

Ovi skeletni markeri dobijaju punu vrednost tek u kombinaciji sa arheološkim podacima o organizaciji nekropole i tretmanu tela pokojnika, rezultatima analize drevne DNK i preciznim definisanjem hronologije nekropole. Sintezom rezultata ovog multidisciplinarnog pristupa pokazali smo da „gepidska“ zajednica s Kormadina koristi kulturne prakse kao strategiju za ostvarivanje društvene kohezije u kriznim migracionim okolnostima Seobe naroda. Iz svega navedenog proizilazi da populaciju sahranjenu na Kormadinu, ne posmatramo više kao homogeno “pleme”, već „zajednicu brige“ (*community of care*; Tilley 2015), koja kroz kulturne prakse, solidarnost i vidljive simbole pripadnosti okuplja genetski raznorodne pojedince. Bioantropološki podaci time postaju empirijski temelj za dekonstrukciju tradicionalnih esencijalističkih atribucija etničkih identiteta, pokazujući kako stres nije samo medicinski fenomen, već katalizator društvene i kulturne mobilizacije.

Драгана Вуловић, Археолошки институт, Београд

CRIBRA ORBITALIA KAO INDIKATOR SUBADULTNOG STRESA NA PRIMERU SREDŃOVEKOVNIH POPULACIJA

Скелетни остаци деце пружају обиље информација о њиховом физичком и друштвеном животу, одрастању, расту и развоју, исхрани и дужини живота, као и о социјалним и економским факторима који могу утицати на појаву болести у различитим узрастима. Деца су подложна

различитим метаболичким стресовима, изазваним факторима као што су паразитске инфекције, заразне болести и неадекватна исхрана, који могу оставити трајне трагове на скелетном материјалу. Једна од манифестација оваквог стреса најчешће се испољава у виду поротичних лезија на крововима орбита (*cribra orbitalia*). *Cribra orbitalia* се доводи у везу са поремећајима као што су недостатак гвожђа у исхрани, лош квалитет исхране, паразитске инфекције, недостатак витамина Б12 и фолата, маларија, рахитис, генетске анемије и скорбут, као и нехигијенски услови живота, неадекватан начин припреме хране, као и исхрана богата фитатима који спречавају апсорпцију гвожђа. Чак и када је исхрана нутритивно адекватна, уколико дете пати од паразитских, гастроинтестиналних или других инфекција, апсорпција витамина може бити смањена. Све наведено доводи до анемије и опште слабости организма, када и обичне прехладе и вируси могу бити опасни по живот. У презентацији ће бити приказана учесталост *cribra orbitaliae* у средњовековним популацијама, с циљем реконструкције здравља и услова живота у испитиваном периоду. Посебна пажња ће бити усмерена на коегзистенцију *cribra orbitaliae* са метаболичким обољењима и другим индикаторима субадултног стреса.

Ксенија Ђукић, Биолошки факултет, Универзитет у Београду

ПОРОТИЧНА ХИПЕРОСТОЗА У БИОКУЛТУРНОМ КОНТЕКСТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ МОНАШКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ: НЕКРОПОЛА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦА

У овом раду представљени су резултати анализе поротичне хиперостозе на скелетном материјалу са монашке некрополе Манастира Студеница. Поротична хиперостоза се дефинише као појава ситних, порозних лезија на теменим и потиљачним костима лобање, насталим услед експанзије диплоичног слоја кости. У савременој биоархеолошкој интерпретацији посматра се као неспецифичан индикатор здравственог стреса, односно резултат сложене интеракције нутритивних дефицита, инфективних обољења и општих животних услова. Током 2022. године, у порти манастирског комплекса, спроведена су заштитна археолошка истраживања којима је откривено 66 гробова датованих у период од 14. до 17. века, при чему су издвојена четири хоризонта сахрањивања. Биоантрополошка анализа хуманог остеолошког материјала обухватила је укупно 87 индивидуа, од којих је 56 мушкараца, 3 жене, док се за 28 индивидуа пол није могао поуздано утврдити. У погледу старосне структу-

ре, пет индивидуа припада категорији дечијег узраста, једна индивидуа је класификована као адолесцент, док је преостали део узорка сврстан у категорију одраслих индивидуа.

Поротична хиперостоза је евидентирана код 32% укупног узорка, са варијацијама у степену изражености, од благих облика порозности до тежих форми које карактеришу изражене лезије и формирање нове кости. Уочене су разлике у учесталости између хоризоната сахрањивања: највише вредности забележене су четвртом (40%) и првом хоризонту (36%), нижа заступљеност је у трећем (27%), док у другом хоризонту сахрањивања поротична хиперостоза није евидентирана. У поређењу са подацима са других средњовековних некропола са територије Србије, укупна заступљеност у овом узорку је значајно већа. Ови резултати указују на повишен ниво здравственог стреса у испитиваној популацији, који се може довести у везу са сложенom интеракцијом нутритивних фактора, болести и специфичности монашког начина живота. Уочене разлике између хоризоната додатно сугеришу да здравствене прилике нису биле статичне, већ су се мењале током времена. У целини, налази наглашавају потребу да се поротична хиперостоза тумачи у ширем биокултурном и хронолошком контексту, а не као последица јединственог етиолошког фактора.

**СЕСИЈА: ИНОВАТИВНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ ДАЉИНСКЕ ДЕТЕКЦИЈЕ
У АРХЕОЛОГИЈИ: САТЕЛИТСКИ СНИМЦИ, ЛИДАР, ТЕРМАЛНА
КАМЕРА, МУЛТИСПЕКТРАЛНА КАМЕРА, 3D ФОТОГРАМЕТРИЈА,
NEPФ И GASUSSIAN SPLATting**
(сесија, Н. Јончић)

Адам Н. Црнобрња, Народни музеј Србије
Ненад Јончић, Univerza na Primorskem

**ПРИМЕНА LiDAR СНИМАЊА У МОНИТОРИНГУ
АРХЕОЛОШКОГ НАСЛЕЂА: ПРИМЕР РИМСКИХ РУДНИКА
НА КОСМАЈУ**

Подручје на коме се налази комплекс римских рудника сребра и олова на Космају (атари села Стоник, Бабе и Губеревац) највећим делом је прекривено шумом. Народни музеј Србије је археолошка истраживања на том простору обновио 2015. године спровођењем ревизионих археолошких рекогносцирања. Већ на самом почетку уочен је изузетно велики обим активности “дивљих трагача”. У наредним годинама лоциран

је и картиран велики број таквих ископа различитих величина. Зреле шуме лишћара, углавном букве, брзо стварају шумску стељу која знатно отежава уочавање не само артифицијелних структура испод површине, већ и рецентних укопа “дивљих трагача”. Народни музеј Србије је прво снимање централне зоне римских рудника на Космају обавио 2019. године. На тај начин добијени резултати омогућили су јасно препознавање габарита и унутрашње структуре римског кастела, иначе обраслог у густој вегетацији, али и бројних локација на којима су вршена неовлашћена археолошка истраживања. Снимање LiDAR методом подручја римског кастела и његове непосредне околине поново је извршено 2023. године. Тада су уочена и нека нова оштећења настала противзаконитим деловањем, али и промене које су настале на површини самим протоком времена. Прецизна мерења која је могуће обавити на основу резултата LiDAR снимања омогућила су и јасније сагледавање процеса који доводе до смањења могућности уочавања археолошких индикатора приликом теренских обилазака (рекогносцирања), као и уочавања незаконитих активности након само четири године. У излагању ће детаљније бити размотрене и даље активности на очувању археолошког наслеђа које се могу предузети на основу сазнања добијених анализом LiDAR снимака истог терена, који су начињени у различитим периодима

Мирослав Кочић, Центар за археологију “Драгослав Срејовић” Универзитета у Крагујевцу

Неда Мирковић-Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика културе Суботица

Мирослав Марић, Балканолошки институт САНУ

Стефан Тодоровић, Крагујевац

Душан Пауновић, Јагодина

Ана Кочић, Центар за археологију “Драгослав Срејовић” Универзитета у Крагујевцу

Марија Каличанин-Крстић, Центар за археологију “Драгослав Срејовић” Универзитета у Крагујевцу

УПОТРЕБА СПРЕГНУТИХ МЕТОДА НА ИСТРАЖИВАЊУ ЛОКАЛИТЕТА 222 У КАЊИЖИ

Услед потреба планирања ширења површинског копа компаније Wienerberger у Кањижи, спроведена су детаљна археолошка истраживања на простору будућих експлоатационих поља. Ранијим рекогносцирањима Међуопштинског завода за заштиту споменика културе Су-

ботица на овом подручју утврђено је присуство археолошких налаза из више периода, са доминацијом материјала сарматске културе и мањим бројем остатака из металних доба. Током 2026. године реализована су заједничка истраживања Међуопштинског завода за заштиту споменика културе Суботица и Центра за археологију „Драгослав Срејовић“ Универзитета у Крагујевцу. Због велике површине локалитета примењена је фаза, претежно неинвазивна методологија која омогућава максималну заштиту археолошког наслеђа уз истовремено прикупљање висококвалитетних података. Прва фаза обухватила је систематско површинско рекогносцирање са прецизним GNSS/GPS мапирањем свих артефаката унутар правилне мреже квадрата 50×50 метара. Након анализе густине и хронолошке периодизације покретног материјала, израђен је оптимални план геофизичких истраживања. Коришћена је флуксгејт магнетометрија – потпуно неинвазивна метода која је омогућила детекцију подземних структура на великој површини без нарушавања интегритета археолошких слојева. Геофизички резултати су потом верификовани минимално инвазивним поступцима – циљаном каротажом и ограниченим тест-сондажама на одабраним локацијама. Овакав интегративни приступ омогућио је добијање једног од ретких примера свеобухватног сагледавања просторне организације готово комплетног сарматског насеља и некрополе на подручју Србије. Такође, у току је интеграција и примена алгоритамских модела и ГИС алата за 3D визуелизацију и интерпретацију података, што ће знатно олакшати презентацију резултата широј јавности и планирање будућих мера заштите и научног публиковања.

Момир Митровић, дипл.инж.геод., Предузеће за геоматику MapSoft
д.о.о., Београд

Игор Недељковић дипл.инж.геод., Предузеће за геоматику MapSoft
д.о.о., Београд

ДУНАВ ИСПОД ПОВРШИНЕ: MULTIBEAM БАТИМЕТРИЈА КАО ПОДРШКА АРХЕОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

Савремене технологије просторног снимања и интерпретације података отварају нове могућности за истраживање, документовање и тумачење археолошког наслеђа, укључујући и речне и приобалне просторе. Да би се њихов потенцијал у потпуности искористио, неопходна је интеграција различитих научних и стручних дисциплина, од геодезије,

хидрографије и даљинске детекције, до археологије, хидрологије, геоморфологије и заштите културног наслеђа. У том контексту, multibeam батиметријска мерења представљају значајан алат за систематско документовање подводног рељефа и идентификацију структура које могу имати археолошки, историјски или културни значај. У презентацији ће бити приказане могућности примене multibeam сонара у археолошким истраживањима, на примеру пројекта „Дунав–Сава“, у оквиру којег се прикупљају високопрецизни просторни подаци дуж деоница Дунава и Саве у Републици Србији. Посебан значај пројекта огледа се у комбиновању више метода снимања: батиметрије, LiDAR снимања из ваздуха и мобилног мапирања приобаља са чамца, чиме се обезбеђује целовитији увид у речно корито, обалне зоне и објекте од значаја. Овакав приступ омогућава да се подаци прикупљени за потребе хидротехничких и пловидбених анализа користе и као вредан извор информација за археолошку интерпретацију простора. У уводном делу биће дат кратак преглед досадашњих пројеката компаније МапСофт у области археологије, документовања културног наслеђа и заштите споменика културе. Затим ће бити објашњен принцип рада батиметријског система заснованог на multibeam сонару, укључујући прикупљање, позиционирање, обраду и интерпретацију података, као и предности у односу на класичне хидрографске поступке. Кроз примере са Дунава биће приказано како multibeam батиметрија доприноси идентификацији, анализи и визуелизацији подводних и приобалних археолошких локалитета, попут остатака Трајановог моста, зоне Трајанове табле, потопљеног острва Ада Кале и других регистрованих морфолошких и антропогених облика. Резултати указују на значајан потенцијал интеграције хидрографских, геодетских и археолошких приступа у очувању културног наслеђа, планирању будућих истраживања и изради дигиталне документације археолошки значајних локалитета.

Ксенија Зелић Михајловић, Стоматолошки факултет Универзитета у Београду

Ксенија Ђукић, Биолошки факултет Универзитета у Београду
Веда Микашиновић, Биолошки факултет Универзитета у Београду
Даница Поповић Антић, Стоматолошки факултет Универзитета у Београду

Аида Селманагић, Стоматолошки факултет Универзитета у Сарајеву
Роберто Камеријере, Лабораторија за антропологију, Универзитета у Мацерати

ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА У ДЕНТАЛНОЈ ПРОЦЕНИ СТАРОСТИ: НОВИ ПРИСТУПИ У БИОАРХЕОЛОШКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА

Одређивање старости индивидуа у археолошким популацијама представља један од кључних корака у биоархеолошкој анализи. Међу стандардно примењиваним методама, посебно код млађих индивидуа, процена старости на основу денталног развоја сматра се једном од најпоузданијих и најпрецизнијих, јер омогућава релативно уске старосне интервале и има значајну примену у палеоепидемиолошким и популационим истраживањима. Са друге стране, процена старости код одраслих индивидуа и даље представља значајан методолошки изазов, будући да постојеће методе карактеришу висок степен варијабилности и широки интервали старосне процене, што ограничава њихову прецизност и применљивост у даљим анализама, нарочито код старијих особа. У том контексту, циљ овог рада је да представи унапређену методологију процене биолошке старости засновану на анализи денталног статуса уз примену алгоритама вештачке интелигенције. Овај приступ има за циљ да превазиђе ограничења традиционалних метода кроз повећање прецизности, репродукцибилности и степена стандардизације старосних процена, омогућавајући анализу сложених образаца промена на зубима који су посебно значајни код одраслих индивидуа. Дугорочно, примена оваквих метода има потенцијал да допринесе успостављању шире прихваћених стандарда у денталној процени старости. Интеграција вештачке интелигенције у биоархеолошка истраживања може значајно унапредити анализу хуманог остеоолошког материјала и проширити могућности интерпретације демографских и биолошких карактеристика прошлих популација.

Александар Тасић, Завод за заштиту споменика културе Ниш
Душан Обрадовић, Ариље
Филип Савић, Зајечар

RTK SLAM ТЕХНОЛОГИЈА У АРХЕОЛОГИЈИ: ПРИНЦИП РАДА И ПРВИ РЕЗУЛТАТИ ПРИМЕНЕ У СРБИЈИ

RTK SLAM технологија, иако већ присутна у другим областима, по први пут налази примену у археолошким истраживањима у Србији. Заснива се на интеграцији RTK (Real-Time Kinematic) позиционирања и SLAM (Simultaneous Localization and Mapping) алгоритама, што омогућава истовремену локализацију и мапирање простора уз високу прецизност. Анализом ће бити обухваћене техничке карактеристике LiDAR сензора, принципи фузије података између инерцијалних мерних јединица (IMU) и визуелних сензора, као и упоредна процена тачности RTK SLAM система у односу на традиционалне методе, попут тоталних станица и статичког ласерског скенирања. Резултати показују да мобилно мапирање може убрзати теренски рад и до седам пута, уз задржавање центиметарске прецизности неопходне за анализу структурне стабилности и израду високо прецизних дигиталних модела. Примена на археолошким локалитетима у Србији показала је високу ефикасност у условима обимних заштитних истраживања и комплексних теренских ситуација. Добијени резултати указују да RTK SLAM не служи само као алат за визуелизацију, већ као кључни извор метаподатака који повезује макротопографију пејзажа са микро детаљима архитектонских остатака у оквиру јединственог референтног система.

Ненад Јончић, Univerza na Primorskem

ДА ЛИ СУ МОБИЛНИ ПАМЕТНИ УРЕЂАЈИ И ДАЉЕ РЕЛЕВАНТАН ИЗБОР ЗА АРХЕОЛОШКУ ДОКУМЕНТАЦИЈУ И ПРЕЗЕНТАЦИЈУ?

Интеграција LiDAR технологије у мобилне паметне уређаје 2020. године покренула је парадигматску промену у теренској археолошкој пракси. Првобитни ентузијазам био је оправдан могућношћу брзе и релативно прецизне израде 3Д модела археолошких контекста и покретних налаза директно на локалитету. Међутим, након вишегодишње интензивне примене, а у контексту експоненцијалног развоја хардвера

и софтвера, намеће се потреба за критичком ревизијом оправданости њихове даље доминантне употребе. Овај рад анализира тренутне капацитете мобилних телефона и таблета у професионалном радном току, супротстављајући их новонасталим специјализованим уређајима и напредним методама процесуирања података. Кроз компаративну евалуацију истражујемо да ли сензори мобилних уређаја и даље нуде оптималан баланс између неопходне теренске брзине и научне прецизности, те у којој мери могу да испрате савремене фотограметријске технике и иновативне приступе попут *3D Gaussian Splatting*-а. Посебан фокус стављен је на питање да ли мобилне платформе успешно прате актуелне технолошке трендове или губе трку са наменским решењима која нуде супериорну густину тачака и виши квалитет текстура. Рад закључује преиспитивањем улоге мобилних уређаја у савременој археологији: да ли они остају примарни алат за теренско документовање или се њихова функција помера ка сфери брзе презентације и прелиминарне визуелизације, док се за финалну научну документацију дефинитивно захтева виши технолошки ниво.

Milena Rakovac Jončić, Digital Heritage Solutions, Omoljica
Miroslav Kočić, Centar za arheologiju "Dragoslav Sreјović", Univerziteta u Kragujevcu

SKRIVENO U BANATSKOЈ RAVNICI – IZMEĐU OKA I PIKSELA: UTRINA, PANČEVO

U okviru ovog rada biće detaljno predstavljeni rezultati primene različitih savremenih nedestruktivnih metoda korišćenih u istraživanju do sada neregistrovanog arheološkog lokaliteta u južnom Banatu, smeštenog na potesu Utrina, u ataru sela Banatski Brestovac. Iako je leva obala vodotoka Ponjaviце u dostupnoj stručnoj arheološkoј literaturi, kao i u dosadašnјoj zvaničnoј arheološkoј mapi Banata, veoma detaljno dokumentovana i prepoznata kao zona sa izrazito visokom koncentracijom značajnih lokaliteta, specifičan i usredsređen pogled na njenu desnu obalu doneo je nova saznanja. Upravo je taj fokus, uz primenu savremenih metoda daljinske detekcije, ukazao na postojanje do sada potpuno neprepoznatih i neevidentiranih struktura u ovom delu ravnice. Kao rezultat dugotrajnih i preciznih analiza satelitskih snimaka, a potom i naknadne primene čitavog spektra savremenih tehnologija daljinske detekcije i nedestruktivnih metoda arheološke prospekcije, na pomenu tom potesu identifikovano je potencijalno megautvrđenje. Na osnovu morfo-

loških odlika, lokalitet se najverovatnije može preliminarno datovati u period bronzanog doba, a njegove dimenzije su imponantne i zahvataju površinu od približno 25 hektara. U okviru sprovedenih istraživanja korišćeni su LiDAR, termalna kamera i geomagnetometrija što je omogućilo mapiranje složenih sistema rovova. Ovi tragovi su, usled decenijskih intenzivnih poljoprivrednih radova i dubokog oranja na ovom prostoru, gotovo u potpunosti nivelisani na samoj površini terena, te su kao takvi ostali potpuno “nevidljivi” za tradicionalne metode terenskog pregleda. Ovaj primer na najbolji način demonstrira kako savremena tehnologija, u neraskidivoj kombinaciji sa analizom arheološkog pejzaža, može značajno dopuniti i proširiti postojeću naučnu sliku o arheološkoj topografiji južnog Banata. Dobijeni rezultati sa potesa Utrina ne samo da menjaju mapu ovog kraja, već otvaraju i brojna nova pitanja o međusobnom odnosu naselja sa obe strane Ponjave i ukazuju na potrebu za daljom zaštitom i istraživanjem ovog novootkrivenog lokaliteta u ovom delu južnog Banata.

Драган Б. Јовановић, Градски музеј Вршац
Ивана Пантовић, Градски музеј Вршац
Мирослав Кочић, Центар за Археологију “Драгослав Срејовић” Уни-
верзитета у Крагујевцу
Милена Раковац-Јончић, Digital Heritage Solutions
Лана Јовановић, Вршац

ИНТЕГРАЦИЈА АИ И ДАЉИНСКИХ МЕТОДА У АРХЕОЛОШКОЈ ПРОСПЕКЦИЈИ: ПРИМЕР ТУМУЛА И НАСЕЉА СРЕДЊЕГ БРОНЗАНОГ ДОБА У ОКОЛИНИ ВРШЦА

Овај рад представља резултате систематске археолошке проспекције у околини Вршца, са посебним акцентом на идентификацију и анализу праисторијских тумула и реконструкцију мреже насеља средњег бронзаног доба. Истраживање је засновано на интеграцији различитих метода теренске проспекције, укључујући класичне површинске прегледе, аерофотограметрију, анализу сателитских снимака и геофизичка магнетометријска снимања, чиме је омогућен мултидисциплинарни увид у просторну организацију праисторијског пејзажа. Посебан допринос рада огледа се у примени иновативних технологија и њиховом повезивању са алатима заснованим на вештачкој интелигенцији. Употреба машинског учења у обради даљински прикупљених података омогућила је

аутоматизовано препознавање аномалија и потенцијалних археолошких структура, значајно убрзавајући процес интерпретације. Даље, применом 3D фотограметрије, као и експерименталних техника попут Neural Radiance Fields (NeRF) и Gaussian splatting, креирани су високо детаљни и фотореалистични модели тумула, који омогућавају нове нивое анализе и презентације археолошких података.

Комбиновањем површинских и под-површинских метода, истраживање је показало да земљане хумке као старији елемент, али и новооткривена мрежа насеља средњег бронзаног доба, иако хронолошки раздвојени, чине јединствену целину у склопу културног пејзажа. Интеграција различитих извора података у јединствени дигитални модел омогућила је холистички приступ у тумачењу простора. Овај рад истиче потенцијал мултимодалних и AI-подржаних метода у савременој археологији, али и указује на изазове као што су интероперабилност података, потреба за стандардизацијом и критичка евалуација алгоритамских резултата.

Горан Гојић, Vekom
Марко Пантић, Vekom
Огњен Здравковић, Vekom

ИНТЕГРАЦИЈА ЛАСЕРСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ У ФУНКЦИЈИ ЗАШТИТЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА

Савремена заштита културног наслеђа захтева примену прецизних и ефикасних метода геопросторне документације, при чему интеграција LiDAR технологије и фотограметрије представља један од кључних приступа. Овај рад анализира могућности и предности комбиноване примене ваздушног LiDAR скенирања, фотограметрије и терестријалног ласерског скенирања у контексту израде високо прецизних 3D модела. Ваздушни системи, попут WingtraOne GEN II (Wingtra) платформе, омогућавају брзу аквизицију података на великим површинама, уз апсолутну тачност у распону од 3 до 5 cm (уз RTK/PPK корекцију). Поред тога, фотограметрија обезбеђује висок ниво детаља и текстуалну веродостојност модела. Са друге стране, терестријално ласерско скенирање, уз примену Leica BLK360 уређаја, омогућава изузетну геометријску прецизност, достижући тачност од неколико милиметара, што је од пресудног значаја за анализу архитектонских елемената и стања конструкција. Кључна предност оваквог приступа огледа се у синергији

података. Ваздушни LiDAR обезбеђује просторни контекст и брзину, фотограметрија доприноси визуелном квалитету, док терестријални LiDAR омогућава детаљну и поуздану документацију. Интеграцијом ових извора добија се свеобухватан, мултирезолутивни 3D модел, погодан за архитектонску анализу, конзерваторске интервенције и дугорочни мониторинг. Резултати показују да комбинована примена ових технологија значајно унапређује квалитет, тачност и употребну вредност дигиталне документације, чиме се постављају нови стандарди у области заштите и управљања културним наслеђем.

Ненад Јончић, Univerza na Primorskem
Адам Црнобрња, Народни музеј Србије

МЕТОДЕ ДАЉИНСКЕ ДЕТЕКЦИЈЕ У ДИГИТАЛНОЈ АРХЕОЛОГИЈИ: ОД ПОДАТАКА ДО ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ У ПРОЈЕКТУ „ИЗГУБЉЕНИ ГРАДОВИ“

Применом интегрисаних метода неинвазивног истраживања и савремене даљинске детекције успоставља се нови оквир за идентификацију, документовање и реконструкцију археолошког наслеђа на простору Србије и Балкана. У оквиру пројекта „Изгубљени градови“, овај приступ се заснива на синергији технологија које омогућавају детекцију антропогених структура у сложеним и тешко доступним окружењима. Методолошки развој обухвата интеграцију ваздушног LiDAR скенирања и термовизије, терестријалног ласерског скенирања, као и напредних техника визуелизације попут Gaussian Splatting-a. Увођењем батиметрије са вишеканалним сонаром, геомагнетних истраживања и високопрецизне аерофотограметрије и LiDAR-a формира се комплексна, вишеслојна геопросторна документација. Ови подаци не представљају само запис стања, већ аналитички оквир за разумевање просторних односа и организације археолошког пејзажа. У складу са савременим приступима дигиталној археологији, подаци добијени даљинском детекцијом тумаче се као технолошки посредовани конструкти знања. Њихова интеграција у 3D реконструкције представља средство интерпретације, које се додатно ослања на археолошку документацију и историјске изворе, чиме се формира поуздан интерпретативни оквир. Комбинована примена ових метода значајно унапређује поузданост истраживања и поставља нове стандарде у дигиталној документацији, уз истовремено јачање едукативног и јавног потенцијала културног наслеђа.

Неда Мирковић Марић, Међуопштински завод за заштиту споменика
културе Суботица
Мирослав Марић, Балкански институт
Ненад Јончић, Univerza na Primorskem

ПРЕВЕНТИВНА АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ТРАСИ У-КРАКА; МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП

Током 2026. године спроведена су превентивна археолошка истраживања на траси друге траке обилазнице У-крака, аутопут Е75, деоница гранични прелаз Келебија - петља Суботица југ у пуном профилу. Истраживања су обухватила више техника даљинске детекције, геофизичка снимања, површинску проспекцију, геоархеолошка испитивања и ископавања тест сонди. У презентацији ћемо се фокусирати на анализу резултата добијених применом ЛИДАР-а, термалне камере и геомагнетних истраживања на специфичном терену северне Бачке. Биће приказани и коначни резултати провере овако добијених података истраживањима тест сонди на индикованим локацијама.

Марија Каличанин-Крстић, Завод за заштиту споменика културе Крагујевац
Мирослав Кочић, Центар за археологију „Драгослав Срејовић“ Универзитета у Крагујевцу
Тим Прве крагујевачке гимназије: Катарина Вељковић, Ана Стојановић, Јована Илијевски, Растко Андрејевић и Луна Стојановић.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ПРОЈЕКТА ТИМА ПРВЕ КРАГУЈЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ – AION

У оквиру такмичења *FIRST LEGO League* и овогодишње теме *Unearthed*, везане за роботiku, археологију и иновације, тим Прве крагујевачке гимназије – *AION* се пласирао на светско првенство које ће се одржати у Америци. Тим *AION* је развио систем који чине два лица исте иновације. Први део система је *AION VR* апликација. Она служи као дигитални асистент археолозима на самом локалитету. Археолог на терену фотографише артефакт, а вештачка интелигенција интегрисана у апликацију проверава да ли тај предмет постоји у бази. Ако предмет постоји, археолог одмах добија његов детаљан опис. Ако га нема, археолог га додаје у систем, где се након провере стручног тима верификује и

трајно се додаје у базу. У апликацији је фокус стављен на новчиће јер су због ситних детаља, истрошености и оштећења међу најтежим за препознавање. Други део *AION* система је *Minecraft* свет о археолошком локалитету винчанске културе Гривац. У виртуелном простору представљени су артефакти који су пронађени на локалитету током дугогодишњих истраживања. Кроз свет игрице играче воде археолози који су учествовали у истраживањима овог локалитета. Игра је осмишљена као *escape room* – играч решава загонетке, прикупља предмете и кроз интеракцију истражује и упознаје богато археолошко наслеђе.

СПИСАК ORCID ИНДИКАТОРА

Алексић Александар 0009-0000-6047-9138
Антоновић Драгана 0000-0002-6534-1258
Бајчев Олга 0000-0001-8404-5414
Бикић Весна 0000-0002-7800-2474
Бјелић Игор 0000-0001-7033-8611
Благојевић Тамара 0000-0002-1993-4714
Веда Микашиновић 0000-0002-0326-1949
Витезовић Селена 0000-0002-1631-7016
Војводић Угљеша 0000-0002-8683-8968
Вранић Мирко 0000-0003-1688-5221
Вујадиновић Вујадин 0009-0002-9070-7722
Вуковић Соња 0000-0003-2731-2146
Вуловић Драгана 0000-0003-4235-0511
Гавриловић Ана 0009-0007-5713-9125
Гавриловић Витас Надежда 0000-0003-2998-1140
Гајић Квашчев Маја 0000-0003-1288-4248
Гачевић Анђела 0009-0004-9254-5426
Данковић Илија 0000-0003-0727-076X
Димитријевић Ивана 0000-0001-5271-680X
Димић Видан 0000-0001-6105-8183
Дмитровић Катарина 0009-0005-1277-1085
Ђорђевић Мирјана 0009-0001-3021-446X
Ђерковић Предраг 0009-0002-3196-2889
Ђукић Ксенија 0000-0001-7637-4357
Живаљевић Ивана 0000-0002-0873-7950
Живановић Срећко 0009-0009-3890-7576
Зелић Михајловић Ксенија 0000-0002-3582-2878
Јевтовић Љубомир 0000-0001-9102-7214
Јовановић Јелена 0000-0001-6134-8180
Јовановић Соња 0000-0003-1703-2466
Јовић Марија 0000-0002-2872-3206
Јовичић Младен 0000-0001-8215-6487
Јончић Ненад 0000-0003-0597-2952
Каличанин-Крстић Марија 0009-0004-4446-1527
Кецаревић Душан 0000-0003-2446-7177
Кецаревић Марковић Милица 0000-0001-9866-9439
Којадиновић Петар 0009-0000-0520-8490
Кокановић Маја 0000-0002-1509-6186

Косановић Ивана 0000-0002-5983-9922
Кочић Мирослав 0000-0002-6124-6106
Кречковић Гавриловић Марија 0000-0002-1555-4095
Марин Марија 0000-0001-9128-1212
Марић Марија 0009-0005-7036-9860
Марјановић Невена 0009-0006-4516-7359
Марковић Димитрије 0000-0001-9339-9898
Марковић Јелена 0000-0001-6183-8462
Марковић Јелена 0000-0002-5231-4744
Марковић Немања 0000-0002-5260-4362
Милановић Драган 0000-0002-5589-9127
Милашиновић Лидија 0000-0002-1296-2982
Миловановић Бебина 0000-0003-1215-7630
Милојевић Петар 0000-0002-8531-5815
Миљевић Ђајић Маја 0000-0001-7126-5055
Михаиловић Даница 0000-0002-1876-1225
Младеновић Младен 0000-0001-8872-2283
Младеновић Огњен 0000-0001-9958-9289
Младеновић Теодора 0000-0002-9301-6380
Новак Марио 0000-0002-4567-8742
Обрадовић Ђурђа 0000-0002-5528-2688
Павловић Немања 0009-0003-3136-2792
Пендић Југослав 0000-0001-9721-9209
Пенезић Кристина 0000-0001-7640-3269
Поповић Бојан 0000-0003-2378-3426
Порчић Марко 0000-0002-6697-8621
Радиновић Михаило 0000-0001-5313-5548
Радишић Милица 0000-0001-9651-2016
Радосављевић Душка 0000-0001-8259-5981
Рајковић Драгана 0000-0002-8653-2651
Рамадански Рашко 0000-0001-6676-9339
Ранчев Борис 0009-0004-7624-034X
Реџић Саша 0000-0002-9462-3561
Савић Ружица 0000-0002-9288-1559
Старовић Андреј 0009-0002-0256-0223
Стефановић Софија 0000-0001-7434-8788
Ћебеџић Адријана 0009-0002-3695-8272
Узелац Викторија 0009-0000-3691-0258
Филиповић Војислав 0000-0002-1634-8955
Цветковић Владица 0000-0002-5584-5188

Цвјетић Јелена 0000-0001-5065-5636
Црнобрња Адам 0009-0003-1866-7268
Шарић Кристина 0000-0002-8823-3866
Шаркић Тамара 0000-0002-1212-6909
Carić Mario 0000-0003-4263-6528
Čoklo Miran 0000-0002-0330-6115
de Becdelièvre Camille 0000-0001-7268-1894
Goude Gwenaëlle 0000-0002-3008-3607
Iulian Neagoe Marin 0000-0002-1075-2885
Krznarić-Škrivanko Maja 0000-0002-6409-8663
Osterholtz J. Anna 0000-0002-8437-9147
Tomas Tino 0000-0003-3372-9415

monument

Belona

Стојана Љубића

Дом Пензионера

Спортска хала Партизан

Скупштина града
Пана Ђукића 11

3

Лесковачког Одрода 6
Недавно прегледано

nska
ićka crkva
ичка црква

Лесковачког Одрода

Стојана Љубића

Стојана Љубића

Лесков

1

Народни музеј
Стојана Љубића 2

2

Центар за стручно
усавршавање и образовање
Лесковачког одреда 6

Рата Букића

Лесковачког Одрода

agencija Plus

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904(497.11)(048)
902/904:005.745(497.11)''2025''(083.97)
902/904:061.2(497.11)''2025''

СРПСКО археолошко друштво (Београд). Скупштина (49 ; 2026 ; Лесковац)

Програм, извештаји и апстракти / Српско археолошко друштво, XLIX Скупштина и Годишњи скуп Лесковац, 4-6. јун 2026. године ; [приредили Адам Црнобрња, Војислав Филиповић и Ана Гавриловић]. - Београд : Српско археолошко друштво ; Лесковац : Народни музеј, 2026 (Земун : БироГраф). - 150 стр. ; 21 cm

Текст ћир. и лат. - Тираж 200.

ISBN 978-86-80094-34-2 (САД)

1. Српско археолошко друштво (Београд). Годишњи скуп (49 ; 2026 ; Лесковац)

а) Српско археолошко друштво (Београд). Годишњи скуп (49 ; 2026 ; Лесковац) --
Програми

б) Археолошка истраживања -- Србија -- Апстракти

COBISS.SR-ID 193457417